

Turun yliopisto
University of Turku

Asiantuntijuus on investointi

Yliopistollisen erikoistumiskoulutuksen konsepti

ERKO – Erikoistumiskoulutusten toteutus yliopistoissa
-hankkeen loppuraportti

© Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea

2013

Teos on suojattu tekijänoikeuslailla (404/61).

Teoksen tai sen osan digitaalinen kopioiminen tai muuntelu on ehdottomasti kielletty.

Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisu B:5

Julkaisija: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea
University of Turku, Brahea Centre for Training and Development

Taitto: Keijo Viljakainen

Julkaisuvuosi: 2013

ISSN 2323-8127 (pdf)

ISBN 978-951-29-5499-5 (painettu), 978-951-29-5500-8 (verkko)

LUKIJALLE

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman *ERKO – Erikoistumiskoulutusten toteutuminen yliopistoissa* -hanke toteutettiin Turun yliopiston ja Tampereen yliopiston yhteistyönä.

Ammatillisia valmiuksia lisääviä, asiantuntijuutta edistäviä ja työmarkkinakelpoisuutta kohottavia erikoistumiskoulutuksia on järjestetty pitkään eri muodoissaan ja eri aloilla. Suomesta puuttuu kuitenkin edelleen kokonaisvaltainen yliopistotasoinen järjestelmä maisteritutkinnon jälkeiseen asiantuntemuksen kehittämiseen. Tähän haetaan muutosta niin voimassa olevan hallitusohjelman (2011) kuin koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 linjauksissa (OKM 2012a).

ERKO -hankkeen toteutuksen reunaehdot sovitettiin erikoistumiskoulutuksen valtakunnallisen kehittämistyön periaatteisiin ja valmisteluvaiheeseen. Siinä missä koulutuspoliittinen valmistelu on kattanut koko korkeakoululaitoksen, ERKO -hankkeen erityisenä näkökulmana oli yliopistosta valmistuneiden asiantuntemuksen kehittäminen. Tavoitteena on järjestelmä, jossa yleiset periaatteet ja toimintakäytännöt ovat asiantuntijuuden alasta riippumatta lähtökohtaisesti yhtenäiset. Nimikkeistön vakiintumisen edistämiseksi yleisnimikkeenä käytetään **'erikoistumiskoulutus-ta'** siten, että se kattaa määritellyn asiantuntemuksen ja siihen johtavien polkujen kokonaisuuden. Ratkaisua puoltaa se, että OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän esittämä järjestelmä ja ERKO -hankkeen linjaukset ovat pääosin yhdensuuntaisia.

ERKOn erikoistumiskoulutuksen peruskonsepti lähtee siitä, että koulutus on yksi tapa hankkia se osaaminen, joka tarvitaan asiantuntemuksen kokonaisuuden osoittamiseksi. Pitkäjännitteisyyden ja joustavuuden tasapainoa haetaan kaksitasoisella modulaarisella ratkaisulla. Hankkeen konseptissa erotetaan selkeästi omaksi käsitteekseen se *asiantuntemuksen kokonaisuus*, joka on pohjana osaamisen kehittämisen suunnitelman valmistelulle ja jonka hallinta on yksittäiseen koulutukseen osallistujan tavoitteena. Asiantuntemuksen kokonaisuudesta erillinen osa-alue ovat *asiantuntemuksen kehittämisen polut*; ohjelmasta riippuen polkuja voi olla yksi tai useampia. Järjestelmä paitsi mahdollistaa kustannusvastuun tarkoituksenmukaisen jakautumisen, tukee koulutuksen työmarkkina-arvon lisäämistä ja kannustaa siten myös henkilökohtaisiin investointeihin. Konseptissa yliopistojen ja työelämän yhteistyö korostuu.

Konseptin mukaisia valtakunnallisia erikoistumiskoulutuksia mallinnettiin laatimalla toteutus-suunnitelmat valituille pilottikoulutuksille. Pilotoidut alat olivat elintarvikeala, opetusala, monikulttuurisuus, työelämä, julkinen ja yksityinen palvelutuotanto sekä vaikuttajaviestintä. Pilottien toteutusta tuettiin seitsemällä työpajalla. Hankkeen lopputuloksena esitetään yhtä perustoimintamallia, mutta ei yhtä ainoata tapaa toteuttaa sitä.

Olemme toimineet ERKO -hankkeessa vuorovaikutuksessa muiden erikoistumiskoulutusta edistäneiden hankkeiden, työryhmien ja verkostojen kanssa, mikä näkyy osittain samansuuntaisina linjauksina. Työssä on myös hyödynnetty yliopistollisen täydennyskoulutuksen ammattilaisten piirissä vuosien mittaan tehtyä pohjatyötä ja alan verkostoissa käytyjä keskusteluja. Aalto-yliopiston täydennyskoulutuksen laatuasiantuntijat taustoittivat raportin laatuosiota. Kiitämme myös opetus- ja kulttuuriministeriötä sekä rahallisesta että asiantuntijatuesta hankkeen aikana. Toivomme, että raportti palvelee hedelmällisenä puheenvuorona tehokkaassa valmistelussa, joka johtaa olennaisesti uudenlaiseen yliopistollisen asiantuntemuksen kehittämisen ja osoittamisen järjestelmään.

Elokuussa 2013

Ohjausryhmän jäsenet Kari Seppälä (pj), Jukka Mäkinen (vpj), Timo Halttunen, Niina Hietaniemi-Virtanen, Kirsi Rimpisalo, Anne Rouhelo, Kirsi-Marja Varjokorpi ja Heimo Välimäki, sekä projektipäälliköt Satu Korhonen (ent. Merenluoto) ja Sami Tantarimäki

SISÄLTÖ

LUKIJALLE	3
1. ERKO-HANKE JA TÄHÄNASTINEN KEHITTÄMISTYÖ	6
1.1. Avainkäsitteet	7
1.2. Asiantuntijuuden kehittämisestä	12
1.3. Korkeakoulujen rakenne-, tutkintorakenne- ja opiskelijavalintauudistukset	13
1.4. Tutkintokoulutuksen käyttäminen täydennyskoulutuksena	13
1.5. Tutkintojen osien käyttö erikoistumiskoulutuksessa	15
1.6. Koulutuspoliittiset ja kehittämishankkeiden linjaukset	15
2. ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN KONSEPTI ERKO-HANKKEESSA	17
2.1. Erikoistumiskoulutuksen ulottuvuudet	17
2.2. On aika rakentaa uusi tapa kehittää asiantuntemusta	20
2.3. ERKO-hankkeen käyttämä erikoistumiskoulutuksen konsepti	21
2.4. Konseptin perustelut	25
3. HANKKEEN TOTEUTUS	28
3.1. Pilottien valinta	28
3.2. Pilotoinnin toteutus	29
3.3. Pilottien valmistelemat koulutusmallit	30
3.4. Havaintoja pilotoinnista	34
3.5. Verrokkitarkastelu	36
4. ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN MENETELMÄLLISET RATKAISUT	39
4.1. Opintojen laajuus, suorittaminen, rakenne ja kesto	39
4.2. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	40
4.3. Opintojen ohjaus	43
4.4. Osaamisen arviointi ja todistukset	44
5. HALLINNON, JOHTAMISEN JA LAADUN KYSYMYKSIÄ	46
5.1. Hallinto	46
5.2. Laadun hallinta	48
6. ASiantuntijuus investointina ja monitahorahoitus	51
6.1. Lähtökohdat, pääkysymys ja perusajatus	51
6.2. Osallistujien investointiajattelu ja koulutustilit	52
6.3. Vaihtoehtoiset rahoitusmallit	54
6.4. Ohjelmapolkujen rahoituksellinen vertailu	56
6.5. Kustannuslaskentaa kahdesta suunnasta	57
6.6. Rahoitus- ja hyötynäkökulmien yhdistäminen, yhteenveto ja ehdotukset	59

7. YLIOPISTOLLISEN ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN KONSEPTI	61
7.1. Uudistamisen tarve	61
7.2. Kohti uutta asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmää	63
7.3. Suositukset	64
7.4. Jatkotoimet	65
LÄHTEET	66
TIIVISTELMÄ – SAMMANDRAG – ABSTRACT	68
LIITE 1: Hankkeen henkilöt	72
LIITE 2: Verrokkivertailun koulutukset	74

1. ERKO-HANKE JA TÄHÄNASTINEN KEHITTÄMISTYÖ

NYKYTILASTA ETEENPÄIN

- Erikoistumiskoulutuksen käsitteistö kaipaa selkiinnyttämistä.
- Tarvitaan maisteritutkinnon jälkeinen asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmä.
- Järjestelmällinen erikoistumiskoulutus tukisi käynnissä olevia yliopistollisen koulutuksen uudistusprosesseja.

Tämä julkaisu on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman *ERKO – Erikoistumiskoulutusten toteutuminen yliopistoissa* -hankkeen loppuraportti. Hanke toteutettiin Turun yliopiston ja Tampereen yliopiston yhteistyönä 1.1.2012 - 30.6.2013. Koordinaatiovastuu oli Turun yliopistolla. Molemmista yliopistoista olivat mukana aikuiskoulutusta toteuttavat yksiköt sekä alan asiantuntijoita (liite 1).

Asiantuntijuus, työ ja koulutus muuttuvat. Maailmanlaajuiset yhteiskunnalliset, teknologiset ja työelämään kohdistuvat muutokset luovat uusia työtehtäviä, uutta osaamisen tarvetta ja uusia ammatteja. Asiantuntijuus vaatii jatkuvaa kehittämistä, jotta pystytään vastaamaan motivoivan työuran sekä kansantalouden, kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin haasteisiin. Kaikilla aloilla osaamisen ytimen muodostaa asiantuntijaroolin kannalta keskeinen tutkimustuloksia hyödyntävä ja ammattikäytäntöihin perustuva erikoistunut tietoaimes.

Moniammattiseen yhteistyöhön perustuvat työkäytännöt edellyttävät useimmilta asiantuntijoilta lähialojen tietoperustan hallintaa. Tarvitaan myös elinikäisen oppimisen avaintaitoja, valmiuksia, joita jatkuva oppiminen, tulevaisuuden ja uusien tilanteiden haltuunotto sekä työelämän muuttuvat olosuhteet edellyttävät. Korkeasti koulutetuille tulee olla tarjolla koulutusta, joka on rakennettu yliopistolliselta pohjalta korkeatasoiseksi, halutuksi ja arvostetuksi tuotteeksi, joka vastaa työmarkkinoilla olemassa olevaan koulutustarpeeseen.

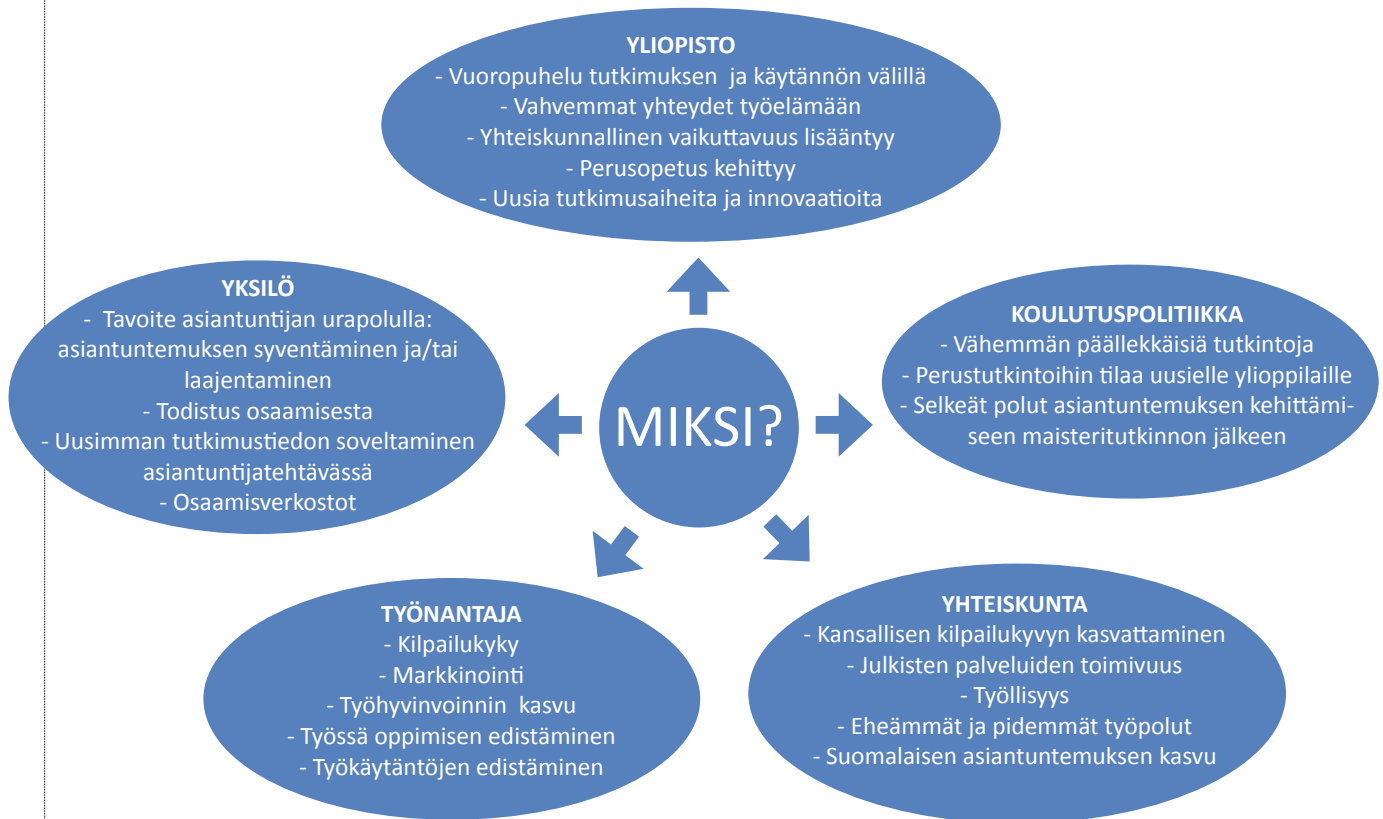
Ammatillisia valmiuksia lisääviä, asiantuntijuutta edistäviä ja työmarkkinakelpoisuutta kohottavia erikoistumiskoulutuksia on järjestetty jo pitkään eri muodoissaan ja eri aloilla. Kokemuksia ja käytäntöjä löytyy samoin kuin uusia syntyy uusien koulutusten myötä. Se mikä edelleen kuitenkin puuttuu, on kokonaisvaltainen yliopistotasoinen järjestelmä maisteritutkinnon jälkeiseen asiantuntemuksen kehittämiseen. Tähän viittaavat niin Jyrki Kataisen hallitusohjelman (2011) linjaukset kuin koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011-2016 (OKM 2012a). ERKO -hanke on osa kehittämissuunnitelman toimeenpanoa. Rahoitus myönnettiin korkeakoulututkinnon jälkeisen ”laajan osaamiskokonaisuuden tuottavan koulutuksen mallintamiseen ja asemointiin”.

Uuden koulutuskokonaisuuden asemoiminen koulutusjärjestelmään vaatii huolellista analyysia ja suunnittelua, jossa otetaan huomioon toiminnan eri osapuolten lähtökohdat ja intressit. Järjestelmän rakentamisella tavoitellaan monipuolisia hyötyjä eri osapuolille (kuva 1). Käsillä olevassa loppuraportissa ERKO -hanke vastaa osaltaan siihen, millainen uusi järjestelmä voitaisiin luoda maisteritutkinnon jälkeiseen asiantuntemuksen kehittämiseen, mitä se koulutusjärjestelmän kannalta tarkoittaisi ja mitä se rahoitukselta edellyttäisi. Valtakunnallisia *erikoistumiskoulutuksia* (kts. Avainkäsitteet 1.1) on mallinnettu verrokkitarkastelun ja hankkeen omien pilottikoulutuksien kautta. Lisäksi on hyödynnetty toteutettujen ja käynnissä olevien tutkimus- ja kehittämishankkeiden tuloksia ja verkostoja. Lopputuloksena esitetään yhtä perustoimintamallia, mutta ei yhtä ainoata tapaa toteuttaa sitä.

Ensimmäisessä pääluvussa taustoitetaan hankkeen liittymäkohdat aiempaan erikoistumiskoulutuksen kehittämiseen. Toisessa pääluvussa esitetään hankkeessa käytetty kehittämiskonsepti ja kolmannessa hankkeen toteutus pilotoituneeseen. Neljännessä pääluvussa käsitellään erikoistumiskoulutuksen keskeisiä menetelmiä, viidennessä analysoidaan keskeisiä hallinnon ja laadun kysymyksiä. Kuudennessa pääluvussa pohditaan rahoitusta sen monitahoisuuden ja asiantuntijuuteen investoimisen näkökulmasta. Viimeisessä pääluvussa palataan toisessa pääluvussa esitettyyn kehittämiskonseptin malliin ja esitetään hankkeen suositukset.

Erikoistumiskoulutus on tutkintojärjestelmään tiiviisti kytkeytyvä osaamisen kehittämisen kokonaisuus, joka tutkinnon ja maksullisuuden mahdollisesti eriytyessä voi olla myös tutkinto. Lähtökohtaisesti koulutuskonsortioiden tuottaman ja monitahorahoitusmalliin perustuvan ohjelman suorittamalla saavuttaa todistuksen.

Korkeakoulututkinnon jälkeisten koulutusmallien toimivuutta on tarkasteltu samaan aikaan myös FUTUREX -hankkeessa. FUTUREXin näkökulmana ovat olleet yhteiskunnan ja työelämän tarpeet, kun taas ERKOn keskiössä ovat koulutusjärjestelmän rakenteet ja rahoitus. FUTUREXissa on muun muassa laaja-alaisin työelämähaastatteluin koottu tietoa koulutuksen työelämärelevanssista sekä pohdittu toimivaa tutkimusperusteista työelämäyhteyttä koulutuksen toteutuksessa. ERKO taas toteutti omat koulutuspiilotit, joilla mallinnettiin toimivan koulutusmallin rakennetta.

Kuva 1. Näkökulmia tutkinnon jälkeiseen erikoistumiskoulutukseen. Laadittu FUTUREX-hankkeen työpajan 5.4.2011 aineiston pohjalta.

1.1. Avainkäsitteet

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden erikoistumisen mahdollistavan järjestelmän valmistelun eri vaiheissa käytetyt käsitteet ovat vaihdelleet tavalla, joka on vaikeuttanut uudistuksen kokonaisuuden hallintaa ja määrätietoista kehittämistyötä. Koulutusjärjestelmän osasta, josta OKM:n ERKKO -työryhmä vuonna 2013 käyttää käsitettä 'erikoistumiskoulutus' (OKM 2013b), on käytetty valmistelun kuluessa useita eri nimityksiä.

Lähtökohtana korkeakoulutettujen erityispätevyys. Eri aloille oli vuosituhaten alkuun mennessä muodostunut erityispätevyyskäytäntöjä, joista vastaavat lähinnä työelämän järjestöt. 'Korkeakoulutettujen erityispätevyys' määriteltiin osana aikuiskoulutuksen kokonaisuudistusta (AKKU) vuonna 2008. Määrittely poimittiin hallituksen esitykseen tutkintojen ja muun osaamisen kansalliseksi viitekehyykseksi vuonna 2010:

Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen (AKKU) osana toimineen, korkeakoulujen aikuiskoulutusta käsitelleen opetusministeriön työryhmän (OPM 2008:38) mukaan korkeakoulutettujen erityispätevyydellä tarkoitetaan ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettavaa korkeakoulututkinnon jälkeä hankittavaa työelämän kannalta tarpeellista laajaa osaamiskokonaisuutta. Työryhmän mukaan erityispätevydet luodaan työelämän lähtökohdista ja niillä tulee olla pitkäkestoinen tarve työelämässä. Työryhmän mukaan korkeakoulutettujen erityispätevyksiä suunnataan sellaiseen perusteelliseen osaamisen kehittämiseen, joka edellyttää laaja-alaista ja syvällistä oppimista ja kouluttautumista. Erityispätevyksiin tarvittavan osaamisen voi hankkia monilla koulutus- ja oppimistavoilla. Tämän vuoksi erityispätevyksiin kuuluvat näytöt, jotka mahdollistavat niiden suorittamisen osaamisen hankkimistavasta riippumatta ja tukevat työssä oppimista. Korkeakoulut vastaavat erityispätevyksien kuvaamisesta, vastaanottavat näytöt ja myöntävät todistukset. (HE 165/2010 vp)

Erityispätevydet oli tarkoitus sijoittaa viitekehyykseen sille tutkintotasolle, jonka perusteella ne voidaan suorittaa. Erityispätevyksien laajuudeksi suunniteltiin 30 - 60 opintopistettä. Niiden ei ollut tarkoitus tuottaa muodollisia kelpoisuuksia. Erityispätevyksien rinnalla AKKU -uudistus esitti korkeakoulutetuille suunnatun oppisopimustyyppisen koulutuksen aloittamista, joka käynnistyi nopeasti. Jatkovalmistelussa perustettiin eri koulutus- ja työelämän aloille valtakunnallisia kehittämishankkeita, joiden tavoitteena oli erityispätevyksien määrittely ja edellytysten rakentaminen järjestelmän toteuttamiselle.

OKM:n työryhmän käyttämä 'erikoistumiskoulutus' vastaa pääpiirteiltään AKKU -uudistuksen 'erityispätevyttä'. ERKO -hankkeen näkökulmasta erityispätevyksiin tähdännyt valmistelu oli yksi askel kehityksessä, joka on etenemässä säädösvalmisteluun OKM:n työryhmän esityksen jälkeen.

Erityispätevydestä laajaan osaamiskokonaisuuteen ja erikoistumiskoulutukseen. Hallituksen esityksen perusteluissa tutkintojen ja muun osaamisen kansalliseksi viitekehyykseksi linjattiin:

Lakia sovellettaisiin myös sellaisiin vakiintuneisiin ja yleisesti tunnettuihin osaamiskokonaisuuksiin, joiden kautta täydennetään, päivitetään tai laajennetaan aiemmin suoritettua tutkintoa tai muuta osaamista tai jotka valmistavat tutkintoon johtavaan koulutukseen tai työelämään. Tällaisia osaamiskokonaisuuksia ovat esimerkiksi korkeakoulutettujen erityispätevydet. (Laki tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyyksestä, HE 165/2010 vp)

Perustelujen mukaan "Viitekehyykseen ei ollut ensi vaiheessa tarkoitus sijoittaa tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevia tutkintoja laajentavia tai syventäviä osaamiskokonaisuuksia, esimerkiksi korkeakoulutettujen erityispätevyksiä". Sittemmin 'erityispätevyden' todettiin kuitenkin käsitteenä sekoittuvan sekä eri aloilla kelpoisuuteen rinnastettaviin pätevyksiin että yksittäisten alojen erityispätevyyskäytäntöihin. Sen sijasta alettiin vähitellen käyttää käsitettä 'laaja osaamiskokonaisuus', joka esiintyy jo viitekehyyksessä:

Tätä lakia sovelletaan myös tutkintoihin rinnastettaviin laajoihin osaamiskokonaisuuksiin, joiden osaimistavoitteista säädetään laissa taikka säädetään tai määrätään lain nojalla ja jotka ovat kelpoisuus- tai pätevyysvaatimuksena ammatissa tai tehtävässä toimimiseen taikka muutoin liittyvät osaamisen kehittämiseen tai ammattitaidon parantamiseen. (Laki tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyyksestä, HE 165/2010 vp)

'Laaja osaamiskokonaisuus' ja 'erikoistumiskoulutus' esiintyvät rinnakkain Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011–2016 ((OKM 2012a:1):

152. Korkeakoulututkinnon jälkeistä koulutusta kehitetään muodostamalla laajoja osaamiskokonaisuuksia mm. nykyisten erikoistumiskoulutusten ja -opintojen pohjalta. Nämä kokonaisuudet voivat sisältää myös osia tutkintoon johtavasta koulutuksesta ja ne voidaan suorittaa oppisopimustyyppisenä aikuiskoulutuksena. Luodaan näille osaamiskokonaisuuksille yksittäisten koulutusten tunnustamiseen liittyvä laadunvarmistusjärjestelmä.

153. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden täydennyskoulutusmahdollisuuksia parannetaan luomalla tutkintoa täydentäviä korkeakoulujen erikoistumiskoulutuksia. Erikoistumiskoulutukset ovat laajoja, vähintään 30 opintopisteen laajuisia osaamiskokonaisuuksia. Erikoistumiskoulutus suoritetaan yliopistoissa ylemmän korkeakoulututkinnon jälkeen, poikkeuksena alemman korkeakoulututkinnon pohjalta suoritettava farmaseutin erikoistumiskoulutus. Ammattikorkeakoulussa erikoistumiskoulutus suoritetaan ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen. Korkeakoulut kehittävät erikoistumiskoulutuksia korkeakoulujen opetukseen ja tutkimukseen perustuvan erityisosaamisen ja työelämatarpeen pohjalta. Koulutuksille luodaan korkeakoulujen yksittäisten koulutusten tunnustamisen mahdollistava laadunvarmistusjärjestelmä. Erikoistumiskoulutusten kokonaisuus korvaa nykyiset ammattikorkeakoulujen ammatilliset erikoistumisopinnot sekä yliopistojen erikoistumiskoulutukset ja erikoistumisopinnot ja niitä voidaan järjestää tutkintoja täydentävinä koulutuksina taikka osana tutkintoa. Tarvittavat säädösmuutokset valmistellaan samassa aikataulussa ammattikorkeakoulu-uudistuksen kanssa.

Kehittämissuunnitelman hyväksymisvaiheessa käsitteitä käytettiin rinnakkain ilman, että niiden välille olisi muodostettu selkeätä eroa. 'Laajaa osaamiskokonaisuutta' käyttivät erityisesti ne, jotka halusivat painottaa asiantuntemuksen kehittämistä ja tunnustamista suhteessa rajatumpaan koulutuskäsitteistöön sekä tehdä eroa nykyisten säädösten mukaiseen, lisensiaatintutkintoihin sisältyvään erikoistumiskoulutukseen. 'Erikoistumiskoulutus' puolestaan korosti uudistuksen tiivistä kytkentää koulutus- ja tutkintojärjestelmään.

Valtakunnallisessa valmistelussa 'laaja osaamiskokonaisuus' jäi välivaiheen nimikkeeksi, eikä käsitteelle muodostunut missään vaiheessa selkiintynyttä erityispätevyydestä poikkeavaa merkitystä. ERKO -hankkeen alkuvaiheessa käsitteiden välille tehtiin eroa siten, että 'laajaa osaamiskokonaisuutta' käytettiin siitä asiantuntemuksen kokonaisuudesta, johon tarvittavien osaamisen arviointitilanteiden perusteella osallistuja voi saada todistuksen/diplomin; erikoistumiskoulutusta pidettiin yhtenä polkuna laajaan osaamiskokonaisuuteen.

Kun OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmä päätyi 'erikoistumiskoulutuksen' käyttämiseen kokonaisuudesta, johon kuuluvat sekä tavoiteltava asiantuntemuksen kokonaisuus että siihen johtavat polut, ERKO -hankkeessa luovuttiin 'laajan osaamiskokonaisuuden' käytöstä. Tätä raporttia kirjoitettaessa käsitteellä ei ole hallinnollista merkitystä.

OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmä. Käsitelmääritys ja soveltuvien nimikkeiden valinta on osoittautunut ennakoitujen ongelmalliseksi, eivätkä käsitteet ole tähän mennessä vakiintuneet. Seikkaperäisen pohdinnan jälkeen ERKO -hanke toi valtakunnalliseen keskusteluun asiantuntijaohjelma-käsitteen, jonka käyttöä muun muassa Yliopistojen Aikuiskoulutusverkosto keväällä 2013 puolsi. OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmä päätyi keskustelun jälkeen käyttämään raportissaan käsitettä erikoistumiskoulutus. Uuden toimintamuodon keskeiset ominaisuudet määritellään työryhmän raportissa 'Asiantuntijuus edellä, Korkeakoulujen uusi erikoistumiskoulutus' seuraavasti:

Erikoistumiskoulutuksista sopiminen ja niiden järjestäminen

Erikoistumiskoulutuksina voidaan järjestää koulutuksia, joiden nimestä, laajuudesta, tavoitteista, kohderyhmästä ja opiskelijan asiantuntemuksen osoittamisesta on sovittu korkeakoulujen keskinäisessä yhteistyössä yhdessä työ- ja elinkeinoelämän edustajien kanssa. Esitetty sopimismenettely mah-

dollistaa monialaiset ja korkeakoulusektoreiden yhteiset erikoistumiskoulutukset. Erikoistumiskoulutusta voi järjestää korkeakoulu, joka on osapuolena sitä koskevassa sopimuksessa.

Erikoistumiskoulutuksen tehtävät, tavoitteet ja asema

Erikoistumiskoulutukset perustuvat työelämässä tarvittavan asiantuntijuuden ja sen kehittämisen tarpeeseen. Lähtökohtana koulutusten suunnittelussa ja määrittelyssä on jokin olemassa oleva tai muotoutumassa oleva asiantuntijuusalue ja siinä edellytettävä osaamiskokonaisuus. Erikoistumiskoulutusten tavoitteet määritellään osaamisperusteisesti niin, että ne ovat asiantuntijatyön kannalta merkityksellisiä, sisältäen myös vaativimpia korkeakoulutetuilta edellytettäviä analyttisiä ja teoreettisia tietoja ja taitoja.

Erikoistumiskoulutuksilla ja niiden toteuttamiseksi luotavilla rakenteilla vastataan valtakunnallisesti merkittäviin ja pitkälle tulevaisuuteen suuntautuviin osaamistarpeisiin. Erikoistumiskoulutuksilla on pysyvä merkitys yhteiskunnan eri toimintojen ja niiden uudistumisen kannalta. Erikoistumiskoulutukset rakentuvat työelämälähtöisyyden ohella korkeakoulujen tutkimus- ja kehittämisosaamiselle ja painoaloille. Erikoistumiskoulutukset eivät vain reagoi työelämässä ilmenneisiin tarpeisiin, vaan ennakoivat työelämän muutoksia ja auttavat uusimman tiedon pohjalta viemään niitä haluttuun suuntaan. Ne vastaavat uusiin osaamistarpeisiin ja luovat uutta osaamista. Erikoistumiskoulutus täydentää tutkintoon johtavaa koulutusta ja vastaa sellaiseen erikoistuneen osaamisen kehittämisen tarpeeseen, jota tutkintoon johtava koulutus tai täydennyskoulutus ei tarjoa.

Korkeakouluissa tarjotaan uudistuksen jälkeen tutkintoon johtavaa koulutusta, erikoistumiskoulutusta ja täydennyskoulutusta. Erikoistumiskoulutus suoritetaan korkeakoulututkinnon jälkeen. Joissain tapauksissa erikoistumiskoulutuksen osaamisvaatimukset voivat vastata korkeakoulututkinnon osan tai osien vaatimuksia.

Erikoistumiskoulutuksen laajuus on vähintään 30 op. Vähimmäislaajuudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Erikoistumiskoulutukset määritellään kansallisessa tutkintojen viitekehyksessä kuuluviksi pääsääntöisesti sille viitekehyksen tasolle kuin mikä on sen kohderyhmän tutkintojen taso. Nykyisin OKM:n asetuksella säädetty erikoistumiskoulutus tulisi osaksi esitettävää järjestelmää siirtymäajan jälkeen.

Erikoistumiskoulutuksen kohderyhmät ja opiskelijan asema

Ammattikorkeakoulujen järjestämä erikoistumiskoulutus on suunnattu henkilöille, joilla on ammattikorkeakoulututkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto tai joilla korkeakoulu muutoin katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. Yliopistojen järjestämä erikoistumiskoulutus on suunnattu henkilöille, joilla on ylempi korkeakoulututkinto tai muulla tavoin osoitettu vastaavan tasoinen osaaminen. Erikoistumiskoulutuksella voi olla myös tarkempia edeltävään pohjakoulutukseen tai työkokemukseen liittyviä vaatimuksia.

Erikoistumiskoulutusten toteutus ja rakenne

Erikoistumiskoulutukset ovat tavoitteiltaan työelämän kehittämisen tarpeisiin perustuvia ja niihin sisältyy aina toteutustavasta riippumatta opiskelua ja oppimista työtehtäviä tai -toimeksiantoja tekemällä (työssä oppimista). Erikoistumiskoulutukset voivat olla yhtenäisiä kokonaisuuksia tai koostua moduuleista. Korkeakoulu huolehtii siitä, että kokonaisuudesta muodostuu riittävän yhtenäinen perusta asiantuntijuudelle.

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen erikoistumiskoulutuksessa

Erikoistumiskoulutuksen edellyttämä asiantuntijuus opitaan ja osoitetaan kiinteässä yhteydessä työelämään. Erikoistumiskoulutuksessa sovelletaan korkeakoulujen aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteita.

Erikoistumiskoulutuksen laadunvarmistus

Korkeakoulut vastaavat järjestämänsä erikoistumiskoulutuksen laadunvarmistuksesta ... yliopisto-

lain mukaisesti. Korkeakoulut ottavat erikoistumiskoulutuksen laadunvarmistuksen osaksi omia laadunvarmistusjärjestelmiään.

Erikoistumiskoulutuksen rahoittaminen

Erikoistumiskoulutuksen ensisijaisia rahoittajia ovat työnantajat ja koulutukseen osallistuvat henkilöt. Eri ministeriöt voivat ohjata koulutukseen rahoitusta alakohtaisten ja yhteiskunnallisten tarpeiden mukaisesti. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen laskennallisia rahoitusmalleja muutetaan 1.1.2017 alkaen siten, että erikoistumiskoulutuksessa suoritettavat opintopisteet huomioidaan mallissa. Erikoistumiskoulutuksesta perittävän maksun suuruudesta päättää korkeakoulu. Erikoistumiskoulutusta voidaan järjestää liiketaloudellisena toimintana, jolloin suoritettuja opintopisteitä ei huomioida korkeakoulujen rahoitusmalleissa. Kun koulutuksen järjestämiseen osoitetaan julkista rahoitusta, koulutuksista voidaan periä korkeintaan omakustannushinta.

ERKO-raportissa käytettävät käsitteet. Vaihtoehtoina ERKO -hankkeen raportissa oli käyttää valtakunnallisen työryhmän esittämää 'erikoistumiskoulutusta' tai 'asiantuntijaohjelmaa'. Molemmille vaihtoehdoille on perusteensa. Yksinkertaistaen se, mikä tutkintojärjestelmän näkökulmasta on erikoistumiskoulutusta, on työelämänäkökulmasta asiantuntijaohjelma. 'Erikoistumiskoulutuksen' käyttöä ERKO -raportissa puoltavat tutkintojärjestelmäyhteyden korostaminen ja käsitteen mahdollinen vakiintuminen siirryttäessä työryhmäraportista säädösvalmisteluun. Käsitteenä 'asiantuntijaohjelma' korostaisi erikoistumiskoulutusta paremmin monimuotoista asiantuntemuksen kehittämistä ja erottaisi tavoitteena olevan asiantuntemuksen kokonaisuuden siihen johtavista poluista. Ministeriön työryhmäraportin ymmärtämistä vaikeuttaa jossakin määrin se, että erikoistumiskoulutuksen käsite voidaan lukea sekä määritellyn asiantuntemuksen ja siihen johtavien polkujen kokonaisuutena että pelkästään jälkimmäisenä.

'Erikoistumiskoulutus'

- Nimikkeistön vakiintumista edistääkseen ERKO -raportti käyttää yleisnimikkeenä 'erikoistumiskoulutusta' siten, että se kattaa määritellyn asiantuntemuksen ja siihen johtavien polkujen kokonaisuuden. Ratkaisua puoltaa se, että OKM:n työryhmän esittämä erikoistumiskoulutuksen järjestelmä ja ERKO -hankkeen linjaukset ovat pääosin yhdensuuntaisia. Silloin kun asiasisältö suuntautuu erikoistumiskoulutukseen asiantuntemuksen kehittämisen muotona, samaa tarkoittavina käsitteinä käytetään sujuvuuden vuoksi 'asiantuntijaohjelmaa' tai 'post experience -ohjelmaa'. Ohjelman suorittamisesta esitetään myönnettäväksi 'asiantuntijadiplomi'.

'Asiantuntemuksen kokonaisuus'

- Käsite viittaa sellaiseen laajaan osaamiskokonaisuuteen, jonka hallinnan osoittamalla voi saada todistuksen suoritettavasta erikoistumiskoulutuksesta. Se kytkeytyy tiettyyn työelämässä relevanttiin asiantuntijarooliin, jonka määrittelystä yliopistot ja työelämä ovat sopineet. OKM:n työryhmäraportin valtakunnallinen sopimusmenettely koskee tällaisen kokonaisuuden perusteita. Sujuvuuden vuoksi asiantuntemuksen kokonaisuudesta käytetään samaa tarkoittavaa nimitystä 'laaja osaamiskokonaisuus' asiayhteyden mukaisesti.

'Asiantuntemuksen kehittämisen polut'

- Asiantuntemuksen kehittämisen polut ovat tapoja suorittaa erikoistumiskoulutuksen kokonaisuus. Ne sisältävät tyypillisesti jo hankitun osaamisen osoittamista ja lisäosaamisen hankkimista eri tavoin. Keskeisten käsitteiden suhteet kuvataan yksityiskohtaisesti luvussa 2.3.

Uuden järjestelmän tärkeä ydinalue on aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnistaminen. Uudistus edistää onnistuessaan AHOT -käytäntöjä työelämän kannalta tärkeässä asiantuntijoiden ryhmässä.

'Osaamisen osoittaminen'

- Käsite viittaa opiskelijan velvollisuuteen todentaa se osaaminen, joka on asianmukaisin kriteerein määritelty opintokokonaisuuden suorittamisen tavoitteeksi.

'Osaamisen tunnistaminen'

- Tässä saadaan näkyväksi osaamisen osoittajan valmiudet; tunnistamisen jälkeen aiemmin opitun hyödyntäminen tehostaa opintoja.

'Osaamisen tunnustaminen'

- Tämä merkitsee sen toteamista, että hakijan valmiudet ovat yhdenmukaisia opintokokonaisuudelle määriteltyjen osaamiskriteerien kanssa.

'Asiantuntemuksen tunnustaminen'

- Uusimuotoiselle erikoistumiskoulutukselle tyypillinen erityistoiminto on *'asiantuntemuksen tunnustaminen'*, jolla vahvistetaan, että hakija täyttää asiantuntemuksen kokonaisuuden edellyttämät asiantuntemuksen kriteerit.

1.2. Asiantuntijuuden kehittämisestä

Suomen koulutusjärjestelmässä korkeasti koulutettujen erikoistumiskoulutus sijoittuu korkeakoulutuksen ja aikuiskoulutuksen rajamaastoon. Korkeasti koulutetut osallistuvat aktiivisesti aikuiskoulutukseen ja tähän asti on yleisesti ajateltu, että he pystyvät itsenäisesti ja vastuullisesti huolehtimaan osaamisensa kehittämisestä. Asiantuntijatutkimus on kuitenkin osoittanut, että tarvitaan myös erityisiä järjestelmiä kehittymisen takaamiseksi (Lehtinen et al 2012:6; OKM 2012b). Korkeatasoisen asiantuntemuksen riittävyden ja uudistumisen varmistaminen on tarpeen koulutuspolitiikan tasa-arvoisuutta varmistavan peruslinjauksen rinnalla.

Asiantuntemus on yhdistelmä teoreettisen tiedon sekä ammatillisten ja työelämän käytäntöjen hallintaa. Korkeasti koulutettujen osaamisen kehittämisen sisällöllisenä perustana on tutkimusperustainen, usein koulutusalojen rajat ylittävä tieto. Järjestelmän ja menetelmien näkökulmasta on tärkeitä hyödyntää laaja-alaista ja monitieteistä asiantuntemuksen tutkimusta. Osaamista sovelletaan osana työelämän käytäntöjä. Sekä yksilön ammatinhallinnan ja urapolun että yhteiskunnan ja kansalaisten kannalta on välttämätöntä, että asiantuntemuksen kehittäminen mukautuu työelämän lainalaisuuksiin ja uudistumissuuntiin. Vain tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapainon turvaava järjestelmä voi muodostua kestäväksi.

Lehtisen (et al 2012: 11) mukaan ideaalissa koulutusmallissa *kaikki asiantuntijuuden keskeiset elementit – käsitteellinen tieto, kokemuksellinen tieto, itsesääätelytieto ja sosiokulttuurinen tieto – ovat läsnä ja niitä tietoisesti integroidaan toisiinsa*. Tämä merkitsee sellaisten koulutusratkaisujen toteuttamista, joissa muodollinen koulutus pohjautuu asiantuntijoiden autenttisten työkäytäntöjen reflektiiviseen tarkasteluun teoreettisten ja käsitteellisten välineiden avulla.

Työelämälähtöisyys varmistaa osaltaan koulutuksen tarpeellisuuden, laadun ja työmarkkina-arvon. Työnantajan sitoutuminen ja osallistujan työnantajaltaan saama tuki ovat keskeisiä koulutuksen onnistumiselle, minkä vuoksi työelämälähtöisyyttä pyritään varmistamaan jatkuvalla vuoropuhelulla työelämän ja sen asiantuntijoiden kanssa. Työntekijät ja työnantajat eivät kuitenkaan välttämättä näe täydennyskoulutusta riittävän selkeästi investointina.

Asiantuntijuus on investointi tulevaisuuteen; sijoitus, jonka oletetaan maksavan itsensä pitkällä aikavälillä takaisin. Yksilön näkökulmasta se on investointi mielekkääseen työuraan ja selkeään koulutuspolkuun, yhteiskunnan näkökulmasta työmarkkinoiden kilpailukykyyn ja suomalaisen asiantuntemuksen kasvuun sekä koulutuksen näkökulmasta tutkimuksen ja työelämän tasapainoiseen vuoropuheluun. Korkeakoulutettujen asiantuntijuuteen investoiminen on tärkeää myös työurien pidentämisen näkökulmasta (Lehtinen et al 2012: 7-8).

Viimeaikaisen uutisoinnin ja Eläketurvakeskuksen mukaan yhä useampi eläkeläinen on mukana työelämässä. Vuoden 2011 lopussa työssäkäyviä eläkeläisiä oli noin 30 000 (Yle 2013; MTV3 2013). Osa ennenaikaisesta työurien lyhenemisestä uran loppupäässä aiheutuu riittämättömästä osaamisen kehittämisestä muuntuneita vaatimuksia vastaavaksi. Tämä on yleinen työelämää koskeva ongelma, mutta liittyy myös korkeakoulututkinnon suorittaneiden työuran loppuvaiheeseen (Lehtinen et al 2012: 7-8). Työllisyysasteen nostamiseksi on myös hallitusohjelmaan (2012) kirjattu vastaavia opintoihin, syrjäytymiseen ja työuraan liittyviä toimenpiteitä.

Koulutus- ja innovaatiojärjestelmien kannalta asiantuntemuksen ylläpito, laajentaminen ja syventäminen ovat keskeisiä ja ajankohtaisia kehittämiskohteita. Yliopistoilta odotetaan merkittävää panosta yhteiskunnan uudistamisessa ja kilpailukyvyyn vahvistamisessa. Laadukkaan tutkimustoiminnan tulosten hyödyntämisessä korkeasti koulutetut asiantuntijat ovat avainhenkilöitä. Osaamisen kehittämisen järjestelmä tukee osaltaan ammatillisten ja tiedeyhteisöjen vuoropuhelua. Uuden järjestelmän aikaansaaminen tulee nähdä kansallisena investointina yhteiskunnan palvelujärjestelmien ja tietointensiiviseen talouden uudistamiseen.

1.3. Korkeakoulujen rakenne-, tutkintorakenne- ja opiskelijavalintauudistukset

Rakennepolitiikan keskeinen tavoite on ollut rakenteiden vahvistaminen ja toimintojen keskittäminen suurempiin yksiköihin ja kokonaisuuksiin (Kaukonen ja Välimaa 2010: 19). Valtakunnallisen erikoistumiskoulutuksen kehittämistä tukee erityisesti se, että rakenteita voidaan vahvistaa laaja-alaisella yhteistyöllä eli yliopistojen ja eri yksiköiden yhteenliittymillä ja alliansseilla. Toinen keskeinen väline on instituutioiden ja niiden toiminnan profiloituminen eli vahvuus- ja painoaluiden määrittely ja kehittäminen.

Yhteisten opetusjärjestelyjen toteutuksena haasteena on etenkin se, että jokaisessa yliopistossa toimitaan niiden omien, ajan saatossa muotoutuneiden opetus- ja tiedekulttuurien mukaisesti. Tämän vuoksi koulutuksen, opetuksen ja oppimisen uusien avausten todetaan olleen varovaisia. Tärkeää olisi nähdä mahdollisuus uudelleen tarkastella ja organisoida koulutusta ja opetusta. Laadunvarmistusjärjestelmien ja -rakenteiden vahvistuminen jo osaltaan siirtänyt huomiota tutkimuksesta opetuksen laatuun, opiskelijoiden oppimiseen ja työllistymiseen (Ursin et al 2010: 51-52, 67).

ERKO -hankkeen näkökulmasta yliopistojen profiloituminen omille vahvuusalueilleen edistää vahvan tutkimusperustan rakentumista keskeisille asiantuntemusaloille. Erikoistuminen luo parhaimmillaan edellytykset myös yliopistojen luontevalle yhteistyölle. Valtakunnalliset ohjauskäytännöt ja yliopistojen strategiset ratkaisut ovat kuitenkin viime vuosina korostaneet erityisesti kilpailullista lähestymistapaa. Siksi vakiintuneen erikoistumiskoulutuksen aikaansaamiseksi tarvitaan nykyistä selvästi enemmän yliopistojen järjestäytynyttä yhteistyötä. Tätä korostaa entisestään suomalaisten koulutusmarkkinoiden suhteellinen pienuus.

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja uudistetaan hallitusohjelman mukaisesti vuosina 2011- 2014. Uudistuksella pyritään alentamaan korkeakouluopintojen aloittamisikää, saamaan korkeakoulutukseen entistä enemmän aidosti uusia opiskelijoita sekä kohdentamaan opiskelupaikat nykyistä paremmin. Päämääränä on nopeuttaa korkeakoulutuksesta työmarkkinoille siirtymistä ja kohentaa työllisyysastetta (Hallitusohjelma 2011; OKM 2013a).

ERKO -hankkeen näkökulmasta opiskelijavalinnan uudistaminen siten, että suositaan ensimmäisen tutkinnon suorittajia, on perusteltu. Pitkän aikavälin tavoitteena tulisi olla, että työmarkkinoille tultaisiin tyypillisesti viimeistään yhdellä maisteritutkinnolla, minkä jälkeisiä osaamistarpeita hoidettaisiin erikoistumis- ja täydennyskoulutuksella. Työelämässä toimivien näkökulmasta opiskelijavalinnan uusi painotus edellyttää, että tutkinnon suorittamisen jälkeen on tarjolla myös

muita riittävän laaja-alaisia ohjelmia. Tarkoituksenmukainen tutkinnonjälkeinen koulutustarjonta avaa mahdollisuuksia myös tutkintokoulutuksen uudistamiselle. Erikoistumis- ja tutkintokoulutusta tuleekin kehittää pitkäjännitteisesti ja koordinoitusti.

1.4. Tutkintokoulutuksen käyttäminen täydennyskoulutuksena

Tutkintotavoitteista koulutusta käytetään yliopistoissa epätarkoituksenmukaisesti työuranaikaiseen täydennyskoulutukseen. Kattavaa läpileikkausta tai tilastollista seurantaa ei ole tehty, mutta useissa yliopistoissa tilanne tiedostetaan. Syitä tähän kehitykseen on monia: tarjonta on kattavaa, saatavuus hyvä ja koulutus on osallistujalle maksuton. Tämä on paitsi rajoittanut tutkinnon jälkeisen koulutuksen kysyntälähtöistä kehittymistä, myös johtanut siihen, että koulutuksen tarjoajat eivät ole kehittäneet riittävän suunnitelmallisia ja pitkäkestoista kouluttautumista tukevia ohjelmia. Kehittämistoiminta on määräytynyt liikaa kulloinkin saatavilla olevasta ulkopuolisesta projektirahoituksesta (Lehtinen (et al 2012: 7-8).

Maisteritutkinnon jo suorittaneet yksilöt käyttävät tutkintokoulutusta omaan täydennyskoulutautumiseensa lähinnä kahdella tapaa: a) hankitaan normaalin valintamenettelyn kautta (pääsykoe) toisen maisteritutkinnon suorittamisoikeus tai b) hakeudutaan erilliseen maisteriohjelmaan erillisvalinnan kautta (ilman pääsykoetta). Kaksiportaisen tutkintorakenteen yleistymisen myötä erillisten maisteriohjelmien tarjonta on monipuolistunut, ja ne kurottautuvat usein myös kohti työelämän kannalta relevantteja teemoja.

Yliopistojen ja yhteiskunnan kannalta tutkintotavoitteisen koulutuksen käyttäminen muuhun kuin tutkintokoulutukseen on selkeä epäkohta ja monesti resurssien tuhlaamista. Yliopistoilla on seurantatietoa siitä, että työssä olevat, jo maisteritutkinnon suorittaneet, eivät useinkaan tee koko toista tutkintoa tai maisteriohjelmaa, vaan poimivat heille kiinnostavia osuuksia ja sisältöjä. Koska rahoitus jaetaan pääosin suoritettujen tutkintojen mukaan, vain osittain suoritettut tutkinnot eivät tuota täysimääräistä rahoitusta. Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta on kohtuutonta, että tutkinnon jo suorittaneet saavat toisen tutkinnon maksuttoman suoritusoikeuden samalla kun yliopistojen ulkopuolelle jää laaja joukko ilman ensimmäistäkään yliopistotutkintoa.

Yliopistoissa maisteriohjelmien kehittäminen ja kunkin ohjelman valintaperusteet ovat usein tiedekuntien/tieteenalayksiköiden sisäistä pohdintaa. Koko yliopiston tasolla ei ole ollut tarvetta tai halua linjata erillisvalintoja, ja antaa ohjeistusta jo tutkinnon omaavien valinnasta. Tämä tilanne on voinut johtaa osaoptimointiin, jossa opiskelijan tausta ja motivaatio kiinnostavaan maisteriohjelmaan on ollut tärkeämpää kuin resurssien hallittu kohdentaminen koko yliopiston näkökulmasta.

ERKO-hankkeen näkökulmasta uutta erikoistumiskoulutuksen järjestelmää voidaan perustella myös tarpeella ohjata erilaiset opiskelijaryhmät luonteville opintopoluille: ilman tutkintoa olevat suuntautuvat kandidaatti- ja maisteriopintoihin, tutkinnon suorittaneet tieteellis-ammattillisiin erikoistumiskoulutuksiin tai täydennyskoulutukseen. Onnistuessaan uusi järjestelmä toteuttaa aikuiskoulutuksen voimassaolevia rahoitusperusteita nykyistä tehokkaammin kohdentaen kustannuksia myös hyödynsaajalle.

1.5. Tutkinnon osien käyttö erikoistumiskoulutuksessa

Erikoistumiskoulutusta ja tutkinnon osien tarjoamista täydennyskoulutuksena on kehitetty rinnakkain viime vuosina. Ne ovat mainittuina koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011), ja kehittämistyötä on tehty ministeriön rahoittamissa kehittämishankkeissa (mm. ERKO ja AIMA, Aikuiskoulutuksen mallinnus Tampereen yliopistossa).

Tutkinnon osa tarkoittaa tutkinto-ohjelmaan kuuluvaa opintojaksoa tai opintojaksojen muodostamaa kokonaisuutta. Tutkinnon osia on tarjottu perinteisesti avoimena yliopisto-opetuksena ja erillisinä opintoina. Uudenlainen tarjonta laajenee täydennyskoulutuksen suuntaan. Työelämäläheisesti toteutettavat tutkinnon osat sisältävät perusopetustarjonnasta räätälöityjä opintoja, joiden toteutuksessa tunnistetaan asiakkaan tarve yhdistää teoreettista ja käsitteellistä tietoa sekä reflektoida sitä henkilökohtaiseen tilanteeseen ja omaan työhön. (Hietaniemi-Virtanen 2013: 85–86.)

Tutkinnon osilla on tärkeä rajapinta erikoistumiskoulutuksiin, sillä erikoistumiskoulutukset voivat sisältää tutkinnon osa -moduuleja. Tutkinnon osat voivat olla monitieteellisiä, temaattisia ja tietynlaista asiantuntijuutta kehittäviä. Tutkinnon osat ovat joustavia toteuttaa ja suorittaa. Joustavuutta lisää, kun tutkinnon osia voidaan toteuttaa erillisinä ja muuhun opetukseen integroituna. AIMA-hankkeen integraatioesimerkit nostivat esiin, miten tietyn ilmiön käsittelyä edistää, kun samanaikaisesti on läsnä sekä tutkinto-opiskelijoita että työelämässä toimivia asiantuntijoita. (Emt. 2013: 86.)

Yliopistolle tutkinnon osien merkitys syntyy tutkintotavoitteisen koulutuksen sisältöjen ja yliopiston oman asiantuntemuksen aiempaa laajemmasta hyödyntämisestä, koulutuksen toteuttamiseen liittyvistä synergiaeduista, uusien kohderyhmien tavoittamisesta ja samalla yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen lisäämisestä. Yksilölle tutkinnon osan merkitys syntyy joustavuudesta, tarjonnan monipuolistumisesta ja vaihtoehtojen lisääntymisestä. (Emt 2013: 86.)

ERKO -hankkeen näkökulmasta tutkinnon osat ovat tärkeä asiantuntijaohjelmien tuotantojärjestelmän elementti. Niillä on erityinen merkitys osaamisen päivittämisessä ja laajentamisessa. Sen sijaan pääosa asiantuntijaohjelmien erikoistavasta tieteellis-ammattillisesta tarjonnasta edellyttää erikseen organisoitavaa tarjontaa. Se suunnitellaan työelämässä toimivien asiantuntijatehtävissä jo toimineiden erikoistuneisiin tarpeisiin, ja sen tuottamiseen tarvitaan sekä tiedeyhteisöjen tieteellistä että työelämäverkostojen ammatillista asiantuntemusta.

1.6. Koulutuspoliittiset ja kehittämishankkeiden linjaukset

Korkea-asteen täydennyskoulutuksen linjauksia on pohdittu, suunniteltu ja kehitelty useissa uudistuksissa, hankkeissa ja selvityksessä viime vuosina. Keskeisimpiä ERKO -hankkeen näkökulmasta ovat ammatillisen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus AKKU (2008, 2009), hallituksen koulutuspoliittiset linjaukset (OKM 2012), elinkeinoelämän osaamista luotaava Oivallus (2011), yhteiskuntatieteellinen YHTIS GE (2012), tekniikan alan TekTäk (2012), kansainvälisiä ja suomalaisia malleja kartoittanut KYTKÖS (Lehtinen et al 2012), koulutustilejä ehdottava selvitys (Lehtinen & Mielityinen 2012), taidealojen erityispätevyyspaletti (2013), luonnontieteiden alan Lunetti (2012), tulevaisuuden osaajia hahmottava FUTUREX (www.futurex.utu.fi) sekä osaamisperustaisuutta korkeakouluissa pohtiva OSPE (www.ospe.utu.fi).

ERKOn tavoitteita ajatellen AKKU -johtoryhmän keskeisiä linjauksia oli se, että erityispätevyudet ovat korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavia uusia laajoja osaamiskokonaisuuksia ja rahoitusta voidaan miettiä monikanavaisesti. Oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus on mahdollistanut monipuolisia kokeiluja opintopolkujen toteuttamiseksi. AKKU -uudistuksen tärkeimpiä avauksia oli aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteiden laajamittainen soveltaminen korkeasti koulutettujen erityispätevyksiin. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011-2016 suuntasi hallitusohjelman pohjalta valmistelua siten, että korkeakoulututkinnon jälkeistä koulutusta kehitetään muodostamalla laajoja osaamiskokonaisuuksia nykyisten erikoistumiskoulutusten ja -opintojen pohjalta. KESUn toteuttamiseksi OKM asetti erikoistumiskoulutusryhmän, jonka toimeksiannon painoarvoa korosti tavoitteeksi asetettu koko korkeasti koulutettujen osaamisen kehittämisen järjestelmän uudistaminen.

Alakohtaisista ”erityispätevyyshankkeista” YHTIS GE -hankkeessa haettiin yksittäisten oppisopimustyyppisten täydennyskoulutusten käytännöt ylittävää valtakunnallista tavoitteenasettelua ja asiantuntijaohjelmien laajaa määrittelyä. Tekniikan alalla korkeakoulujen ja työelämän yhteistyöhön perustuneen TEKTÄK -hankkeen esitykset perustuivat markkinalähtöiseen ja korkeakoulujen sopimusmenettelyjen varassa toteutettavaan järjestelmään. Muutosta aikaisempaan haettiin erityisesti Professional Diploma -ohjelmille muodostettavan terävän profiilin ja ammattimaisen brändäyksen kautta. ErityispätevyysPALETTI tuotti laaja-alaisia taidealojen ohjelmakokonaisuuksia. Hanke toi esille yhteissuunnittelun haasteita sekä yhteisen käsitteistön ja rakenteiden merkitystä. LUNETTI -hankkeen erityisenä näkökulmana olivat monitieteisen ja -ammattisen ympäristöalan erityiskysymykset.

Laaja-alainen FUTUREX tarkastelee korkeakoulututkinnon jälkeisten koulutusmallien toimivuutta yhteiskunnan ja työelämän tarpeista käsin. Hankkeen erityisenä voimavarana on laajapohjainen ja monitieteinen tutkimusverkosto ja keskeisenä näkökulmana asiantuntemuksen sisällöllinen ja menetelmällinen kehittyminen ja kehittäminen. FUTUREXIN liitännäishanke KYTKÖS puolestaan hahmotteli suomalaista korkeakoulutettujen täydennyskoulutuksen ja osaamisen kehittämisen mallia kansainvälisten esimerkkien kautta sekä kokoamalla asiantuntijatutkimuksen keskeisiä tuloksia asiantuntijaohjelmien näkökulmasta.

Erikoistumiskoulutuksen kehittämistä sivuavista hankkeista erittäin tärkeä KOULUTUSTILI -esitys pohti aikuiskoulutuksen rahoituksen kysyntä- ja tarvelähtöisyyttä sekä korosti rahoituspohjan laajentamista ja rahoitusmekanismien monipuolistamista. Erikoistumiskoulutuksen jatkovalmistelussa olisi tärkeitä edetä koulutustilien konkreettisten ratkaisuvaihtoehtojen määrittelyyn. Elinkeinoelämän keskusliiton OIVALLUS -hanke kokosi monipuolisesti yhteen tulevaisuuden työelämätaitojen kirjon.

UNIFIn ja ARENEn yhteisen AHOT -hankkeen laaja pohjatyö on luonut edellytyksiä aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen vakiinnuttamiseksi. Erikoistumiskoulutuksen järjestelmää voidaan yhdestä näkökulmasta pitää AHOT -menettelyjen erikoistapauksena (*recognition of expertise*). Osaamisperustaisuus korkeakouluissa -hanke yhdistää työelämärelevanssin käytännön opetussuunnitelmatyöhön ja tutkintovaatimuksiin. Yhtenä näkökulmana on tarkastella perustutkintojen ja niiden jälkeisen koulutuksen sisällöllisiä painotuksia.

Vaikka hankkeiden näkökulmat poikkeavat monilta osin toisistaan, erikoistumiskoulutuksen kannalta olennaisia, yhteisiä ja yhdistäviä elementtejä on useita. Olennaisimpia ovat valtakunnallisuus, pitkäkestoisuus, joustavuus, työelämä- ja yhteiskuntayhteys, toimiva ja tarkoituksenmukainen rahoitus sekä tiivis suhde tutkintojärjestelmään. Monipuolinen kehittämis- ja kokeilutoiminta luo hyvän pohjan erikoistumiskoulutuksen jatkovalmistelulle.

2. ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN KONSEPTI ERKO-HANKKEESSA

VALMISTELUN YDINKOHTIA

- Erikoistumiskoulutuksen valmistelu edellyttää monipuolista rajapintojen analysointia.
- Asiantuntemuksen kokonaisuuden määrittelystä edetään sen saavuttamiseen tähtäävien kehittämisspolkujen suunnitteluun.
- Laadukas erikoistumiskoulutus perustuu tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapainoon.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan erikoistumiskoulutuksen valmistelun kannalta keskeisiä ulottuvuuksia. Tarkoituksena on ottaa huomioon ne toiminnalliset ympäristöt, joissa asiantuntijat uudistavat osaamistaan ja toimintakapasiteettiaan. Huomion kohteena ovat näiden ympäristöjen käytännöt ja olennaisimmat kehityshaasteet, joihin erikoistumiskoulutuksilla yritetään vaikuttaa.

Suomi on tehnyt selkeät linjaukset korkean koulutuksen tärkeydestä ja asiantuntemukseen perustuvan talouden vahvistamisesta. Kuitenkin työelämässä jo toimivien korkeasti koulutettujen asiantuntemuksen kehittäminen oli pitkään korkeakouluja koskevan koulutuspolitiikan sivuraitteilla. Toisessa alaluvussa todetaan uudistuksen ajankohtaisuus Suomessa, ja pohditaan koulutusjärjestelmän kokonaisuuteen sovitettavan toimintamuodon kannalta olennaisia kysymyksiä.

AKKU -johtoryhmän ehdotusten jälkeen asiantuntemuksen kehittämisen ratkaisumalleja on luonnosteltu lukuisissa hankeraporteissa, joiden peruslinjauksissa on projektien vuorovaikutuksenkin myötä paljon yhteisiä elementtejä. Toisaalta eri koulutusalojen konteksteissa kehitellyissä ratkaisuissa on myös alakohtaisia painotuksia ja merkittäviä periaatteellisiakin eroja. Kolmannessa alaluvussa määritellään ERKO -hankkeen toteutuksessa käytetty konsepti, jonka mukaan esimerkiksi kehittämisspilotteja ja prosessin työpajoja suunnattiin. Perustelut tehdyille ratkaisulle esitetään viimeisessä alaluvussa.

2.1. Erikoistumiskoulutuksen ulottuvuudet

Ensimmäisenä näkökulmana asiantuntijaohjelmien luonteisiin erikoistumiskoulutuksiin nousee yleensä esille asiantuntijan *työura*. Koulutuksen aloittaminen on mahdollista tietyssä työuran vaiheessa sen jälkeen, kun työkokemusta ja harjaantumista asiantuntijatehtävissä on kertynyt riittävästi. Tavoitteena on, että se parantaa osallistujien mahdollisuuksia siirtyä aikaisempaa vaativampiin tehtäviin. Käytännössä osallistujien motiivina on usein aikaisempaa korkeampi asema organisaatiossa tai suurempi palkka. Tätä varten kokonaisuuden suorittamisesta myönnettävä työmarkkinoiden tunnistama todistus on olennainen. Ilman konkreettisia mahdollisuuksia työuralla etenemiseen potentiaalisia hakijoita on vaikea motivoida investoimaan opintoihin itse (kuva 2).

ASiantuntemuksen kehittämisen ulottuvuuksia

Asiantuntijan työura	Asiantuntija työorganisaatiossa	Asiantuntija asiantuntijoiden yhteisössä
Asiantuntija ja kansalainen	Asiantuntemus, työelämä ja yhteiskunta	Asiantuntemus, innovaatiojärjestelmä ja kansantalous
Elinikäinen oppiminen osana yliopiston yhteiskunnallista vuorovaikutusta	Tiedeyhteisön ja ammattikäytännön vuoropuhelu	Yliopistot ja ammattikorkeakoulut
Tutkimusperustaisuus – Työssä oppiminen	Rikas oppimisympäristö – Osaamisen osoittaminen	Kansainvälisyys – Tullevaisuus

Kuva 2. Asiantuntemuksen kehittämisen ulottuvuuksia.

Asiantuntija toimii tyypillisesti *työorganisaatiossa*, jolla on tärkeä rooli työntekijöidensä osaamisen rakentumisessa ohjelmaan osallistumisesta riippumatta. Työpaikan rakenteet, käytännöt ja asiantuntijayhteisö vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaiset edellytykset yksittäisellä työntekijällä on osaamisensa ylläpitoon ja kehittämiseen. Erikoistumiskoulutuksen toteutuksessa tarvitaan ympäristö, jossa opittua sovelletaan todellisissa työtehtävissä ja joka mahdollistaa opitun reflektoinnin. Työorganisaatio ratkaisee osaltaan sen, voiko työntekijä osallistua siihen sekä rahoituksen että työstä irrottautumisen kannalta.

Asiantuntemuksen kehittymiseen vaikuttavat merkittävästi myös erilaiset *asiantuntijayhteisöt*. Niissä kootaan ja käsitellään alan kannalta merkittävää tietoa, usein myös tavoitellaan asiantuntemuksen vahvistumista sekä henkilökohtaisesti että yhteisön kannalta. Varsinkin niin kutsutuilla nousevilla aloilla yhteisöt voivat muodostua koulutustaustoiltaan hyvin monipuolisiksi. Kaikkineen työelämässä yleistynyt verkostomainen toimintamalli tuottaa yhteisöjä, joissa asiantuntija rakentaa ammatillista identiteettiään suhteessa oman alansa ja muiden alojen ammattilaisiin. Erikoistumiskoulutuksen kannalta yhteisöt ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita sekä suunnittelun yhtenä osapuolena ja tietolähteenä että toteutuksessa rikkaan oppimisympäristön osatekijänä.

Koulutuksen arvoketju ei lopu asiantuntijaan, vaan jatkuu hänen myötävaikutuksellaan syntyneitä tuotteita tai palveluja käyttävään *kansalaiseen* tai asiakaskuntaan. Viime kädessä tavoitteena on käytettävien tuotteiden tai palvelujen korkea laatu ja hyödynnettävyys. Sekä palvelutuotannossa yleensä, jossa asiakkaalla on usein tärkeä rooli palvelun määrittämisessä ja aikaansaamisessa, että julkisissa palveluissa erityisesti koulutusohjelmalla tulisi varmistaa asiantuntijoiden valmius toimia yhteistyössä asiakkaiden ja muiden yhteistyökumppanien kanssa.

Monimutkaistuneen *työelämän* näkökulmasta ajantasaisen asiantuntemuksen merkitys kasvaa jatkuvasti. Yksittäisten alojen asiantuntijoiden tarpeen lisäksi teknistynyt *yhteiskunta* tarvitsee monipuolista asiantuntemuksen kokonaisuutta, jota voidaan hyödyntää moninaisten kehittämistarpeiden tyydyttämiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Tärkeätä on myös eri alojen ammattilaisten joustava ja määrätietoinen yhteistyö. Onnistuessaan erikoistumiskoulutukset tukevat aloja, joilla on ajankohtaisia muutosprosesseja sekä kokonaisuuksia, joissa on merkittävää kehityspotentiaalia.

Suomen *kilpailukyky* rakennetaan osaamisperustaisen tietointensiivisen toimeliaisuuden varaan. Menestyksen edellytyksenä on tasapainoinen osaamis pohja, joka kattaa sekä koko työvoiman

hyvän perusosaamisen että riittävän terävän huippuasiantuntemuksen. Innovaatiojärjestelmän olennainen osa on sellainen asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmä, joka varmistaa uusien elinkeinotoiminnan alueiden löytämisen ja niiden täysimääräisen hyödyntämisen. Kansantalouden kestokyvyn kannalta riittävä asiantuntemus on yksi perustekijöistä.

Yliopistolliset erikoistumiskoulutukset toteuttavat osaltaan elinikäisen oppimisen periaatetta ja vaikuttavat merkittävästi yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tuloksiin. Niitä ei ole syytä nähdä irrallisina muusta koulutuksesta, vaan parhaimmillaan ne mahdollistavat yhä laadukkaamman ja paremman perustutkintokoulutuksen. *Tiedeyhteisöjen ja käytännön ammattilaisten vuoropuhelun* tiivistäminen on yksi keskeisimmistä vaikutuksista, joita uudistuksella on syytä edistää. OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän esitykset mahdollistavat *sekä yliopistoille että ammattikorkeakouluille* niille tyypillisten koulutusten valmistelun eivätkä sulje pois korkeakoulutyypin yhteisiä hankkeita.

Jotta erikoistumiskoulutukset tuovat nykyjärjestelmää täydentävän uuden elementin koulutuksen kokonaisuuteen, niissä täytyy aidosti hyödyntää yliopistojen tutkimusosaamista työelämälle relevanttien ongelmien ratkaisemiseen. *Tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapaino* voi toteutua, kun koulutukset suuntautuvat yhteistyöosapuolten erityisvahvuuksien pohjalta edistämään keskeisten kehittämishaasteiden ratkaisua. Kokonaiskuvan kannalta on syytä muistaa myös tiedeyhteisöjen itse tuottaman tiedon rinnalla niiden kokoama tutkimustieto sekä työelämän oma erityisesti ammatillisiin tavoitteisiin tähtäävä tiedontuotanto.

Kehittyäkseen asiantuntemus tarvitsee toimintaympäristön, joka tukee osaamisen vahvistumista, yleisiä kehittämispyrkimyksiä ja avoimuutta uusille toimintakäytännöille. Mikä hyvänsä tehtävä ei palvele asiantuntemuksen rakentumista, ilman organisaation tukea jatkuva uudistuminen ei ole mahdollista eikä mahdollisuus oppia riitä, ellei asiantuntija itse sitoudu uuden oppimiseen. Tarvitaan sekä työyhteisön että työntekijän sitoutumista jatkuvaan kehittymiseen. Työorganisaation ulkopuoliset verkostot monipuolistavat oppimisen mahdollisuuksia. Erikoistumiskoulutuksia varten täytyy kyetä luomaan *rikkaat oppimisympäristöt*, joissa teoreettisen tiedon ja työssä oppimisen mahdollisuudet kohtaavat.

Vaikka korkeasti koulutettujen osuus työvoimasta on Suomessa suuri, niin erikoistumiskoulutuksen kannalta monilla aloilla absoluuttinen asiantuntijoiden määrä on pieni. Tämän huomioon ottaminen on erityisen tärkeätä uudistuksen käytännön toimeenpanon kannalta. Toisin sanoen määrän sijaan haetaan vaikuttavuutta. Monilla aloilla on myös perusteltua suuntautua lähtökohteisesti kotimaata laajemmille markkinoille. Edellytykset laadukkaiden palvelujen toteutukselle paranevat olennaisesti, kun osallistuja- ja rahoituspohjaa voidaan laajentaa.

Kansainvälinen yhteistyö voi ulottua myös erikoistumiskoulutusten tuottamiseen. Suomen erinomainen maine koulutusosaajana mahdollistaa uudet avaukset koulutuksen viennissä myös uusimuotoisille asiantuntijaohjelmille. Kaikkineen on syytä lähteä siitä, että uusi toimintamuoto tähtää ajankohtaisten ongelmien ratkomisen rinnalla *tulevaisuuden osaamistarpeiden* tyydyttämiseen.

Olennaista: sekä uuden järjestelmän että yksittäisten erikoistumiskoulutusten valmistelutyössä on syytä ottaa työuratarkastelun rinnalla huomioon useita konteksteja, joista keskeisimmät ovat työhön liittyvät yhteisöt, korkeakoulut, koulutus- ja innovaatiojärjestelmä sekä uuden toimintamuodon arverkot. Haasteita uuden järjestelmän pystyttämisessä ovat tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapaino, asiantuntijuuden perusluonteeseen soveltuva pedagogiikka sekä aloitteellisuus uusien kohderyhmien ja markkinoiden suhteen. *Asiantuntijuuden osoittaminen* on tärkeä lisä aiemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen, koska sen kautta asiantuntijat voivat edetä urallaan ja erikoistua työelämän vaativiin kehittämistehtäviin.

2.2. On aika rakentaa uusi tapa kehittää asiantuntemusta

Hallitusohjelman sekä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman linjaukset konkreettisesti asiantuntijoiden osaamisen uudistamisen tärkeäksi koulutuspoliittiseksi tehtäväksi. Investointi lukuisiin kehittämishankkeisiin osoittaa, että tehtävään on tartuttu aktiivisesti. Useita korkeakoululaitoksen yleisten kehittämishankkeiden tavoitteita voidaan yliopistojen osalta edistää organisoimalla tutkintojärjestelmän rinnalle maisteritutkinnon jälkeinen asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmä.

Uudistus ei kyseenalaista suomalaisen koulutuspolitiikan vahvaa tasa-arvon tavoittelemisen perustavoitetta. On kuitenkin ilmeistä, että sekä kansallinen kilpailukyky että laadukas julkinen palvelutuotanto edellyttävät merkittävää asiantuntemuspohjan vahvistamista. Hyvin organisoitu erikoistumiskoulutus tekee tilaa tutkintokoulutuksen kehittämiselle niihin suuntiin kuin muun muassa opiskelijavalintojen ja opetussuunnitelmien uudistamishankkeet edellyttävät.

Yhtä selvää on, että nuoruusiässä suoritettu maisterintutkinto ei riitä osaamisen takaamiseen koko työuran ajaksi. Jo kauan sitten on vakiintunut käsitys, että yhteiskunta, työelämä ja teknologia muuttuvat tavalla, joka edellyttää osaamisen päivittämistä, syventämistä ja laajentamista. Ehkä yllättävämpi on asiantuntijatutkimuksen tulos, jonka mukaan korkeakaan peruskoulutus ei varmista elinikäisen oppimisen taitoja eikä korkeasti koulutettujen valmiutta uudistaa asiantuntemustaan (Lehtinen et al 2012: 24).

Kansainvälisesti vertaillen suomalaisten yliopistojen täydennyskoulutustarjonta on laajaa ja selkeästi organisoitua. Myös erikoistumiskoulutusta, erikoistumisopintoja ja vastaavaa tarjontaa on monipuolisesti tarjolla. Nykyinen tarjonta ei ole kuitenkaan riittävää eikä kata eri alojen moninaisia tulevaisuuden kehittämistarpeita. Sekä erikoistumiskoulutusten että erikoistumisopintojen osallistuja- ja koulutusohjelmien määrät ovat olleet laskussa (kuva 3).

→ *Millainen muutos kysyntään mukautumisessa, palvelujen tarjonnassa ja toteutusmalleissa on tarpeen?*

Yliopistojen koulutuskeskustelussa työelämärelevanssi on saanut viime vuosina keskeisen aseman. Tutkintokoulutukseen on useilla aloilla sisällytetty työssä oppimisen elementtejä, ja täydennyskoulutusta toteutetaan pääsääntöisesti yhteistyössä asiakkaiden ja käytännön ammattilaisten kanssa. Kuitenkin tutkintokoulutusta kritisoidaan tarjontalähtöisyydestä ja siitä, että työelämän realiteetteja ei oteta huomioon opetussuunnitelmia laadittaessa ja oppimisympäristöjä toteutettaessa. Yliopistojen ja toimintaympäristön yhteistyöelinten vuorovaikutukselta odotetaan yhä konkreettisempia tuloksia.

→ *Miten yliopistojen ja työelämän yhteistyön näkökulma tulisi ottaa huomioon uutta järjestelmää rakennettaessa?*

Suomalaisissa yliopistoissa osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on edennyt hitaasti. Työelämän edellyttämän osaamisen muodostumisessa muodollinen koulutus on vain yksi osatekijä. Asiantuntijoilla on merkittävästi toimintakapasiteettia, jota he eivät voi osoittaa koulutuksesta saaduin todistuksin. Opitun hyödyntämisen näkökulmasta erilaisilla työssä oppimisen keinoilla on suuri merkitys.

→ *Miten asiantuntemuksen osoittamisen käytännöllä voitaisiin uudistaa koulutusajattelua?*

Yliopistotutkinnon jälkeiselle koulutukselle ei ole löydetty toimivaa eri alat kattavaa rahoitusmallia. ERKO -hankkeen aikana on käynyt ilmeiseksi, että uutta järjestelmää ei voida rahoittaa yhdestä lähteestä julkisin varoin.

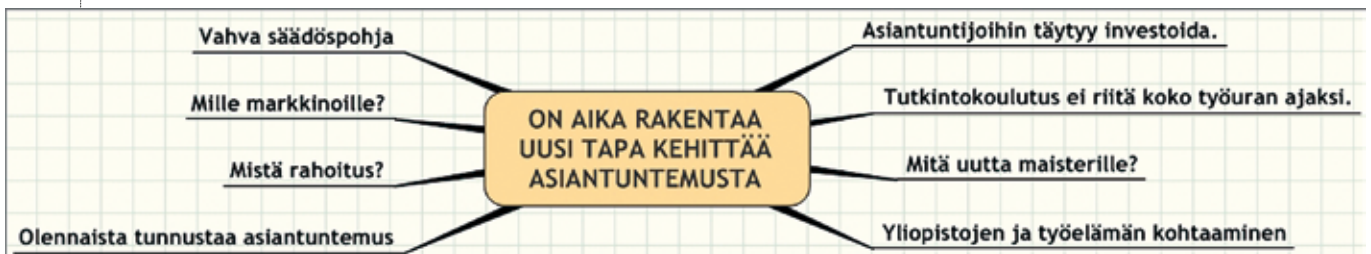
→ *Mitä voidaan tehdä rahoituksen varmistamiseksi?*

Yliopistojen täydennyskoulutus toimii notkeasti spesifien ja alueellisesti merkittävien koulutus-tehtävien hoitamisessa, erityisesti silloin kun hankerahoitusta on käytettävissä. Mutta riittääkö asiakaspohja laajat osaamiskokonaisuudet kattavien ohjelmien rahoittamiseen? Voidaanko työmarkkinoilla saada aikaan vaikutuksia ilman valtakunnallista profilia? Voisiko koulutuksen vienti saada vauhtia laadukkaista asiantuntijaohjelmista?

→ *Mille markkinoille asiantuntijaohjelmia on syytä suunnitella?*

Nykyiset säädökset mahdollistavat muun muassa erikoistumisopintojen järjestämisen, mutta ne eivät ole vakiinnuttaneet asemaansa. Tietyn koulutuksen vahva asema voi perustua sekä normipohjaan että sopimusmenettelyyn tai terävään brändiin markkinoilla.

→ *Millä tavoin uusille ohjelmille voidaan taata vahva asema tutkintojärjestelmässä?*

Kuva 3. On aika rakentaa uusi tapa kehittää asiantuntemusta, kysymyksenasettelu.

2.3. ERKO -hankkeen käyttämä erikoistumiskoulutuksen konsepti

ERKO -hankkeen toteutuksen reunaehdot sovitettiin erikoistumiskoulutuksen valtakunnallisen kehittämistyön periaatteisiin ja valmisteluvaiheeseen. Siinä missä koulutuspoliittinen valmistelu on kattanut koko korkeakoululaitoksen, ERKO -hankkeen erityisenä näkökulmana oli yliopistosta valmistuneiden asiantuntemuksen kehittäminen. Tavoitteena on järjestelmä, jossa yleiset periaatteet ja toimintakäytännöt ovat asiantuntijuuden alasta riippumatta lähtökohtaisesti yhtenäiset. Yhtä selvää on, että alakohtaiset vaatimukset edellyttävät toteutustavoissa hyvinkin erilaisia sovelluksia.

Yhtenäinen valtakunnallinen käytäntö on perusteltua ainakin kohderyhmän yleisessä määrittelyssä ja opiskelijavalinnan kriteereissä. Valmistelutyön aikana keskustelussa on esitetty erilaisia linjauksia, ja alakohtaisia eroja esiintyy, mutta melko laaja yhteisymmärrys on muodostunut siitä, että erikoistumiskoulutukset tulisi suunnata maisteritutkinnon suorittaneille. Toistaiseksi suomalaisessa opiskelu- ja työmarkkinakäytännössä tarkoituksenmukaisin jatko-opintopolku kandidaatin tutkinnon suorittaneille on maisterin tutkinto, vaikka muun muassa tekniikan alalla erikoistumiskoulutuksia pidetään luontevana vaihtoehtona.

Paljon keskustelua on käyty työkokemuksen määrittelystä välttämättömäksi erikoistumiskoulutukseen osallistumisen edellytykseksi. OKM:n työryhmä päätyi esittämään, että lakiin kirjataan koulutusten suuntaaminen työelämässä toimineille, mutta työkokemusta ei välttämättä edellytetä. ERKO -hanke korostaa erikoistumiskoulutusten luonnetta asiantuntijaohjelmoina, joiden suorittaneilla on kyky toimia omalla alallaan vaativissa asiantuntijatehtävissä. Tästä näkökulmasta niihin on perusteltua valita osallistujia, joilla on jo merkittävä määrä kokemusta asiantuntijatyöstä ja edellytykset edetä yhä haastavampiin tehtäviin. Opiskelijavalinnassa on kuitenkin syytä

soveltaa osaamisen hyväksi lukemisen käytäntöjä siten, ettei koulutuksen ulkopuolelle suljeta hakijoita, joilla on todelliset edellytykset suoriutua ohjelmien vaatimuksista ja niiden jälkeisistä työtehtävistä. ERKO -hanke on toteutettu olettaen, että:

- erikoistumiskoulutukseen valitaan maisteritutkinnon suorittaneita,
- joilla on vähintään kolmen vuoden kokemus asiantuntijatehtävistä tai
- AHOT -menettelyllä osoitettu valmius suoriutua opinnoista
- ohjelmakohtaiset kriteerit huomioon ottaen

OKM:n ERKKO -työryhmän asettamiskirjeessä asetettiin erikoistumiskoulutusten laajuuden alarajaksi 30 opintopistettä. Yliopistollisen asiantuntemuksen näkökulmasta tätä voidaan pitää suppeana, ellei osallistujilla opinnot aloittaessaan ole erityisen merkittävää osaamista. Alhaisen alarajan taustalla lienee se, että irrottautuminen koulutukseen on monilla aloilla ongelma. ERKO -konseptin mukainen modulaarisuus tekee kuitenkin tilaa laajemmille opintokokonaisuuksille. Hankkeen toteutus on perustunut käsitykseen, että:

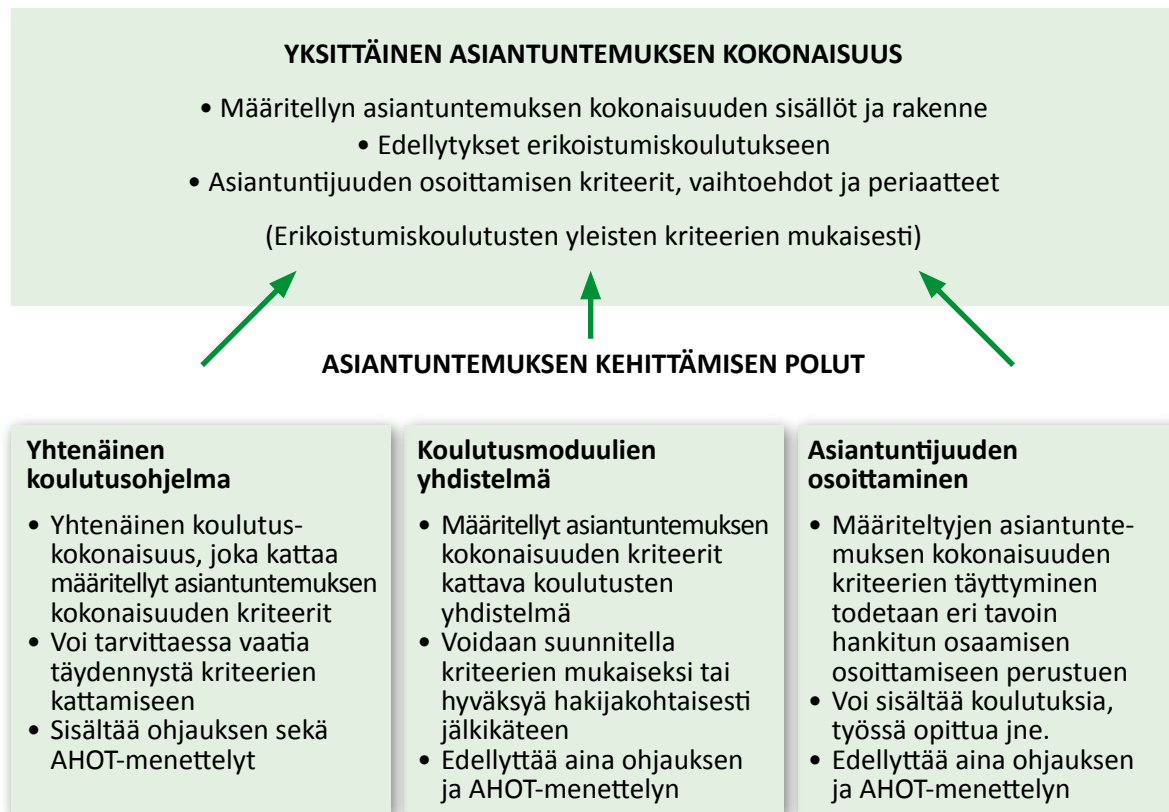
- erikoistumiskoulutusten laajuuden alaraja on 30 opintopistettä
- useilla aloilla riittävä laajuus on merkittävästi tätä enemmän
- järjestelmään voidaan rakentaa luontevia opintopolkuja esimerkiksi peräkkäisillä 30 opintopisteen asiantuntijaohjelmilla, joita seuraa 30 opintopisteen erikoisasiantuntija-ohjelma

ERKO -hanke päätettiin organisoida toteuttamalla pilottihankkeita, joiden avulla voitiin saada käytännön kokemuksia erikoistumiskoulutusten valmistelusta yliopistoissa. Sekä rahoittajan että projektin toteuttajien intressinä oli, että pilottien toiminta irtaantuu nykyisistä täydennyskoulutuskäytännöistä ja suuntautuu uusimuotoisen järjestelmän kehittämiseen. Tätä varten tarvittiin konsepti, joka määrittelee millaisen kokonaisuuden erikoistumiskoulutus muodostaa ja yleiset peruseriaatteet, joita kaikkien pilottien luonnostelemat koulutukset noudattavat. Toteutus-suunnitelmien tekemisessä jätettiin kuitenkin runsaasti tilaa alakohtaisille ratkaisuille. Erikseen annettiin ohjeet toimintatavoista, joita valmistelutyössä ja tulosten raportoinnissa noudatetaan.

Jo suunnitteluvaiheessa oli tiedossa, että hankkeen aikataulu on erittäin tiivis eikä kehikkoa varten tarvittavaan tiedonkeruuseen ja tiedon analysointiin voida käyttää kuin joitakin viikkoja ennen pilottien aloittamista. Myös useat käynnissä olleet niin kutsutut erityispätevyyshankkeet ajoittuivat siten, että niiden tuloksia ei ollut käytettävissä. Tämän vuoksi konsepti rakennettiin kolmen keskeisen nopeasti saatavilla olleen asiantuntemuksen lähteen varaan, jotka olivat:

- hankkeessa mukana olevien täydennyskoulutuksen ammattilaisten osaaminen
- hanketoimijoiden pitkään jatkunut yhteistyö asiantuntijuuden tutkijoiden kanssa
- FUTUREX -hankkeen käytettävissä olleet tulokset

ERKO -hankkeessa käytetty erikoistumiskoulutuksen peruskonsepti lähtee siitä, että erotetaan selkeästi omaksi käsitteekseen se *asiantuntemuksen kokonaisuus*, joka on pohjana osaamisen kehittämisen suunnitelman valmistelulle ja jonka hallinta on yksittäiseen koulutukseen osallistujan tavoitteena. Alla olevassa kuviossa (kuva 4) tätä kokonaisuutta esittää yläreunassa oleva leveä laatikko. Asiantuntemuksen kokonaisuudesta erillinen osa-alue ovat *asiantuntemuksen kehittämisen polut*, eli se millä tavoin osallistuja etenee hallitakseen tämän kokonaisuuden - kuviossa kolme rinnakkaista kapeampaa laatikkoa. Yksittäinen erikoistumiskoulutus sisältää aina huolellisen analyysin pohjalta määritellyn asiantuntemuksen kokonaisuuden; ohjelmasta riippuen kehittämisspolkuja voi olla yksi tai useampia.

Kuva 4. ERKO-hankkeessa käytetty erikoistumiskoulutuksen peruskonsepti.

Asiantuntemuksen kokonaisuuden valmistelu perustuu aina käsillä olevan asiantuntemusalueen analyysiin, joka tehdään sekä tieteellisestä että ammatillisesta näkökulmasta. Järjestelmän kehittämisen kannalta on olennaista, että asiantuntemuksen kokonaisuus määritellään tieteellisten ja käytännön asiantuntijoiden (vrt. *practitioner*) yhteistyönä. Tieteellinen ja koulutusnäkökulma yhtäältä sekä ammattialan ja työelämän tuntemus toisaalta ovat yhtä välttämättömiä hyvän lopputuloksen kannalta. Kaksi perusnäkökulmaa tarvitaan sekä sisällöllisesti koulutusten tarkan kohdentumisen ja laadun että niiden tehokkaan ja taloudellisen toimeenpanon varmistamiseksi. OKM:n ERKKO -työryhmän esittämä valtakunnallinen sopimusmenettely luo yhteistyörakenteille hyvän lähtökohdan.

Arvioimme, että uuden toimintamuodon vakiinnuttaminen edellyttää, että kaikilla erikoistumiskoulutuksilla on tietyt yhteiset valtakunnalliset peruskriteerit. Näistä OKM:n työryhmä on tehnyt esityksen. Toisaalta tilaa täytyy jättää myös alakohtaiselle joustavuudelle, josta toteutetut pilotit tarjoavat hyviä esimerkkejä (kts. luku 3). Kokonaisuuden määrittelyssä keskeistä on sisältöjen ja rakenteiden kuvaaminen, joka voi noudattaa eri aloille soveltuvia käytäntöjä ja kuvaustapoja. Kuvauksen tulisi määrittää asiantuntemus riittävän selkein kriteerein, jotta jokaisen hakijan osalta voidaan arvioida, täyttääkö hänen osaamisensa vaaditut elementit. Toisaalta koulutuksen toteutuksen kannalta on tarpeen välttää liian yksityiskohtaista määrittelyä, jotta joustavuus voidaan varmistaa. Ennen koulutuksen käynnistämistä on myös määriteltävä periaatteet, joiden mukaan arviointi toteutetaan. Tämän kokonaisuuden arvioinnin perusteella myönnetään todistus erikoistumiskoulutuksen suorittamisesta.

Erikoistumiskoulutukseen hakeutuvien tulee täyttää määritellyt kriteerit. Peruslähtökohtana kaikissa yliopistotasoisissa koulutuksissa on ylempi korkeakoulututkinto ja riittävä määrä kokemusta asiantuntijatehtävissä. Peukalosääntönä on myös pidetty, että työkokemusta maisteritutkinnon jälkeen on yhteensä vähintään kolme vuotta ja työhön on sisältynyt riittävästi asiantuntijatehtäviä. Näiden yleisten kriteerien lisäksi jokaiselle koulutukselle määritellään ohjelmakohtaiset sisääntulon edellytykset. Aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen on olennainen osa hakuprosessia. Tarkoituksena on, että koulutuksilla tavoitetaan asiantuntijauralla etenemässä

olevia henkilöitä, joiden lähtötaso on riittävä kokonaisuuden suorittamiseksi tyypillisesti 2 - 4 vuodessa.

Erikoistumiskoulutuksen voi suorittaa periaatteessa kolmella tavalla, erilaisia *asiantuntemuksen kehittämisen polkuja* pitkin:

- osallistumalla pitkäkestoiseen koulutusohjelmaan
- suorittamalla opintomoduulit, jotka kattavat asiantuntemuksen kokonaisuuden
- osoittamalla asiantuntemuksensa asiantuntijakokonaisuuden määrittelyssä kirjatulla tavalla

Suoritustavat ovat ideaalityyppejä ja on todennäköistä, että käytännössä rakentuu suoritustapojen erilaisia yhdistelmiä. Olennaista on, että määritely asiantuntemuksen kokonaisuus määrittelee todistuksen myöntämisen edellytykset, ja tapa hankkia sekä osoittaa asiantuntemus on sen hankkimistavasta riippumaton.

Pitkän *yhtenäisen koulutusohjelman* suorittaminen on yksi tapa osoittaa se asiantuntemus, joka vaaditaan erikoistumiskoulutuksesta myönnettävän todistuksen saamiseksi. Asiantuntemuksen osoittaminen voidaan rakentaa koulutuksen sisään tai se voidaan järjestää erillisenä. Aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen mekanismit järjestetään osana opintojen toteuttamista, samoin tarvittava tieteellinen ja ammatillinen ohjaus. Tarvittaessa koulutusohjelman suorittamisen lisäksi voidaan edellyttää täydentäviä opintoja tai muita suorituksia.

Toinen suorittamisen malli on osallistua riittävään määrään tarkoituksenmukaisia koulutus*moduuleita*, joiden kokonaisuus täyttää vaadittavat kriteerit. Modulaarisuus voidaan suunnitella toteutusmalliin etukäteen tai se voidaan henkilökohtaistaa, jolloin voidaan ottaa joustavasti huomioon hakijoiden tausta ja tavoitteet. Olennaista on, että suoritus täyttää asiantuntemuksen kokonaisuuden määritelmässä edellytetyt kriteerit. Modulaarisessa toteutuksessa aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen sekä tieteellinen ja ammatillinen ohjaus ovat yhtä välttämättömiä kuin pitkässä ohjelmassa.

Kolmas, aikaisempien korkeakoulukäytäntöjen kannalta vaativin, vaihtoehto on *osoittaa asiantuntemus* ilman osallistumista muodolliseen koulutukseen. Esimerkkejä onnistuneista vastaavista toteutuksista ovat kotimaassa ammatilliset näyttötutkinnot ja kansainvälisesti muun muassa Ranskassa käytössä oleva aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen järjestelmä VAE (*Validation des Acquis de l'Expérience*), jota hyödyntäen voi edetä täysimääräiseen tohtorintutkintoon. Toteutus fokuoitetuun aiemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Tieteellisen ja ammatillisen ohjauksen kytkeminen tähän prosessiin on erityisen tärkeää. AHOT-käytännöt ovat vakiintumassa Suomen korkeakouluissa, ja osaamista ja menettelyjä yksittäisten osaamisten arviointiin on runsaasti. Uudistuksen kannalta on tärkeää, että asiantuntemuksen tunnistamisen ja tunnustamisen mekanismeja voidaan edelleen kehittää.

Todennäköisin yhdistelmä on sellainen, jossa hakija osoittaa osan osaamisestaan ja hakeutuu suorittamaan opintoja täydentääkseen, syventääkseen ja laajentaakseen asiantuntemustaan. Joillakin aloilla myös yhtenäiset koulutusohjelmat ovat ilmeisesti mahdollisia, mutta taloudelliset edellytykset rajoittavat tämän mallin hyödyntämistä laajasti.

Myös erikoistumiskoulutuksen suorittamiseen tähtäävien opintojen mahdollistaminen edellyttää korkeakoulujen ja työelämän monipuolista yhteistyötä. Käsityksemme mukaan siinä, missä asiantuntemuksen kokonaisuudesta on syytä sopia eri osapuolten kesken, vastuu koulutuksen järjestämisestä ja laadusta kuuluu kuitenkin yksiselitteisesti korkeakouluille. Tämä vastaa OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän esitystä. Korkeakoulujen vastuu kattaa koulutusten yksityiskohdallisen suunnittelun, toteutuksen, talouden ja laadunhallinnan.

Konsepti vastaa perusratkaisuiltaan OKM:n ERKKO -erikoistumiskoulutustyöryhmän kesäkuussa 2013 tekemiä esityksiä, mutta painottaa monilta osin asiantuntemuksen kehittämisen logiikkaa enemmän kuin valtakunnallinen työryhmä, joka painottuu enemmän korkeakoulujen tutkintojärjestelmään.

2.4. Konseptin perustelut

Yliopistojen nykyisin tarjoaman maisteritutkinnon jälkeisen muun kuin tohtorikoulutuksen kokonaisuus koostuu monista elementeistä eikä kokonaisuutta voi pitää selkeänä. Rakenteet, toimintamallit ja rahoitus poikkeavat toisistaan monin tavoin esimerkiksi erikoislääkärien, erikoispsykologien, psykoterapeuttien ja työnohjaajien tai liikkeenjohdon, sosiaalityöntekijöiden ja opettajien osalta. Kaikille aloille yhteisenä mahdollisuutena on säädetty erikoistumisopinnoista, jotka eivät kuitenkaan ole vakiinnuttaneet asemaansa, vaan koulutusten ja osallistujien määrät ovat vähitellen laskeneet. Kokonaisuutena yliopistot eivät ole laajasti sitoutuneet tämän elinikäisen oppimisen osa-alueen toteuttamiseen.

Kuitenkin laaja yhteisymmärrys vallitsee siitä, että yliopistoilla on keskeinen rooli yhteiskunnan, elinkeinotoiminnan ja työelämän kehittämisessä. Tämä rooli edellyttää tutkimustoiminnan ja peruskoulutuksen rinnalla osallistumista asiantuntemuksen päivittämiseen, syventämiseen ja laajentamiseen. Tarvitaan siis uusi tapa kehittää valmistuneiden asiantuntemusta. Arviomme on, että nykyisten koulutusmuotojen hienosäätö ei riitä, vaan tarvitaan rohkeutta hakea olennaisesti erilaisia ratkaisuja asiantuntemuspohjan vahvistamiseen. ERKO -hankkeen näkökulmana olivat erityisesti alat, joissa vakiintunutta *post-experience* -tarjontaa ei ole riittävästi.

Keskeisiä elementtejä muutokseen ovat:

- Siirtyminen koulutuksesta monimuotoiseen asiantuntemuksen kehittämiseen
- Kokonaisvaltaisuuden ja joustavuuden tasapainottaminen opintopoluilla
- Rohkeus hyödyntää asiantuntemuksen tunnistamista ja tunnustamista tarkoituksenmukaisesti
- Koulutuksen näkeminen myös henkilökohtaisena investointina ja monitahorahoitus
- Yliopistojen ja työelämän yhteistyön rakenteiden vahvistaminen
- Tieteellisen asiantuntemuksen ja työelämän erikoistuneen asiantuntijuuden tasapaino

Siirtyminen koulutuksesta monimuotoiseen asiantuntemuksen kehittämiseen. Työssä oppiminen ja työyhteisökohtaiset koulutusratkaisut ovat olleet keskeinen osa koulutuksen kehittämisen agendaa 1980-luvulta lähtien. Käytännössä ajattelutapaamme ja toimintakäytäntöjämme hallitsevat edelleen koulutuskeskeiset käsitteet ja ratkaisumallit. Konkreettisesti tämä tuli esille, kun tätä raporttia kirjoitettaessa oli vaikea löytää asiantuntemuksen kehittämisen käsitteitä 'koulutuksen', 'opiskelijan' ja 'opintojen' rinnalle.

- *ERKO -konsepti lähtee yksiselitteisesti siitä, että koulutus on yksi tapa hankkia se osaaminen, joka tarvitaan asiantuntemuksen kokonaisuuden osoittamiseksi.*

Kokonaisvaltaisuuden ja joustavuuden tasapainottaminen opintopolulla. Useilla aloilla maisteritutkinnon suorittamisen jälkeen on tarjolla lyhyiden päivityskoulutusten lisäksi joko maksuttomia ei-yliopistollisia ohjelmia (erikoisammattitutkinnot) tai markkinahinnoiteltuja yliopistotasoisia täydennyskoulutusohjelmia. Tarjonta ei ole kuitenkaan kaikilla aloilla tasaista, koska markkinaehtoisuuden kysynnän vähäisyys (taustalla joko maksukyky tai -haluongelma) ei ylläpidä tarjolla olevia vaihtoehtoja. Tätä tilannetta täydentämään ja tarjontaa monipuolistamaan tarvitaan asiantuntijan kehityspolkua, joka on selkeästi ja valtakunnallisesti pätevästi määritelty. Tällainen kokonaisuus palvelee sekä asiantuntijan polulla etenevää, hänen työnantajansa että yhteiskunnan kokonaisuutta. Samalla on tärkeitä, että opintoja voi suorittaa vähitel-

len omien aikataulujen ja rahoitusmahdollisuuksien mukaan. Tämä hyödyttää sekä osallistujaa, työnantajaa että rahoituksen järjestämistä.

- *ERKO -konseptissa pitkäjännitteisyyden ja joustavuuden tasapainoa haetaan kaksitasoisella modulaarisella ratkaisulla.*

Rohkeus hyödyntää asiantuntemuksen tunnistamista ja tunnustamista tarkoituksenmukaisesti/täysimääräisesti. Koulutusjärjestelmässä on yleisesti edetty kohti näkemystä, että osaamisen hankkimisen tapa voi vaihdella, kunhan opiskelija voi osoittaa hallitsevansa tietyn osaamiskokonaisuuden. Suomalaisissa korkeakouluissa edistys on kuitenkin viime vuosiin asti ollut hidasta. Erityisesti korkeasti koulutetuilla on kuitenkin runsaasti muodollisen järjestelmän ulkopuolella hankittua osaamista, jonka sivuuttaminen yksilön asiantuntemuksen osatekijänä ei vastaa nykytutkimuksen näkemyksiä asiantuntijuudesta. Järjestelmän näkökulmasta tämä olisi asiantuntemuksen tuhlausta. Optimoitu osaamisen tunnustaminen mahdollistaa turhan uudelleenopiskelun välttämisen ja keskittymisen asiantuntemuksen todelliseen vahvistamiseen. Työelämärelevanssin kannalta asiantuntemuksen osoittaminen ohjaa opintopolkuja siten, että ohjelmista saatava hyöty voidaan konkretisoida.

- *ERKO -konsepti perustuu siihen, että asiantuntemuksen osoittamisen logiikka toimii perusjäsentäjänä erikoistumiskoulutuksen järjestämiselle kokonaisuudessaan.*

Koulutuksen näkeminen myös henkilökohtaisena investointina ja monitahorahoitus. Korkeakoulutettujen koulutusmahdollisuuksien uudistamista valmisteltaessa on jo pitkään ollut ilmeistä, että julkisen lisärahoituksen osuus kustannusten kattamisessa jää vähäiseksi. Todennäköistä on, että yksittäisen perusrahoituksen sijasta toiminta täytyy perustaa useista lähteistä saatavan rahoituksen varaan. Suhteessa nykyisiin rahoituskäytäntöihin tärkeätä on erikoistumiskoulutuksesta saatavien konkreettisten hyötyjen parantaminen siten, että yksittäisen osallistujan on perusteltua käyttää myös omia varojaan kustannusten kattamiseen.

- *ERKO -konseptin kaksitasoinen modulaarinen järjestelmä mahdollistaa kustannusvastuun tarkoituksenmukaisen jakautumisen, ja selkeä tavoite työmarkkina-arvon lisäämisestä kannustaa henkilökohtaisiin investointeihin.*

Yliopistojen ja työelämän yhteistyön rakenteiden vahvistaminen. Jotta erikoistumiskoulutuksille voi muodostua pitkäkestoinen merkitys myös työmarkkinoiden näkökulmasta, tarvitaan valtakunnallista yliopistojen ja työelämän eri osapuolten yhteistyötä. Nykyinen hajanainen tarjonta kohdistuu korostetusti nopeasti vaihtuviin ajankohtaisiin osaamistarpeisiin, minkä rinnalle tarvitaan pidemmälle tulevaisuuteen tähtäävää laaja-alaista asiantuntemuksen kehittämistä. Viimeaikainen OKM:n ohjaus on painottanut aikaisempaa enemmän yliopistojen välistä kilpailua, mikä ei pienillä markkinoilla välttämättä edistä asiantuntemuksen kehittymistä parhaiten.

- *ERKO -konseptissa yliopistojen ja työelämän yhteistyö konkretisoituu määriteltäessä asiantuntemuksen kokonaisuuksia ja niiden perusteita.*

Yliopistollisen tieteellisen asiantuntemuksen ja yliopiston palvelutuotannon ammattilaisuuden tasapaino. Uudet erikoistumiskoulutukset ovat perusluonteeltaan tieteellis-ammattillisia asiantuntijaohjelmia. Niitä toteutetaan työelämän tarpeisiin täydentävällä rahoituksella. Osana yliopistojen yhteiskunnallista vuorovaikutusta niiden osaamisperusta on tiedeyhteisöjen tieteellisessä toiminnassa samalla kun niiden toteutusympäristö noudattaa työelämän ja kilpailutalouden pelisääntöjä. Yliopistojen sisäisen organisoitumisen voi toteuttaa eri tavoin, mutta laadukas toimeenpano edellyttää sekä tieteellistä asiantuntemusperustaa että ammattimaista palvelutuotannon osaamista.

- *ERKO -hankkeen peruskonsepti ei sellaisenaan ota kantaa yliopistojen sisäiseen organisoitumiseen. Konseptin mukainen toiminta ei kuitenkaan käytännössä ole mahdollista ilman sekä tieteellistä asiantuntemusta että palvelutuotannon ammattimaisuutta.*

ERKO -hankkeen peruskonseptissa tavoitteena on toiminnallisen, rakenteellisen ja taloudellisen logiikan koordinointi siten, että uudistuksen toimeenpano tulee mahdolliseksi. Toiminnallisen logiikan ydin on asiantuntemuksen kokonaisuuden ja siihen johtavien opintopolkujen selkeä erottaminen toisistaan sekä tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapaino. Rakenteellisesti olennaisia ovat yliopistojen keskinäinen yhteistyö sekä yliopistojen ja työelämän valtakunnalliset yhteenliittymät. Talouden näkökulmasta keskeistä on osaamisen kehittämisen investointiluonne sekä rahoituksen monitahoisuus ja modulaarisuus.

Olennaista: Julkisen rahoituksen kestävyysvajeen vuoksi mahdollisuudet investoida verovaroja erikoistumiskoulutukseen ovat varsin rajalliset. Käynnistämisvaiheen jälkeen julkiset investoinnit ovat perusteltuja erityisesti yhteydessä laajamittaisiin yhteiskunnan ja työelämän uudistuksiin. Kun julkisella rahoituksella ei voida kattaa kaikkia erikoistumiskoulutuksen kustannuksia, tarvitaan nykyistä enemmän osallistujien ja työnantajien omia investointeja. Jotta ne ovat perusteltuja, hakeutujalle ja työnantajalle täytyy voida osoittaa kokonaisuuden suorittamisen konkreettinen hyöty. Annettavan todistuksen tulee konkretisoida sellainen osaamisen kokonaisuus, jolla on todellista ja konkreettisesti osoitettavaa merkitystä urakehityksen ja työorganisaatioiden toiminnan kannalta. Käytännössä työmarkkinoilla konkretisoitua merkitys edellyttää vähintään valtakunnallista yhteenliittymää, jonka avulla voidaan nostaa erikoistumiskoulutuksen painoarvoa. Yhteenliittymiä voi muodostua sellaisten asiakokonaisuuksien ympärille, jotka ovat niin tärkeitä, että korkeakoulut ja työelämäosapuolet löytävät yhteisen intressin.

3. HANKKEEN TOTEUTUS

PILOTOINNISTA SAADUT KOKEMUKSET

- Tutkintokoulutuksen vakiintuneet käytännöt vaikuttavat vahvasti ajattelutapaan.
- Toimivan työelämäyhteyden rakentaminen on onnistumisen kannalta olennaista.
- Uusien rahoitusratkaisujen kehittäminen ja omaksuminen vaatii erityistä paneutumista.

Erikoistumiskoulutusta edistäneiden projektien joukossa ERKO -hanketta luonnehti yliopistollinen näkökulma. Tarkoituksena oli ensisijaisesti luoda edellytyksiä kaikki koulutusalat kattavan asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmän aikaansaamiseksi. Yhdessä rahoittajatahon kanssa toteutustavaksi sovittiin toteutus suunnitelmien laadinta konkreettisille erikoistumiskoulutusille. Näiden pilottien valintaa kuvataan ensimmäisessä alaluvussa, jonka jälkeen omissa alaluvuisaan esitellään pilotoinnin tavoitteet ja toteutustapa sekä niiden valmistelemaat koulutusmallit. Keskeiset havainnot pilotoinnin annista järjestelmän kehittämiseksi on koottu neljänteen alalukuun. Jotta valmistelutyössä voitiin ottaa huomioon aikaisemmat kokemukset, pilotoinnin tueksi analysoitiin vastaavia samantyyppisiä koulutuksia. Tämän ”verrokkianalyysin” tulokset on tiivistetty viimeiseen alalukuun.

3.1. Pilottien valinta

ERKO -hankkeessa selviteltiin, millainen maistereiden asiantuntemuksen kehittämisen malli on toimivin yliopistoissa. Työvälineenä tähän toimivat keskeisesti koulutuspilottit. Valintaprosessissa olennaista oli löytää koulutuspilotteja, jotka edistävät erikoistumiskoulutuksen järjestelmän kehittämistä, ovat potentiaalisesti menestyviä koulutustuotteita, hahmottavat erilaisten polkujen tärkeyden sekä sitoutuvat läpikäymään pilotoinnin hankkeen ehdoilla. Valmistelu edellytettiin tehtäväksi yhteistyössä tieteenalayksiköiden kanssa. Esimerkkejä haettiin sekä julkiselta, yksityiseltä että kolmannelta sektorilta sekä yksi- ja monialaisista aiheista, minkä lisäksi osaan piloteista haluttiin sisällyttää kansainvälinen näkökulma. Valituilta aloilta puuttui mahdollisuus laaja-alaiseen erikoistumiskoulutukseen. Kokeiltaviksi aihealueiksi valikoituivat:

- **Työn ja työelämän erikoistumiskoulutuksen** kohderyhmä on erilaisissa julkisen tai yksityisen sektorin ”työelämän” vastuu- ja kehittämispositioissa toimivat asiantuntijat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin organisaatioissa. Monialainen pilotti, jonka tematiikka ankkuroituu molempien yliopistojen strategiaan painopistealoihin. Selkeä työelämäntarve, modulaarinen toteutus sekä mahdollisuuksia avata pilotti myös kansainvälisille markkinoille. Toteutusvastuussa Turun työtieteiden keskus TCLS ja Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö YKY.
- **Elintarvikealan erikoistumiskoulutuksen** tavoitteena on avartaa osallistujien näkökulmaa ja lisätä kyvykkyyttä ymmärtää laaja-alaisia kokonaisuuksia. Elintarvikealalla yleisenä haasteena on liian kapea asiantuntemus, minkä lisäksi tärkeitä olisi verkostoituminen kansallisesti eri viranomaisten ja alan toimijoiden kesken sekä kansainvälisesti niin oman alan kuin myös läheisten alojen toimijoiden kanssa. Kohderyhmänä on elintarvikealalla työskentelevät, alanvaihtoa harkitsevat tai muuten osaamisen kasvattamista tavoittelevat lähialojen parissa työskentelevät maisterit. Monialainen ja selkeän työelämäntarpeen omaava pilotti, jossa nähtiin mahdollisuuksia avata koulutusta kansainvälisille markkinoille. Toteutusvastuussa Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.
- **Julkisen/yksityisen palvelutuotannon rajapinnan ostopalvelu- ja hankintaosaamiskoulutuksen** kohderyhmä kattaa kuntien, kuntayhtymien, kunnallisten yhtiöiden, julkisoikeus-

dellisten yhteisöjen ja yksityisten palvelutuottajien asiantuntijat, jotka haluavat erikoistua ja/tai laajentaa osaamistaan uudenlaisten palvelujen tuottamisen tapoihin ja erityiskysymyksiin. Monialaiselle pilotille on selkeä työelämätarve. Toteutusvastuussa Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu.

- **Erikoisasiantuntijan kulttuuri- ja kieliosaaminen kansainvälistyvässä työelämässä** -koulutuspilottin tavoitteena on tarjota kansainvälisissä ja monikulttuurisissa toimintaympäristöissä työskenteleville asiantuntijoille mahdollisuuksia erikoistua kulttuuri- ja kieliosaamisen alueella. Lisäksi edistetään näiden asiantuntijoiden sijoittumista yritysten, yhteisöjen, kuntien ja koulutusorganisaatioiden vaativiin erikoisasiantuntijatehtäviin. Tavoitteena on myös kehittää eri ammattiryhmien ammatillisia valmiuksia vastata kansainvälistymisen ja monimuotoistumisen yhteiskunnallisiin haasteisiin. Modulaarinen ja monialainen pilotti, jolle on selkeä työelämätarve, ja jossa nähtiin mahdollisuuksia avata koulutus kansainvälisille markkinoille. Toteutusvastuussa Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.
- **Vaikuttajaviestinnän** kohderyhmänä on eri toimialoilla (yritykset ja järjestöt) asiantuntijatehtävissä toimivat asiantuntijat, joiden tehtäväkuvaan kuuluu yhä vahvemmin vaikuttaa asioihin ja ihmisiin erilaisin keinoin. Vaikuttajaviestintä kohdistuu päätöksenteon valmisteluun ja taustoitukseen, päätöksentekijöihin, yritysjohtoon sekä mediaan ja yleiseen mielipiteeseen. Monialainen ja modulaarinen pilotti, jossa on tervetullut uudenlainen sisältöulottuvuus viestinnän ja vaikuttamisen sidokseen. Koulutukselle on selkeä työelämätarve jatkuvasti muuttuvalla työkentällä. Toteutusvastuussa Tampereen yliopiston viestinnän, median ja teatterin yksikkö CMT.
- **Opettajille suunnatun erikoistumiskoulutuksen** kohderyhmänä ovat pääasiassa luokanopettajapuolella toimivat opettajat, joilla on erikoistumisen tarvetta. Sisältöinä muun muassa monikulttuurisuuden huomioimista kouluissa, integraation (erityisoppilaat) haasteet, tietotekniikan ja median muutokset sekä koulun johtamisen osaaminen. Erikoistumiskoulutukseen sisältyy harjoittelut Turun normaalikoulussa. Modulaarinen, yksialainen pilotti alalle, jossa on selkeä professio. Koulutuksella on selkeä tarve työelämässä. Toteutusvastuussa Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.

3.2. Pilotoinnin toteutus

Koulutuspilottien toteutusaika oli toukokuusta 2012 tammikuun 2013 loppuun. Tämän lyhyen ajan kuluessa kaikkien pilottien tavoitteena oli tuottaa erikoistumiskoulutuksen toteutussuunnitelma, markkinaselvitys koulutuksista, joiden kanssa valmis kokonaisuus tulisi kilpailemaan, sekä raportti valmistelusta saaduista kokemuksista. Toteutussuunnitelman tuli sisältää seuraavat asiat:

- Mikä asiantuntijuus tällä koulutuspilotilla saavutetaan?
- Kuka voi saada opinto-oikeuden tähän koulutuskokonaisuuteen? Mitkä ovat erikoistumiskoulutuksen kriteerit?
- Keskeiset oppisisällöt, opintopolut ja ohjauskäytännöt
- Mitkä ovat ne kriteerit, jotka hakijan täytyy täyttää saadakseen todistuksen osoitetusta osaamisesta? Mikä on riittävä suoritus todistukseen?
- Osaamisen osoittamisen tavat
- Miten kokonaisuus tukee asiantuntijuuden kehitystä?
- Työpaikoilta vaadittavat ominaisuudet rikkaina oppimisympäristöinä sekä niiden tukeminen
- Suhde olemassa oleviin tutkintoihin sekä tutkintojärjestelmän, koulutuksen tuottamisen että yksittäisen hakijan näkökulmasta

- Järjestelmän toimijoiden roolit
- Laadunhallinta sekä järjestettävän koulutuksen että osaamisen osoittamisen osalta
- Rahoitussuunnitelma ja toteutuksen ansaintalogiikka

Toteutusta tuettiin seitsemällä työpajalla:

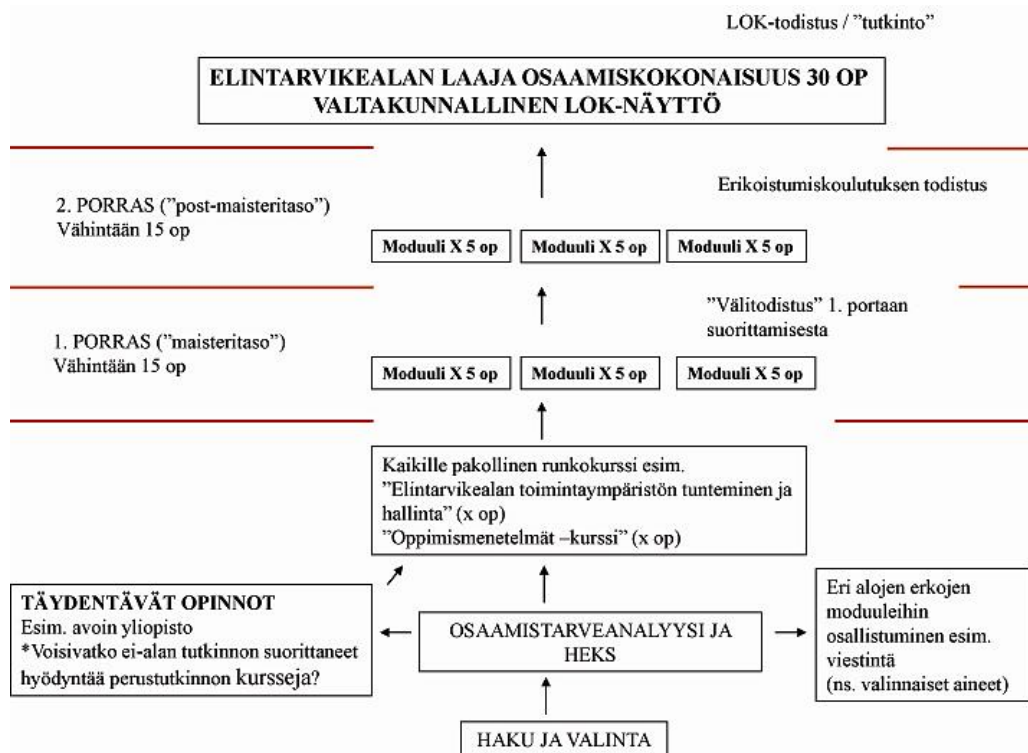
1. Konteksti, rakenne ja kokonaisuus (kesäkuu)
2. Osaaminen, AHOT ja ohjaus (elokuu)
3. Hallinto (syyskuu)
4. Rahoitus (lokakuu)
5. Laatu, arviointi ja rikkaat työympäristöt (marraskuu)
6. Vielä toistaiseksi avoimet kysymykset ja raportointi (joulukuu)
7. Mitä tästä opimme? + Markkinointi ja pilottien esittely (tammikuu)

Työpajojen rytmittämässä työskentelyssä jalostettiin koulutuspilottien toteutussuunnitelmia, joiden valmiit versiot esiteltiin ja käsiteltiin viimeisessä työpajassa. Pitkälle mietityt ja työelämäyhteistyössä laaditut kokonaisuudet tarjosivat erinomaisia näkemyksiä muun muassa siihen, minkälaisia erikoistumiskoulutukset voivat sisällöltään ja rakenteeltaan olla, kuinka laajoja ne voivat olla, minkälainen koulutusconsortio tarvitaan, kuinka ohjelmia hallinnoitaisiin ja miten koulutus rahoitettaisiin. Etukäteen sovittiin, että pilotoinnin tulokset jäävät ainoastaan niiden valmistelijoiden käyttöön.

3.3. Pilottien valmistelemat koulutusmallit

Elintarvikealan erikoistumiskoulutus. Erikoistumiskoulutus on laajuudeltaan vähintään 30 opintopistettä. Opiskelija voi hakea suorittamaan joko yhtä erikoistumiskoulutuksen moduulia tai koulutuslinjaa (á 15 op) tai sitten koko ohjelmaa (kuva 5). Erikoistumiskoulutuksen suorittamiseksi (väh. 30 op) opiskelijan tulee suorittaa vähintään yhden pääkoulutuslinjan opinnot kokonaisuudessaan (15 op) ja lisäksi 15 op valinnaisia opintoja muista koulutuslinjoista tai valinnaisaineista (esim. muista erikoistumiskoulutuksista). Lopullinen hyväksyntä edellyttää valtakunnallisen näytön suorittamista. Osaamisen suorittamiseen voi hakeutua henkilökohtaisen ohjauksen jälkeen tai erikoistumiskoulutuksen suoritettuaan.

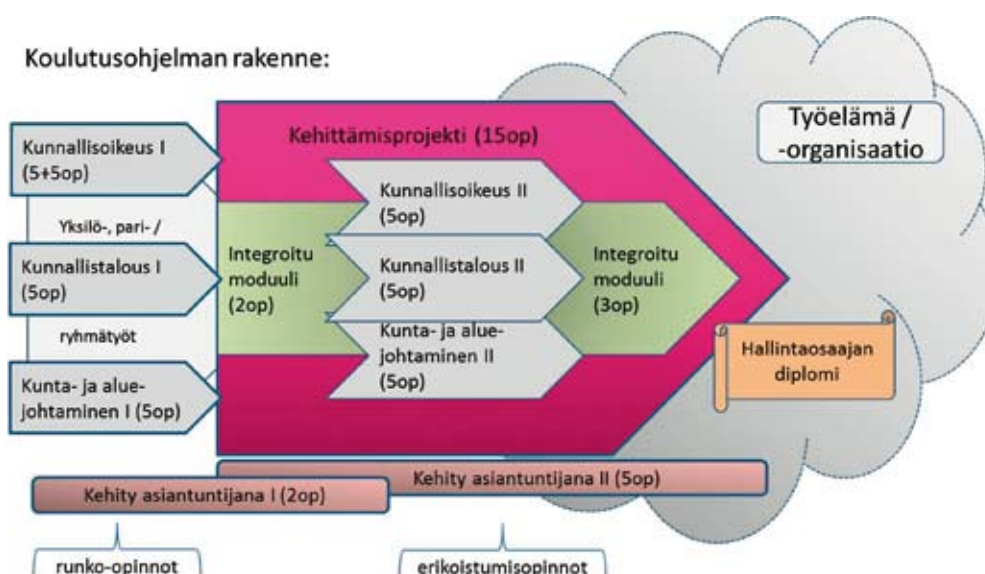
Koulutus muodostuu niin sanotusta nollaportaasta sekä kahdesta eritasoisesta portaasta. Portaalta toiselle siirtyminen on mahdollista vasta kun edellisen portaan opintomodulin osaamistavoitteet on hyväksytysti suoritettu sisältäen AHOT -menettelyn. Opintoja on mahdollista suorittaa myös moduulien välillä. Opintojen suoritustapana hyödynnetään joustavasti osaamisen tunnistamisen periaatetta, minkä johdosta jokaisen moduulin osaamistavoitteiden määrittely on keskeisessä roolissa (mitä opiskelija osaa suoritettuaan ko. moduulin). Koulutuksen osallistuja on vastuussa osaamisen tunnistamiseen liittyvien dokumenttien esittämisestä koulutuksen tarjoajalle sekä kyseisen prosessin käynnistämisestä.

Kuva 5. Elintarvikealan erikoistumiskoulutuksen rakenne ja suorittaminen

Kunta-alan erikoistumiskoulutus. Tälle pilotille toimivin toteutusvaihtoehto on yksi yhteinen erikoistumiskoulutuskokonaisuus. Ohjelmakokonaisuuden (yhteensä 62 op) toteutuslogiikan mukaan runko-opinnot muodostavat perustan, joka mahdollistaa opiskelun Erikoistumiskoulutuksessa. Ohjelmassa kolmen pääteeman syventävät II-moduulit sulautuvat integroidun moduulin avulla erikoisasiantuntijuudeksi, joka kirkastuu kehittämisprojektin kautta erikoisosaamiseksi (kuva 6).

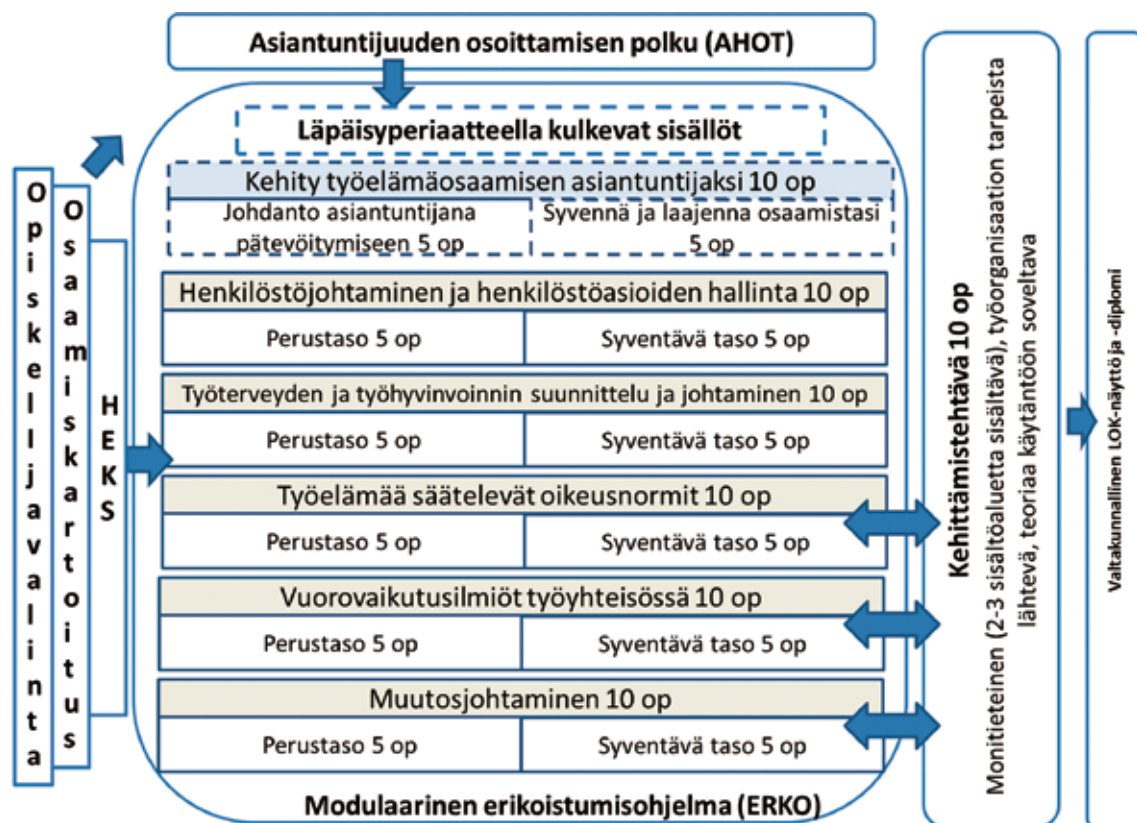
I- ja II- moduuleissa opetus tapahtuu luentoperustaisena monimuoto-opetuksena, joka toteutetaan työssäkäyvien aikuisopiskelijoiden tarpeet ja vaatimukset huomioivilla nykyaikaisilla opetusmenetelmillä, -tekniikoilla ja -välineillä. Erytisen tärkeää on, varsinkin II-tason moduuleissa, opetuksen tiivis yhteys työelämän kysymyksiin. Tähän panostetaan esimerkiksi workshop painotteisella opetuksella, jossa analysoidaan todellisia esimerkkejä yksilö-, pari- ja ryhmätöinä.

Kuva 6. Kunta-alan Erikoistumiskoulutuksen rakenne ja suorittaminen

Työelämän erikoistumiskoulutus. Moduulikohtainen 60 opintopisteen erikoistumiskoulutus lähtee liikkeelle yleisten työelämävalmiuksien ja oppimistaitoihin keskittyvästä osasta (10 op). Tämä kokonaisuus kulkee läpi opintojen. Varsinaiset sisältöalueet muodostuvat 25 op:n perustason ja 25 op syventävän tason moduuleista. Moduulien suorittamisen jälkeen osallistuja tekee 10 op:n kehittämistehtävän. Yhden moduulin laajuus on keskimäärin 5 op. Eri moduulien opintoja voi olla meneillään samanaikaisesti (kuva 7).

Koulutus toteutetaan modulaarisesti järjestettynä. Sisältöalueet rakentuvat perustason ja syventävän tason moduuleista. Kuhunkin moduuliin voidaan hakea erikseen. Moduulien opiskelijavalintaan voidaan hakuvaiheessa asettaa tasokriteereitä, jolloin osaamiskartoituksessa samalla tasolla olevat voidaan ohjata henkilökohtaisen kehityssuunnitelman (HEKS) näkökulmasta osittain ryhmäohjaukseen.

Kuva 7. Työelämän erikoistumiskoulutuksen rakenne ja suorittaminen

Osallistuja voi halutessaan suorittaa osan moduuleista tai portaittain koko erikoistumiskoulutuksen kokonaisuuden. Osallistujan pitää suorittaa ensin perustason moduuli voidakseen edetä syventävälle tasolle. Modulaarinen malli mahdollistaa myös osaamisen tunnistamisen. Näin osallistujille tarjotaan mahdollisuus edetä moduuli kerrallaan oman aikataulunsa mukaisesti. Ennakoon ei siis tarvitse sitoutua koko erikoistumiskoulutuksen suorittamiseen. Osallistujia kuitenkin houkutellessaan sitoutumaan alusta alkaen koko ohjelman suorittamiseen esim. hinnoittelun ja mukana kulkevan kehittämistehtävän muodossa.

Saadakseen välitodistuksen laajasta osaamiskokonaisuudesta opiskelijan tulee suorittaa yhteensä vähintään 30 opintopistettä. Suoritusmerkinnän osallistuja saa, kun yksittäinen moduuli on suoritettu hyväksyttävästi tai AHOToinnin kautta. Asiantuntijadiplomin saaminen edellyttää 60 opintopisteen opintoja.

Kulttuurien välinen erikoistumiskoulutus. Opintokokonaisuus koostuu pakollisista sekä valinnaisista moduuleista. Yksittäisten moduulien opintopistemäärät vaihtelevat, mutta erikoistumiskoulutuksen suorittaminen vastaa noin 60 opintopisteen suuruista työmäärää. Osallistujat ilmoittau-

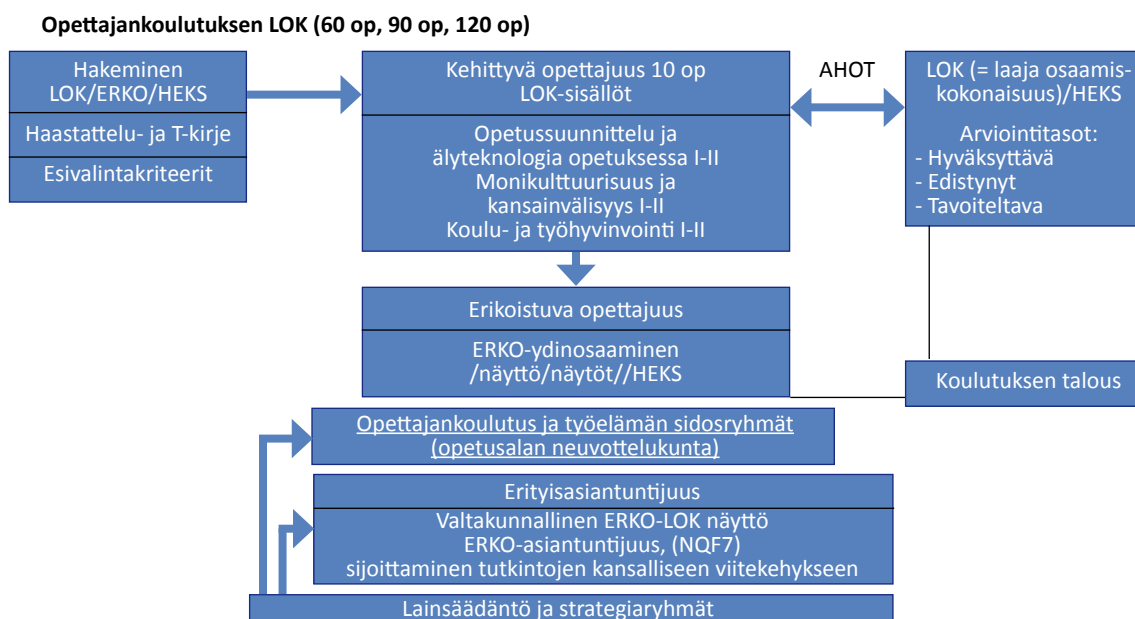
tuvat erikseen jokaiseen moduuliin, kuitenkin suunnitelmallisesti siten, että lopputuloksena on eheä kokonaisuus. Tämä on mahdollista, koska moduulit eivät ole keskenään poissulkevia, eikä niiden tarjonta ole myöskään liian heterogeenistä. Erikoistumiskoulutuksessa moduulit on järjestetty toisiinsa nähden, ja kokonaisuus sisältää sekä perus- että syventäviä moduuleja. Kutakin moduulia pyritään järjestämään siten, että ohjelma voidaan suorittaa kahden vuoden aikana. Ne osallistujat, jotka eivät etene suoraan ohjelman sisältämän asiantuntijuuden osoittamiseen, täydentävät osaamistaan moduuleilla. Ennako-oletuksena on kuitenkin, että suoraan asiantuntijuutensa osoittamiseen eteneviä on melko vähän.

Kulttuurienvälisen osaamisen opintokokonaisuus on siis tutkinnonomainen, mutta sisältää huomattavasti enemmän aikaisemmin opitun osaamisen tunnistamista. Kokonaisuus on myös selvemmin työpaikkaohjaajien kanssa suunniteltu kuin esimerkiksi ammatillinen lisensointiohjelma. Modulaarinen rakenne auttaa kutakin opiskelijaa räätälöimään koulutusta tarpeisiinsa sekä työelämän vaatimuksiin sopiviksi, ja samalla vältetään päällekkäisyyksiä. Lisäksi tulee harkita, olisivatko esimerkiksi työelämätaitoihin liittyvät moduulit pakollisia myös niille, jotka menevät suoraan asiantuntijuuden osoittamiseen.

Koulutuksessa otetaan huomioon lähtökohtaisesti erilaiset osaamisen tasot, joista esimerkiksi perusopinnot voidaan joissakin tapauksissa hyväksi lukea aikaisemmillä opinnoilla tai osoittaa opituksi työelämässä osaamisen tunnistamisen kautta.

Opetusalan erikoistumiskoulutus. Suunniteltu 60 opintopisteen erikoistumiskoulutus järjestetään modulaarisen koulutusrakenteen avulla. Se sisältää arviointimoduulin (10 op) ja runko-opintoja. Nämä runko-opinnot on mahdollista suorittaa osin tai kokonaan osoittamalla niiden osaamissisältöjen hallinta aiempien opintojen, osaamisen ja työkokemuksen kautta. Avaintaidot -osio (20 op) perehdyttää osallistujat nykyaikaisen opetussuunnittelun ja arvioinnin uusiin toimintamalleihin. Erikoistumismoduuli (15 op) muodostaa osaamiskokonaisuuden, jossa paneudutaan erikoistumisen teemoihin runko-opintoja syvällisemmin. Erikoistumiskoulutukseen liittyy aina myös teemakohtainen moduuli (15 op), jossa työelämälähtöisen kehittämistehtävän avulla kasvatetaan erityisasiantuntijuuteen (kuva 8).

Keskeinen toimintalogiikka tulee osaamisen kautta ja se tulee määritellä osaamisperustaisesti ja ammatilliset ydinkysymykset ja -ongelmat sekä alalla toimivien huippu- ja erikoisasiantuntijoiden osaaminen mielessä pitäen. Määrittelyssä keskeistä on työelämälähtöisyys ja osaamisen määrittelyllä pyritään tavoittamaan työelämässä toimivan asiantuntijan osaamista. Tuloksena pohdinasta ovat alakohtaiset keskeiset osaamistavoitteet, jotka kyetään eri tavoin osoittamaan.

Kuva 8. Opetusalan erikoistumiskoulutuksen rakenne ja suorittaminen

Vaikuttajaviestinnän erikoistumiskoulutus. Vaikuttajaviestinnän koulutusohjelma koostuu useista moduuleista, joiden kokonaisuudesta kertyy vähintään 60 opintopistettä. Erikoistumiskoulutuksessa on kolme kaikille opiskelijoille yhteistä ja pakollista moduulia. Valinnaisista moduuleista opiskelija kokoaa vähintään 32 opintopisteen kokonaisuuden. Kehittämistehtävän tekeminen vastaa 15 opintopistettä. Myös työssä oppimista voi opintopisteyttää. Osallistujat voivat tehdä koulutukseen liittyviä, työtään kehittäviä tehtäviä, joista kertyy opintopisteitä.

Moduuleihin sisältyy lähiluentoja lisäksi aina myös tehtäviä (reflektointia, kirjallisuutta, esseitä, teorian käytäntöön ottamista omassa työssä), joiden hyväksytyn suorittamisen tarkistaa kunkin moduulin vastaava kouluttaja. Koulutusteemojen prosessointi aloitetaan usein jo ennen ao. aiheeseen liittyvää lähiopetusta esimerkiksi pohdintatehtävällä.

Moduulien suunnittelussa on hyödynnetty jo olemassa olevia perus- ja maisteriopintoja yhdistellen ja täydentäen niitä vaikuttajaviestinnän osaamistarpeita vastaaviksi asiakokonaisuuksiksi. Toteutettavassa erikoistumiskoulutuksessa vaihtoehtoisia moduuleja voi olla tarjolla enemmänkin mikäli resurssit antavat mahdollisuudet opintokokonaisuuksien toteutustapojen räätälöintiin työn ohessa opiskeleville sopiviksi.

Perusopetusta ja moduuleja kannattaa integroida mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi niin, että luento-osuudet järjestetään kaikille yhteisinä, työssäkäyvillekin sopivasti aikataulutettuina kokonaisuuksina. Erilaisia toteutustapoja osallistujille tarvitaan silloin vasta asioiden jatkotyöstämisessä.

3.4. Havainnot pilotoinnista

Käsitteistön häilyvyys. Selvästi eniten vaikeuksia pilottien toteutukselle tuotti valtakunnallisen uudistuksen keskeneräisyys. Pelkästään erikoistumiskoulutuksen käsitteistö oli edelleen vakiintumaton, ja hankkeen kuluessa itse koulutuksesta käytettiin vaihtuvia nimityksiä (katso luku 1.1.) Hanke käynnistettiin, jotta voitaisiin saada kokemuksia uuden järjestelmän rakentamiseksi, mutta pilottien rakentajille linjausten puuttuminen aiheutti merkittävästi päänvaivaa:

”Tavoite oli siis luoda uutta koulutustarjontaa tilanteessa, jossa tulevaan tarjontaan liittyvistä määrityksistä, terminologiasta, raameista tai reunaehdoista ei ollut mitään varmaa tietoa tai edes kovin valistuneita hahmotelmia.”

Vaikeuksista huolimatta kaikki pilotit saivat aikaan edellytetyt tuotokset pääpiirteissään, ja järjestelmän aikaansaamisen kannalta käytännön toteuttajien kokemusten hankkiminen osoittautui arvokkaaksi.

Erikoistumiskoulutuksen asema. Yliopistojen arjessa tutkimus ja tutkintokoulutus ovat keskeisiä prioriteetteja. Perustehtävään keskittymistä korostaa yliopistojen rahoitusmallin voimakas ohjaava vaikutus. Tähän toimintaympäristöön erikoistumiskoulutuksen oli vaikea asettautua, erityisesti kun sen perusluonne oli edelleen määrittelemättä ja asema suhteessa tutkintokoulutukseen avoin. Toisaalta uuden toiminnan perusteet tulivat keskusteluissa hyvin ymmärretyiksi (asiantuntemuksen uudistamisen tärkeys, työurien pidentäminen, epätarkoituksenmukaisen tutkinto-opiskelun vähentäminen, tilan tekeminen tutkintokoulutuksen uudistamiselle jne.).

”... oli tunnistettavissa seikka, että toistaiseksi maisterintutkinnon jälkeinen koulutus on vielä marginaalissa eli siihen ymmärrettävästi paneudutaan vasta kun tutkimus ja perusopetus sen mahdollistavat.”

Tieteellisten asiantuntijoiden rekrytointia vaikeutti joillakin aloilla myös yliopistotutkijoiden korkea kynnys ottaa laaja asiantuntijavastuu, kun oma erikoisosaaminen suuntautui kapealle lohkolle.

Tieteellisen yhteisön näkökulma erikoistumiskoulutukseen. Yliopistojen tiedeyhteisöissä ja opintohallinnossa tutkintokoulutuksen toimintaperiaatteet ja käytännöt ovat vallitsevia. Pilotteihin osallistuneet tiedeyhteisöjen asiantuntijat tarkastelivat uudistusta tutkintokoulutuksen kokemuksiin, käsitteisiin ja yleisesti tutkintokoulutuksen näkökulmasta. Sovittautuminen työelämässä toimivien ammattilaisten asiantuntijuuden kehittämiseen, modulaarisiin toteutuksiin, epävarmaan rahoituspohjaan ja muihin uudelle toimintamuodolle tyyppillisiin käytäntöihin otti aikansa.

” Oli erittäin mielenkiintoista seurata miten täydennyskoulutukseen liittyvät asiat ja käytännöt pikku hiljaa avautuivat perusopetuksessa työskenteleville henkilöille. Uskoakseni prosessista oli tässä mielessä paljon hyötyä kaikille osapuolille.”

Vastaavasti siirtymä koulutuksen käsitteistöstä asiantuntemuksen kehittämisen käsitteistöön oli monissa piloteissa erittäin vaativaa. Periaatteessa hyväksyttiin ajatus koulutuksesta yhtenä keinona edistää asiantuntemusta, mutta toimintamallien kehittelyn painopiste oli selvästi koulutuksellisissa ratkaisuissa.

Työelämäyhteyden välttämättömyys ja voima. Erikoistumiskoulutuksen peruslogiikka lähtee tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapainosta. Kun tiedeyhteisön asiantuntemus ja keskeinen mielenkiinto kohdistuu tutkimukseen ja tutkintokoulutukseen, laadukkaan palvelutarjonnan aikaansaaminen edellyttää vahvaa työelämän osaamista ja sen intressien esiin tuomista.

” Tässä korostuu koulutussuunnittelijan ja yliopiston suhteet sekä verkostot keskeisimpiin sidosryhmiin. Nämä verkostot ja luottamuksellinen suhde ovat kaiken keskiössä. Vankalla sidosryhmäyhteydellä pystytään tekemään tarkoituksenmukainen, työmarkkina-arvon omaava koulutus.”

Samalla on ilmeistä, että näiden näkökulmien huomioon ottaminen merkitsee kokonaan uuden asetelman syntymistä, mihin liittyy myös konkreettisia jännitteitä:

”Asiaa ja sisältöjä varmasti riittää moduuleihin vaikka miten, mutta mikä on riittävä ja tarkoituksenmukainen taso asiantuntijan kehittymisessä. Kokemukseni mukaan tämä kysymys erottaa kaikista eniten työelämän ja yliopistojen mielipiteitä toisistaan.”

Yhteisymmärrystä laajuudesta ja rakenteista. Erikoistumiskoulutuksesta käydyssä keskustelussa oli pilotoinnin käynnistyessä perusoletukseksi vakiintunut kolmenkymmenen opintopisteen vähimmäislaajuus. ERKO -hankkeen yliopistollisten pilottien näkökulmasta se on tutkimusperustaisen asiantuntemuksen muodostumiseksi melko vähän, mutta erikoistumiskoulutukseen haakeutuille käytännössä varsin paljon. Tämän seurauksena piloteissa laaditut koulutusmallit perustuvat erilaisiin modulaarisuuden versioihin. Toisaalta pilottien perusteella on todennäköistä, että eri aloille syntyy hyvinkin erilaisia toteutuksen käytäntöjä.

”Laajuus on myös tärkeä ja keskeinen kysymys, jossa tulisi ottaa huomioon mm. erikoistumisopintojen suorittamisen mahdollisuudet oman työtehtävän yhteydessä. Tätä ei ole helppo välttämättä ratkaista. Toisaalta lähdimme myös siitä, että erityispätevyys edellyttäisi tuon 60 op laajuisia opintoja, jotta se koostuisi niistä oleellisista sisällöistä, joita asiantuntijuuden saavuttaminen jonkin teeman kohdalla edellyttäisi.”

Sisältöjen kirjo – yhteisiä elementtejä. ERKO -hankkeen pilotit edustivat sisällöllisesti varsin erilaisia kokonaisuuksia. Tiettyjä yhteisiä näkökulmia nousi kuitenkin esiin: kaikissa piloteissa nähtiin tarve sekä päivittää, syventää että laajentaa osaamista. Tyyppillistä oli myös intressi hyödyntää useiden tieteenalojen asiantuntemusta erikoistumiskoulutusten suunnittelussa ja toteutuksessa. ERKO -hankkeen pilottien perusteella erikoistumiskoulutuksen toteutukset ovat sisällöllisesti enemmän monialaisia kuin kapeasti yhteen asiantuntemuksen alaan perustuvia, vaikka tavoit-

teena onkin selkeästi määritelty asiantuntemuksen kokonaisuus. Myös eri yliopistojen asiantuntemuksen kokoamista yhteen pidettiin hyödyllisenä:

”Eri yliopistojen asiantuntijoiden saattaminen yhteen, saman teeman ympärille oli varmastikin hyvä ja tärkeä asia.”

Työpajoissa löytyi yhteinen intressi tuottaa kaikkiin erikoistumiskoulutuksiin sisällytettävä asiantuntijana kehittymisen moduuli.

Perusoletuksena julkinen rahoitus. Yliopistot ovat joutuneet mukautumaan julkisen talouden kestävyysongelman myötä määrärahalleikkauksiin ja täydentävän rahoituksen hankintaan. Tästä huolimatta tyypillisin ajattelumalli erikoistumiskoulutuksen rahoituksesta näytti olevan tarkoitukseen osoitettava erillinen julkinen rahoitus. Osittain taustalla on pilottialojen kokemus vaikeudesta rahoittaa edes lyhytkestoisia täydennyskoulutuksia maksutuloilla. Toisaalta joillakin aloilla markkinamekanismeihin perustuva elinkeinotoiminta koetaan huonosti yliopistoihin soveltuvaksi:

”...puhtaasti liiketaloudellinen ja voittoon perustuva ajattelumalli taas on kovin vieras.”

Yhteistyö työpajoissa. Kaiken kaikkiaan eri alojen toimijoiden kohtaaminen ja vertaistyo-ohjelmien koettiin erittäin hedelmällisenä. Toisten pilottien kokemuksista, toteutuksista ja saavutuksista oltiin halukkaita kuulemaan enemmänkin kuin nyt oli mahdollista. Projekti itsessään koettiin alkuun vaikeasti hahmottavaksi ja koottavaksi, mutta lopulta kuitenkin hyvin palkitsevaksi, opettavaksi sekä uusia näköaloja avaavaksi.

3.5. Verrokkitarkastelu

ERKO -hankkeelle annettiin tehtäväksi tarkastella verrokkeina koulutuksia, joita on jo toteutettu mallinnettavana olevan erikoistumiskoulutuksen kaltaisin periaattein. Verrokkitarkastelu toteutettiin sekä yleisellä tasolla että pilotoinnin yhteydessä.

Yleisempi taso on hankkeessa toteutettu verrokkivertailu, jossa on tarkasteltu hankkeen kannalta mielenkiintoisia koulutuksia suhteessa avainkysymyksiin. Koulutukset on koottu liitteeseen 2. Lisäksi jokaisessa pilotissa tarkasteltiin neljän - viiden oman alan verrokkikoulutusta markkinaselvityksen nimen alla, jotta kunkin pilotin ratkaisuja tarkastellaan suhteessa oman alan koulutuksiin ja niissä oleviin merkittäviin kysymyksiin. Näistä markkinaselvitykseen tulevista kysymyksistä vähintään yhden tuli olla kansainvälinen koulutus, jotta näkökulma piloteissa avattiin Suomen koulutuksia laajemmalle.

Verrokkivertailun avainkysymyksiksi tai -teemoiksi määriteltiin koulutuksen sijainti tutkintojärjestelmässä, hakukelpoisuus, koulutuksen laajuus ja rakenne, ohjauksen käytännöt, todistukseen vaadittavat suoritukset, laadunvarmennus sekä kustannukset osallistujille.

Yleiseen vertailuun valittiin pätevyyttä tuovina ja ammattijärjestöjen järjestäminä koulutuksina tilintarkastajien tutkinnot (KTH, HTM ja JHHT) sekä aktuaarin tutkinto. Muut työmarkkinapätevyyden antamat koulutukset verrokkivertailussa olivat erityisopettajien tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot, työnohjaajakoulutus, laulunopettajien pedagoginen erikoistumisohjelma sekä rakennushankkeen pääsuunnittelijan valtakunnalliseen tenttiin valmentava koulutusohjelma.

Nousevien (emergenttien) alojen koulutuksina verrokkivertailuun valittiin energiatehokkuusasi-
antuntijan oppisopimustyyppinen koulutus, taide kasvattaa – taidekasvatuksen opintokokonaisuus, Systems thinking and systems engineering -koulutus ja monikulttuurisen työn erikoistu-

misopinnot. Liiketoiminnallisesti menestyvänä koulutuksena valittiin vertailuun Aalto executive MBA. Näiden lisäksi haluttiin tarkastella myös olosuhdemuutokseen tarjottavia koulutuksia, joihin valittiin liiketoiminta-akatemia sekä elintarviketalouden PD -ohjelma, joka olosuhdemuutoksen tukemisen lisäksi on arvostettu elintarvikealan erikoistumisohjelma.

Verrokkien suorituspaikkakunnat painottuvat Etelä-Suomeen, mutta eivät estä osallistumista niihin muualta Suomesta. Lähipäivinä pitää olla läsnä, mutta etäopiskelu on mahdollista. Verrokkien koulutuksen laajuus vaihtelee välillä 10 - 122 opintopistettä ja joitakin verrokkeja on vaikeaa määrittellä opintopisteinä, koska niissä ei ole esitetty sitä. Esimerkiksi aktuaarin tutkinto on neljä koetta.

Pilottien verrokkivertailussa tarkasteltiin oman alan koulutustarjontaa. Opetusalan pilotin mukaan suunniteltuun erikostumiskoulutukseen verrattavaa systemaattista, yliopistotasosta, ja professionaalista uraa ja työssä oppimista tukevaa pätevöittävää täydennyskoulutusta on tarjolla ja maksullisena lähinnä vain rehtorikoulutuksessa.

Työelämäosaamisen pilotissa tuotiin esille, että henkilöstö- ja työelämäosaamisesta kiinnostuneet ovat joutuneet hankkimaan osaamista lyhytkestoisilta täydennyskoulutuskursseilta. Tällöin oppimisprosessi ja sen tuoma osaamisen kehittämismahdollisuus työyhteisössä on jäänyt usein osallistujan oman aktiivisuuden varaan. Elintarvikealalla tilanne on parempi ja tällä hetkellä käynnissä olevia koulutuksia ovat sekä elintarviketalouden PD -ohjelma (60 op) että loppumaisillaan oleva elintarvikealan tuotekehitysasiantuntijan oppisopimustyyppinen koulutus (30 op).

Vaikuttajaviestinnän koulutusta Suomessa ei ole lainkaan, joten koulutus on haettava ulkomailta. Vastaavasti julkisen ja yksityisen palvelurajapinnalla hallinnan ja johtamisen yhdistäviä koulutuksia ei ole tarjolla. Pääosa nykyisestä tarjonnasta liittyy ainoastaan hankintaosaamiseen ja kilpailuttamisprosessiin. Tarjottavat koulutukset ovat tyyppillisesti lyhyitä muutaman lähikoulutuspäivän kestoisia.

Kulttuurienvälisen osaamisen pilottia varten tehtiin markkinaselvitys sekä muista kulttuurienvälisen osaamisen sekä monikulttuurisuuskoulutusten tarjonnasta Suomessa että muutamista kansainvälisistä yhteistyöhankkeista (esim. EDICC). Koulutuskirjo kulttuurienvälisyys-, kieli-, viestintä- ja monikulttuurisuusalueilla on hyvin laaja vaihdellen maisterikoulutukseen sisältyvistä moduuleista oppisopimustyyppisiin täydennyskoulutuksiin. Täydennyskoulutuksista löytyi EU - hankerahoitteisia malleja, mutta niiden jatkuvuudesta rahoituksen päättymisen jälkeen ei ollut takeita. Suomessa koulutusta oli tarjolla myös maksuttomana.

Avainkysymyksiin vastaten koulutukset sekä sijoittuivat osaksi tutkintojärjestelmää, ovat sen ulkopuolella että lisäävät osaamista, pätevöittävät tai tuottavat tutkinnon. *Hakukelpoisuudessaan* ei ollut yhtä linjaa: vaatimuksena oli niin ylempi korkeakoulututkinto, tarkemmin määrittelemätön korkeakoulututkinto, soveltuva taustakoulutus, alakohtainen koulutus, alakohtainen koulutus ja työkokemus tai pelkkä työkokemus Useassa koulutuksessa koulutukseen pääsyyn liittyy vielä lisävaatimuksia, joista päällimmäisenä työkokemus. Sekin oli selkeästi määritelty vain tilintarkistajien tutkinnoissa, jotka vaativat vähintään kolmen vuoden työkokemuksen.

Ohjauksen roolit oli useissa koulutuksissa tuotu selvästi esiin, mutta AHOT -käytäntöjä ei niinkään tarkasteltu. Ohjausta oli asiantuntijaohjaajan muodossa, sisällön ohjauksessa ja käytännöissä sekä tiimityöskentelynä ja itsearviointina. Poikkeuksen muodostivat tilintarkistajien sekä aktuaarien tutkinnot, jotka olivat ammattijärjestöjen järjestämiä ja sisälsivät omaehtoista opiskelua ja näytön. Työnohjaajakoulutuksessa on AHOT -menettely, ja erityisopettajien opinnoissa on mahdollista hyväksi lukea aikaisempia erityispedagogiikan perusopintoja.

Laadunhallintaa esiteltiin ainoastaan kahdessa tarkastellussa koulutuksessa. Laadunhallinnan mallinsa toivat esille Aalto yliopiston eMBA, joka on saanut kolme kansainvälistä laatuakkredi-

tointia, sekä elintarviketalouden PD -ohjelma, jonka laatua valvoo PD -lautakunta.

Koulutusten rahoitusta ei ollut juuri avattu, mutta vaihtoehtoja löytyi valtion kustantamasta lähes kokonaan yksilön kustantamaan. Työnantaja osallistui työnohjaajakoulutuksen kustannuksiin, joskin osallistujan oli myös mahdollista toimia maksajana. Poikkeuksena eMBA ja elintarviketalouden PD -ohjelma, joiden kustannukset katetaan osallistujamaksuilla. Näin ollen osallistujille tulevat kustannukset vaihtelivat myös suuresti ilmaisesta yli 40 000 euron kustannuksiin.

Menestystekijät vaihtelevat verrokeittain. Useimmin koulutuksen aseman vakiintumisen perusteeksi esitettiin se, että koulutus on ammattijärjestön järjestämä ja pätevöittävä. Kaksi koulutusta toteutettiin toimintaympäristössä, jossa olosuhteet ja toiminnan perusteet ovat muuttumassa, mikä parantaa edellytyksiä menestyksekkäälle liiketoiminnallisesti toteutettavalle koulutukselle. Yksi koulutus toteutettiin alalla, jolla asiantuntemuksen tarve on suuri ja asiantuntemuksen kokonaisuus muotoutumassa. Lisäksi yhdellä alalla tuotiin esiin moniin muihinkin sopiva koulutuksen joustavuus ja muokattavuus opiskelijoiden tarpeisiin, ajasta ja paikasta riippumaton opiskelu sekä alan ajankohtaisen tiedon jalkauttaminen kehittämistehtävien kautta yrityksiin ja organisaatioihin.

4. ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN MENETELMÄLLISET RATKAISUT

TOTEUTUKSESSA OLEENNAISTA

- Yliopistollisessa erikoistumiskoulutuksessa 30 opintopistettä on vain minimi.
- Asiantuntijuuden tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmällinen kehittäminen on ajankohtaista.
- Asiantuntemuksen polut räätälöidään osallistujien tarpeisiin ja mahdollisuuksiin.
- Alasta ja polusta riippumatta tarvitaan kehittymisen tukea.

Erikoistumiskoulutukseen osallistumisen tavoitteena on siis osoittaa se asiantuntemuksen kokonaisuus, jonka ohjelmasta vastaava yliopisto tai laajempi konsortio on määritellyt. Tässä pääluvussa esitellään aluksi perusteet opintojen laajuudelle, rakenteelle ja kestolle. Seuraavaksi käsitellään osaamisen tunnistamista ja tunnustamista suhteessa asiantuntemuksen kokonaisuuden suorittamisen polkuihin. Asiantuntijuuden osoittamista tarkastellaan asiantuntijuustutkimuksen tulosten pohjalta. Viimeisessä alaluvussa kuvataan opintojen ohjaamisen ja arvioinnin kysymyksiä.

4.1. Opintojen laajuus, suorittaminen, rakenne ja kesto

Raportissa on aiemmin esitetty, että asiantuntijaohjelman kaltaisiin erikoistumiskoulutuksiin si-joitutaan työuran siinä vaiheessa, jolloin työkokemusta ja harjaantuneisuutta asiantuntijatehtävissä on kertynyt riittävästi. Asiantuntija toimii työorganisaationsa lisäksi erilaisissa asiantuntija-yhteisöissä. Työelämän erilaiset kontekstit ja asiantuntijan suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen toiminta näissä konteksteissa tarjoavatkin monipuolisia mahdollisuuksia oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen. Koulutuksen tarjoajien onkin tarjottava erilaisia polkuja asiantuntemuksen kokonaisuuden suorittamiseen, jotta asiantuntijan eri konteksteissa kerryttämä osaaminen voitaisiin hyödyntää täysimääräisesti. Asiantuntijuuden kehittäminen on investointi ja tähän koh-teeeseen investoitaessa kysyntä muodostuu tarjolla olevien polkujen aiheuttamien kustannusten ja hyötyjen välisessä tarkastelussa.

Erikoistumiskoulutus on maisteritutkinnon jälkeinen koulutuskokonaisuus. Ohjelmassa valtakun-nallisuudella, monitieteisyydellä, modulaarisuudella ja koulutusconsortiorakenteella vastataan muuttuvan työelämän haasteisiin. Ammatti- ja/tai asiantuntijuusalakohtaiset moduulit tarjoavat osallistujalle mahdollisuuden laajentaa ja syventää osaamistaan. Suorittamalla opintosuunnitel-mansa mukaisen moduulipolun osallistuja saavuttaa laajan osaamiskokonaisuuden edellyttämän asiantuntijuuden tason, joka on laajuudeltaan vähintään 30 opintopistettä. Koulutus sijoittuu kansallisessa viitekehysessä tasolle 7 (NQF7) vastaten maisteritasoista tutkintokoulutusta.

Modulaarisuudella tarkoitetaan suoritustapaa, jossa asiantuntijuutta edistävä ohjelma tuotetaan erillisinä osaamiskokonaisuuksina. ERKO-pilottien arvioissa yhden moduulin laajuus on keski-määrin 5 opintopistettä, ja se muodostuu esimerkiksi 3-4 lähiopetuspäivästä, etätehtävistä sekä käytäntöön soveltavista tehtävistä. Lähiopetukseen voi sisältyä luentoja ja ryhmätöiden lisäksi ekskursioita ja vierailuluentoja. Mahdollinen kehittämistehtävä joko kulkee rinnalla kaiken aikaa, se tehdään perinteiseen tapaan lopuksi, tai sen vaihtoehtona voi olla opiskelun aikana tehtävät erilaiset asiantuntijuutta ja työtä kehittävät tehtävät.

Eteneminen koulutusohjelmassa tapahtuu joko suoraviivaisen lineaarisesti tai valiten moduulin kerrallaan. Jokaiseen moduuliin osallistujan on mahdollista ilmoittautua erikseen. Halutun järjes-

tyksen ja aikataulun suunnittelussa on otettava huomioon moduulien toteutusaikataulu ja -sykli. Pilottien hahmotelmissa koulutuskokonaisuuksia ja/tai yhden kokonaisuuden erillisiä moduuleja voidaan integroidaan toisiinsa ainakin kolmella tavalla:

- luento-osuudet järjestetään kaikille yhteisinä, työssä käyntiin sopivasti aikataulutettuina kokonaisuuksina
- järjestetään useiden erikoistumiskoulutusten yhteisiä moduuleita (etenkin saman koulutuksen järjestäjän kokonaisuuksissa)
- voidaan poimia sopivia moduuleita koko koulutustarjonnasta (etenkin saman koulutuksen järjestäjän kokonaisuuksissa)

Valinnaisuudesta huolimatta moduulirakenteen tavoitteena on suunnitelmallinen, eheä ja tutkintoon johtava osaamiskokonaisuuden suorittaminen (modulaarinen polku). Mikäli opiskelija ei lähde heti suorittamaan koko koulutusohjelmaa, jää hänelle vastuu siitä miten eri moduulit toteutuvat myöhemmässä vaiheessa. Vastuu osaamisen arvioinnista on puolestaan jokaiselle vastuualueelle nimetyllä vastuuhenkilöllä. He vastaavat moduulien sisällöstä, koulutuksesta, mahdollisista muista kouluttajista, ennako- ja jälkitehtävistä sekä arvioinnista.

Asiantuntijadiplomin voi saada asiantuntijaohjelman 30–60 opintopisteen suorittamisen ja asiantuntijuuden kokonaisuuden osoittamisen kautta. Koulutuksen porrasmainen etenemisrakenne mahdollistaa sen, että osallistuja voi hyödyntää osaamisensa arvioinnissa myös aiemmin hankkimaansa osaamista. Osaaminen osoitetaan moduulikohtaisesti. Asiantuntijadiplomin suorittamisessa arvioidaan asiantuntemuksen kokonaisuus. Asiantuntijadiplomin sisältämän osaamisen arviointiin voi hakeutua perustelluista syistä myös suoraan, ilman asiantuntijaohjelman suorittamista.

Keskimääräisestä opiskeluajasta voidaan joustavan opiskelumallin ja vaihtelevien lähtötasojen vuoksi esittää ainoastaan arvio. Käytännössä kuitenkin voidaan sekä räätälöidä opintokokonaisuutta (HEKS) että suorittaa eri moduulien opintoja samanaikaisesti, jolloin opintoihin käytettävä kokonaisaika muuttuu merkittävästi. Kokemus on osoittanut, että motivaation ja sitoutumisen ylläpito yli kolme vuotta kestävässä koulutusohjelmissa on haaste työelämässä toimiville asiantuntijoille. Työelämän muutosten vuoksi myös kehittämishankkeiden ajankohtaisuus kärsii opintojen kestäessä useita vuosia. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kautta onkin syytä hakea joustavuutta ja tehokkuutta asiantuntijadiplomin suorittamiseen. Samalla on tärkeää varmistaa tutkintojen laatu suoritustavoista riippumatta.

4.2. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osaamista syntyy kaikessa inhimillisessä toiminnassa, tapahtuupa se sitten virallisen koulutusjärjestelmän sisällä, työssä tai vapaa-aikana. Koulutuksen ulkopuolella syntynyt osaaminen on tärkeää ottaa huomioon asiantuntijan erikoistumisessa, koska työssä ja työstä oppiminen tarjoavat asiantuntijalle mahdollisuuksia ammatti-identiteetin rakentumiseen ja toimijuuteen vuorovaikutuksessa toisten asiantuntijoiden kanssa. Tutkintoon johtava koulutus tarjoaa valmistuneille valmiudet asiantuntijana kehittymiseen. Koulutusjärjestelmä on kuitenkin työelämää staattisempi.

Ammattikuvat, ammatillisuus ja asiantuntijuus ovat muuttuvia. Asiantuntijan odotetaan kehittyvän suunnitelmallisesti omaa ammatti-identiteettiään erilaisissa asiantuntijayhteisöissä. Tutkimuksessa ennakoidaan, että ammatti-identiteetit rakentuvat tulevaisuudessa entistä yksilöllisemmiksi ja kiinnittyvät jatkuvan ammatillisen kasvun ja elinikäisen oppimisen varaan (Eteläpelto 2007, 90–155). Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tärkeäksi osa-alueeksi muodostuukin asiantuntemuksen tunnustaminen.

Seuraavassa käsitellään osaamisen tunnistamista ja tunnustamista luvussa 2.3. esiteltujen asian-

tuntemuksen kehittämisen polun eri vaiheiden mukaisesti.

Osaamisen arviointi hakuvaiheessa. Tässä raportissa esitetyn rakenteen mukaisesti osaamisen tunnistamista voidaan soveltaa asiantuntijan erikoistumisessa eri tasoilla. Alimmalla tai lähtötasolla kyseeseen tulee tutkinnosta tai koulutuksesta kiinnostuneen hakijan hakuvaiheen osaaminen ja hakukelpoisuuden täytyminen. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen voi tässä kohtaa tarkoittaa sitä, että työssä tai vapaa-aikana kertyneen osaamisen kautta hakija osoittaa hänellä olevan ne tiedot ja taidot, jota häneltä puuttuva tai mahdollisesti kesken jäänyt koulutus olisi tuottanut.

Tutkinnon suorittamiseen tai erikoistumiskoulutukseen voidaan määritellä pohjakoulutusvaatimus, jota kaikki hakijat eivät välttämättä täytä esimerkiksi alan vaihtamisen vuoksi. Tyypillisesti vaadittavaa pohjakoulutusta on täydentänyt hakijan työkokemus tai vastaava, toisen alan koulutus. Jotta hakijoita kohdellaan tasapuolisesti, on koulutuksen järjestäjän määriteltävä selkeästi lähtötason pohjakoulutusvaatimukset ja vaadittavan työkokemusten kesto tai laatu sekä se menettely, jolla erikoisvalinta aiemmin hankitun osaamisen perusteella suoritetaan.

Osaamisen osoittaminen osallistuttaessa pitkäkestoiseen koulutusohjelmaan. Osaamisen osoittaminen erikoistumiskoulutuksessa tarkoittaa aiemmin opitun hyväksilukua tai hyödyntämistä koulutuksessa. Hyväksiluvussa voidaan koulutuksen osioita tai moduleja korvata vastaavalla aiemmalla koulutuksella tai sisällyttää non-formaalialla ja informaalia oppimista valinnaisiin opintoihin. Hyödyntäminen tarkoittaa koulutusprosessin henkilökohtaistamista, aiemmin opitun hyödyntämistä henkilökohtaisen oppimissuunnitelman tai osaamisen osoittamisen suunnitelman rakentamisessa.

Osaamisen osoittamisessa voidaan tarkastella tietoja, taitoja ja asenteita vertaamalla niitä koulutuksessa määriteltyihin osaamistavoitteisiin. Yhtenäistä, pitkää koulutusohjelmaa suoritettaessa osoitetaan sekä moduulien edellyttämiä osaamistavoitteita että koko ohjelman sisältämää asiantuntemuksen kokonaisuutta. Koulutuksen järjestäjän kannalta on tärkeää määritellä osaamistavoitteet ja oppimisen arviointi siten, että ne huomioivat myös epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen. Tällä viitataan pitkälti keskusteluun linjakkaasta opetuksesta ja oppimisen arvioinnista (constructive alignment), jonka alulle käynnistäjiä ovat muun muassa Biggs ja Tang (1999, 2007). Osaamisen arvioinnissa tulisi hyödyntää mahdollisuuksien mukaan useita menetelmiä ja osoittaa osaamista myös niin sanotuissa autenttisissa työelämän tilanteissa.

Osaamisen osoittaminen suorittamalla opintomodulit, jotka kattavat asiantuntemuksen kokonaisuuden. Osaamisen osoittaminen yksittäisten koulutusmoduulien kautta edellyttää oppijalta ja ohjaajalta huomattavasti enemmän opintojen henkilökohtaistamista ja koko oppimisprosessin räätälöintiä. Osaamista tunnistetaan suhteessa koulutuksen tuottamaan osaamiseen ja yksittäisten moduulien oppimistavoitteisiin. Kokemuksen kautta opittu voi kattaa osia tai kokonaisuuksia opintomoduleista ja henkilökohtaistamisen yhteydessä ohjaajan ja suorittajan tulisi kyetä tarkastelemaan osaamista kokonaisuutena. Ohjaajalta tämä edellyttää näkemystä ja tutkintotason osaamisen tuntemusta. Suorittajalta vaaditaan kykyä oman osaamisen näkyväksi tekemiseen kriittisen reflektion kautta.

Yksittäisten koulutusmoduulien osoittamisessa voidaan yhdistää kriteeripohjaista arviointia ja laajempien, temaattisten kokonaisuuksien arviointia. Erilaiset tehtävät (esseet, analyysitehtävät jne) toimivat tyypillisesti moduulien tasolla tapahtuvassa osaamisen arvioinnissa. Kehittämishanke voi opinnäytetyön tavoin toimia laajempaan, asiantuntijuuden kokonaisuuden arviointia palvelevana menetelmänä. Kehittämishanke mahdollistaa myös osaamisen arvioinnin aidosti työelämän tarpeesta lähtevässä asiantuntijana kehittymisessä. Tehtävät ja kehittämishanke kootaan portfolioon, joka toimii asiantuntijuuden osoittamisen lähtökohtana.

Asiantuntijuuden osoittaminen asiantuntijakokonaisuuden määrittelyssä kirjatulla tavalla.

Asiantuntijuuden osoittamisen tavoitteena on osoittaa asiantuntemuksen kokonaisuus ja asiantuntijuuden keskeiset elementit – käsitteellinen tieto, kokemuksellinen tieto, itsesäätelytieto ja sosiokulttuurinen tieto. Portfolioon koottavan aineiston sisältämä kriittinen reflektio toimii asiantuntijuuden osoittamiseen lähtökohtana. Portfolion esittely ja keskustelu arviointitilanteessa kokoaa sisällön asiantuntemuksen ja asiantuntijuuden elementit yhteen. Monitahoarviointi (tutkimus, työelämä, kouluttaja, osallistuja) lisää arvioinnin luotettavuutta.

Asiantuntijuuden osoittaminen perustuu asiantuntijuustutkimuksen rakentamaan käsitykseen asiantuntijan toiminnan luonteesta. Tutkimukset asiantuntijuuden keskeisistä elementeistä (esim. Lehtinen et al. 2012) ja asiantuntijoiden työkäytännöistä (esim. Eraut 2004, Ericsson 2006, Hökkä et al. 2012) korostavat asiantuntijuuden sosiaalista luonnetta, pitkäjänteistä ja suunnitelmallista kehittämistä ja harjoittelua sekä ammatti-identiteetin muotoilua ja toimijuutta. Haastavaksi tämän kaltaisten tietojen, taitojen ja asenteiden osoittamisen tekevät koulutusalojen jo vakiintuneet, toisistaan poikkeavatkin käsitykset asiantuntijamaisen toiminnan luonteesta. Yhden joustavan ja kattavan tavan asiantuntemuksen kokonaisuuden osoittamiseen tarjoaa todelliseen työtoimintaan kehittämistehtävä.

Asiantuntijuuden osoittava kehittämistehtävä palvelee paitsi osallistujan omaa kehittymistä myös hänen tekemäänsä käytännön työtä. Kehittämistehtävä suunnitellaan sisällöllisesti ja menetelmällisesti yksilön osaamistavoitteiden mukaisesti. Näiden tehtävien kautta tapahtuva räätälöinti luo suorittamistapoihin joustavuutta, mutta pitää kuitenkin käytännön ryhmädynamiikan sekä kokonaisuuden suunnittelun hallittavana. Kehittämistehtävien aiheet nousevat suoraan työelämän tarpeista, niitä seuraavat ja vievät yhdessä osallistujan kanssa eteenpäin työpaikoilla nimetyt ohjaajat. Parhaassa tapauksessa niiden etenemiseen saadaan sitoutettua työyhteisöä laajemminkin. Kehittämiprojektin aloittamisen ajoittumiseen vaikuttaa sekä erikoistumiskoulutuksen kokonaisuus, tehtävän luonne, osallistujan osaaminen että räätälöinnin mahdollisuus. Mahdollinen kehittämistehtävä joko kulkee rinnalla kaiken aikaa, se tehdään perinteiseen tapaan lopuksi, tai sen vaihtoehtona voi olla opiskelun aikana tehtävät erilaiset asiantuntijuutta ja työtä kehittävät tehtävät. Tekemisen voi siis aloittaa heti alussa tai esimerkiksi tietyt vaaditut tasot suoritettuaan.

Yleisen kehikon asiantuntijuuden osoittamiselle tarjoaa kansallisen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksen määrittelyt tutkintojen tasoilla 6–8. Koulutuksen ja tutkintojen järjestäjän on kansallisesti määriteltävä asiantuntijadiplomin (tutkinnon) tuottama osaaminen. Samalla kun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen olisi täsmennettävä alempien ja ylempien korkeakoulututkintojensa tuottamaa osaamista, tulisi tässä raportissa esitettävien asiantuntijadiplomien tuottama osaaminen määritellä selkeästi.

Asiantuntijuuden osoittamisessa arviointi tulee kytkeä ohjattuun, kriittiseen reflektioon käsitteellisen tiedon, kokemuksellisen tiedon, itsesäätelytiedon ja sosiokulttuurisen tiedon tietoisesta integroinnista (Lehtinen 2012). Asiantuntijuustutkimuksessa suosittua taitavan suorituksen näkökulmaa (esim. Ericsson 2006, Tynjälä 2004, Isopahkala-Bouret 2005) voidaan arvioinnissa hyödyntää esimerkiksi järjestämällä arviointitilanne, jossa asiantuntija voi osoittaa pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen kehittämisen ja harjoittelun (vrt. *deliberate practice*) merkityksen suorituksessa (Ericsson 2006, Bereiter & Scardamalia 1993). Kriittisen reflektion toteutukseen asiantuntijuustutkimus on edellä mainittujen näkökulmien lisäksi tuonut tarkennuksia työn tarjoamien oppimismahdollisuuksien hyödyntämisen (*learning affordances*) ja toimijuuden (*agency*) tutkimuksen kannalta. Tutkimukset korostavat, että asiantuntijat kytkeytyvät työelämän olemassa oleviin rakenteisiin ja ammattien määreisiin, ja neuvottelevat uudelleen asiantuntijan identiteettiä oman puheensa ja toimintansa kautta (esim. Billett & Smith 2006, Eteläpelto 2008, Hökkä et al. 2012). Kriittisen reflektion tulisi siis sisältää kerronnallisia elementtejä omasta toiminnasta ja sen arvioinnista suhteessa alalla vallitseviin käsityksiin asiantuntemuksesta. Sisällön asiantuntemuksen lisäksi arvioidaan siis myös ammatti-identiteetin rakentamista ja toimijuutta asiantuntijana.

Asiantuntijana kehittyemisessä työkokemuksen kestolla on oma merkityksensä, mutta tutkimus korostaa nimenomaisesti päämäärätietoista ja suunnitelmallista kehittämistä, työelämän oppimisympäristöjen hyödyntämistä, oman osaamisen haltuunottoa ja toimijuutta. Asiantuntija toimii työtoiminnassaan myös ristiriitaisten ja rajoittavien määräysten ja rakenteiden keskellä. Työelämän tarjoamien oppimismahdollisuuksien ja toimijuuden tarkastelu tarjoaa asiantuntijuuden osoittamiselle mahdollisuuden todentaa tutkinnon suorittajan persoonallista asiantuntijana kehittämistä erityisesti niissä tilanteissa, joissa on vaikea erottaa yksilön suoritusta ryhmässä ja verkostoissa tapahtuneesta kehittämistyöstä.

Tässä raportissa ehdotetut polut asiantuntijan erikoistumiseen edellyttävätkin tukea ja ohjausta. Samalla tulee harkittavaksi ohjausta tarjoavien tahojen osaamisen kehittäminen ja ohjauksen vaatimat resurssit ja rahoitus.

4.3. Opintojen ohjaus

Asiantuntijuuden kehittyemisessä oppimisen ohjauksella on siis merkittävä rooli. Ohjaus on harvoin yksilöllinen tai yksiselitteinen asia, sillä usein asiantuntijuusalasta ja koulutusmuodosta johtuen siitä muotoutuu monitasoinen ja -muotoinen kokonaisuus omine tehtävä- ja vastuualueineen. Tämä tuli selkeästi esille ERKO-hankkeen koulutuspiilottien näkemyksissä. Ohjausta suunniteltaessa voidaan käyttää soveltuvin osin hyväksi seuraavassa esiteltyjä ohjausmenetelmiä ja -järjestelyjä.

Sisältöohjauksen (substanssiohjaus) päävastuu on koulutuskokonaisuuden järjestävällä yliopistolla. Mikäli kyse on yliopistokonsortioista, niin ohjausvastuu on yhteisellä neuvottelukunnalla tai vastaavalla yhteistyöfoorumilla. Näin varmistetaan sekä tutkimusperustaisen tiedon liittäminen ja sulauttaminen arjen työhön, että uusien ajattelu- ja toimintamallien luominen. Käytännön opiskelua ja opiskelijan työtä varten koulutusohjelmassa on oma asiantuntijaohjaaja, jolla on tieteellinen vastuu kokonaisuudesta. Tämä ohjaaja voi olla vastuussa myös moduulikonaisuuden ohjaamisesta tai sitten siihen on nimetty oma toimija.

Ohjausvastuuta voidaan edelleen jakaa siten, että asiantuntijaohjaajan ja mahdollisen moduulikonaisuudesta vastaavan lisäksi on moduulikohtainen ohjaaja tai mentori. Mentorointia voidaan käyttää hyödyksi myös siten, että opiskelija saa tukea muiden pilottien asiantuntijaohjaajilta osaamistarpeen mukaan. Tätä kutsutaan mentoripooliksi. Samalla tasolla oleville opiskelijoille voidaan järjestää myös ryhmä- tai vertaisohjausta (esim. moduulien sisällä).

Ohjausta tarvitaan myös työpaikalla. Työelämäohjaaja on kokenut alansa asiantuntija, jonka roolista ja tehtävistä sovitaan aina erikseen työnantajan, koulutukseen osallistuvan työntekijän ja yliopiston kanssa. Mikäli tällaista työpaikkaohjausta ei ole mahdollista järjestää, on tärkeää järjestää työyhteisön avulla tukijärjestelmä opiskelijalle esimerkiksi työpari- tai tiimitoiminnan muodossa. Koko työyhteisökin voi olla asiantuntijaympäristönä työssä oppimisen ohjauksen tukena.

Asiantuntijaohjaajan ja työpaikkaohjaajan keskinäinen suhde on se, että ensin mainitulla on ohjauksen kokonaisvastuu ja jälkimmäisen vastuulla on tuoda ohjaukseen työelämän näkemykset ja tarpeet. Laadukkaan asiantuntijakoulutuksen haasteeksi voi muodostua se, että on vaikea löytää ohjaajaa, joka hallitsee koulutukseen osallistuvan alan. Koulututtajaa saattaa olla jopa organisaationsa ainoa erikoisosaaja. Tällöin työpaikkaohjaajana voi toimia vaikka esimies, joka mahdollistaa työpaikalla tapahtuvan oppimisen resursoinnin ja varsinainen ohjausvastuu on asiantuntija- tai moduuliohjaajalla tai mentoripoolilla.

Ohjauksen laadunvarmistuksen tueksi muodostetaan erikoistumiskoulutuksesta vastaavien yliopistojen asiantuntijaohjaajien vertaisryhmä. Tehtävänä on käsitellä yhteisiä haasteita ja jakaa

kokemuksia. Tärkeätä myös ohjaajien kouluttaminen, jotta he tietävät ja ymmärtävät roolinsa sekä sen, mitä heiltä odotetaan.

Viimekädessä kyse on opiskelijan itseohjautuvuudesta. Itsenäinen työskentely on olennainen tekijä oppimisessa. Muodoltaan se voi olla lähijaksoja, verkko-opetusta ja/tai kirjallisuuteen, oppimistehtäviin, työssä tapahtuvaan kehittämistehtävään liittyvää.

4.4. Osaamisen arviointi ja todistukset

Asiantuntijakoulutuksen lähtökohtana on vastata maisterin tutkinnon jälkeen osaamisen kehittämisen haasteisiin. Koulutukset vastaavat sellaisten korkeakoulutettujen koulutustarpeisiin, jotka haluavat korkeatasoista ja tutkimukseen perustuvaa, mutta samalla työelämälähtöistä koulutusta sovellettavaksi työnsä muuttuvissa vaatimuksissa.

Osaamisen arviointi tai osoittaminen vaatii yleisesti hyväksytyt linjaukset arvioinnin pääperiaatteille, perustavoitteille, perusmuodoille ja laajuudelle. Koulutuskokonaisuuden toteuttajat (esim. yliopistokonsortio) voivat yhteisesti sopia yksityiskohtaisemmasta arviointistrategiasta. Osaamisen lähtötason arviointi alkaa jo opintojen aloitusvaiheessa, mutta varsinaisten opintojen edessä osaamista osoitetaan sekä teoreettisen tiedon että käytännön osalta. Osaamista arvioidaan tehtävien (kirjallisia, suullisia, kehittämistehtäviä tms.), arviointikeskustelujen (työnantaja, mentor, asiantuntijaohjaaja, vertaisarviointi ja ulkopuolinen arvioitsija) sekä itsearviointien avulla. Kokonaisuus muodostaa portfolion, jolla koulutukseen osallistunut osoittaa asiantuntijuutensa.

Asiantuntijuuden osoittamisen hyväksytysti suorittaneelle osallistujalle myönnetään todistus. Todistus sisältää 60 opintopisteen kokonaisuuden suorittamisen henkilökohtaisen suunnitelman mukaisesti. Todistus on muotoa ”Asiantuntijadiplomi jostakin” (Expert Diploma of ...), ja sen myöntää koulutuskokonaisuudesta vastaava taho. Asiantuntijuuden osoittamisen ottaa vastaan joko yliopistokonsortion määrittämä valtakunnallinen foorumi tai koordinaatioyliopisto. Mikäli opiskelija suorittaa täydennyskoulutustyyppisesti vain jotain erillisiä moduuleja, hän saisi tästä osallistumistodistuksen tai myöhempää asiantuntijuuden osoittamista varten tärkeän moduulikohtaisen todistuksen jonkin asiakokonaisuuden hallinnasta. Todistuksen myöntää moduulin toteuttaja. Mikäli opiskelija suorittaa täydennyskoulutustyyppisesti vain jotain erillisiä moduuleja, hän saisi tästä osallistumistodistuksen tai myöhempää asiantuntijuuden osoittamista varten tärkeän moduulikohtaisen todistuksen jonkin asiakokonaisuuden hallinnasta. Todistuksen myöntää moduulin toteuttaja.

Asiantuntijuuden osoittamisen polku muodostaa osaamisen arvioinnin kannalta erityisen kysymyksen. Tälle polulle ohjautuvat sellaiset asiantuntijat, joille on kertynyt poikkeuksellisen laajaa ja syvällistä osaamista. Järjestelmää hahmoteltaessa voidaan olettaa, että näitä asiantuntijoita voi olla suhteellisen vähän. Arvioinnin kannalta on oleellista, että kaikki keskeiset osaamisalueet suoritetaan näytöillä ja/tai osallistumalla erikoistumisohjelman moduuleihin (perus- tai syventävä taso). Asiantuntijuuden osoittamisen polussa osallistuja hakeutuisi prosessiin, johon osana kuuluu moduulikohtainen osaamisen osoittaminen. Näiden tavoitteena on todentaa millä tasolla henkilön osaaminen on. Asiantuntijuuden osoittamisen polkuun sisältyy myös ohjausta henkilökohtaisen kehityssuunnitelman ja kehittämistehtävän tekemiseen, tieteellisen tekstin lukeamiseen ja tuottamiseen sekä oman asiantuntijuuden reflektointiin ja erilaisten oppimistyylien ja -tapojen tarkasteluun.

Osaamisen arviointia koskeva materiaali ja kriittinen reflektio kootaan portfolioon. Työelämässä toimivan asiantuntijan osaamisen arvioinnissa voidaan hyödyntää myös opiskelijan esille nostamia persoonallisia tuotoksia, kuten työnäytteitä. Alan ammattilehdissä julkaistavat artikkelit voivat toimia tieteellistä ja ammatillista työskentelyä yhdistävinä kirjallisina menetelminä. Suullisia osaamisen näyttämisen tapoja voivat olla esimerkiksi esitysten pitämiset ja ryhmätentit,

vaikkakin nämä sopinevat huonosti yliopistoissa totuttuihin arviointikäytäntöihin. Selvitykset asiantuntijoiden täydennyskoulutuksesta ovat tuoneet myös esille kritiikkiä arviointimenetelmien huonosta vastaavuudesta koulutettavan työtoiminnan kehittämiseen. Tämä voi myös johtaa opintojen keskeyttämiseen siinä tapauksessa, että osaamisen kehittämiseen tähtäävä koulutuksellinen ratkaisu ei vastaa asiantuntijan tai hänen työnantajansa tarpeita. Osaamisen arvioinnissa onkin tärkeää tarkastella arvioinnin tavoitteita ja merkityksiä asiantuntijana kasvun prosessissa. Monipuoliset arviointimenetelmät varmistavat osaamista ja toimivat samalla oppimistilanteina. Asiantuntijana kehittyminen ei pysähdy asiantuntijadiplomin suorittamiseen ja arvioinnin tulisikin tukea jatkuvaa ammatti-identiteetin rakentumista ja toimijuutta työelämän erilaisissa konteksteissa.

Opiskeluun sitoutuminen ja sitouttaminen on monen tekijän summa. Moduulikohtaiset suorittaminen ja osaamisen osoittaminen voivat toimia tässä apuna, sillä osallistuja voi ilmoittautua eri moduuleihin ilman täydellistä sitoutumista koko ohjelman suorittamiseen. Koulutus sisältää erilaisia kannustimia (esimerkiksi osanäytöt ja välitodistukset), joiden toivotaan innostavan osallistujaa jatkamaan työskentelyä tutkintoon asti. Moduuleihin sisältyy vaativia tehtäviä, joiden suorittaminen voidaan lukea opiskelijan hyväksi osina kokonaisuutta. Omaan tahtiin moduuli moduulilta edeten osallistuja voi myös jakaa koulutuskustannuksia osiin omaan taloudenpitoonsa sopivasti. Myös kaksiportaisuus voi olla ratkaisu myös sitoutumisongelmaan, sillä suorittamalla kokonaisuuden osatodistuksin voi saada kuitenkin todistukseen osaamisestaan ja täten osaamisen tunnustettua, vaikka työtehtävät tai urakehitys johtaisivatkin asiantuntijadiplomin suorittamisen keskeyttämiseen toistaiseksi. Sitoutuminen ja sitouttaminen liittyvät osaltaan myös opiskelun ja tutkinnon suorittamisen rahoitukseen, josta kerrotaan tarkemmin luvussa 6.

5. HALLINNON, JOHTAMISEN JA LAADUN KYSYMYKSIÄ

PERUSTELUT KONSORTIOILLE

- Alakohtaisilla konsortioilla tavoitellaan valtakunnallista relevanssia ja jatkuvuutta.
- Konsortiohallinto yhdistää tasapainoisesti tieteen ja työelämän näkökulmat.
- Laatu turvataan akkreditoimalla konsortiot.

5.1 Hallinto

Erikoistumiskoulutuksen hallinto koostuu useista toisiinsa kytkeytyvistä osakokonaisuuksista. Valtakunnallisesti esitetään hallinnoitavaksi tehtäväalueen kokonaisuuden lisäksi yksittäisten erikoistumiskoulutusten yleiset perusteet. ERKO -konseptin näkökulmasta olennaista on yliopistojen ja työelämän yhteistyö ohjelmien määrittelyssä, mikä toteutetaan konsortiohallinnossa, ja toisaalta modulaarisen palvelutuotannon hallinnointi. Lisäksi kaikissa ohjelmia järjestävissä yliopistoissa joudutaan määrittelemään niiden tuottamisen rakenteet ja käytännöt.

Selkeä hallintomalli tukee tieteellisen laadun ja asiakashyödyn varmistamista luoden samalla edellytykset kestäväälle laaja-alaiselle tarjonnalle. Se myös edistää asiantuntemuksen uudistumista sekä yksittäisessä erikoistumiskoulutuksessa että kokonaisuutena ja osaamiskeskittymien rakentumista asiantuntijaverkostojen pohjalta. Lisäksi selkeä hallintomalli kytkee päätöksentekoon ja toimeenpanoon tarkoituksenmukaisen osaamisen, tahdonmuodostuksen ja resurssipohjan. Hallinnon tasot, osapuolet ja hallinnoitavat prosessit on tiivistetty taulukkoon 1.

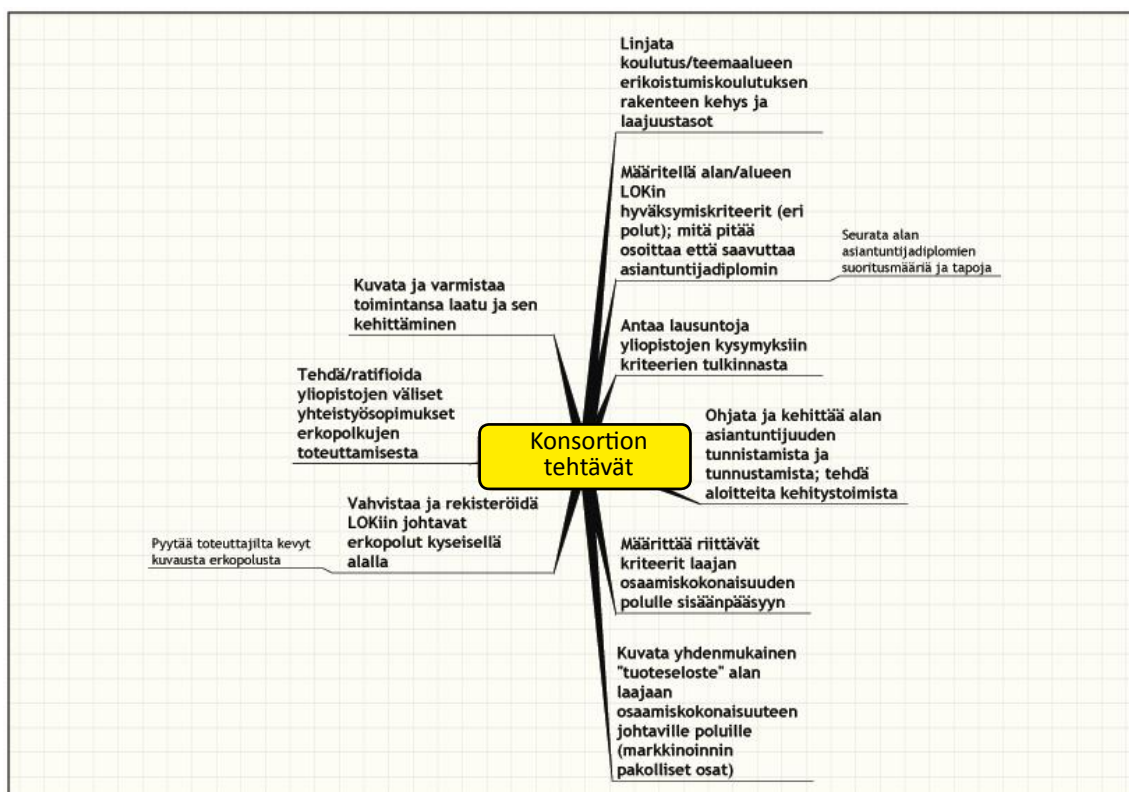
Ohjelmien perusteet tulee määritellä lainsäädännöllä ja niiden järjestämisen periaatteet asetuksella. Valtakunnallisin säädöksiin tulee määritellä kaikille ohjelmille yhteiset ominaispiirteet ja järjestämisen edellytykset. Sen sijaan valtakunnallista sääntelyä esimerkiksi yksittäisten järjestettävien ohjelmien määrittelyä ei voi pitää perusteltuna. Post experience –ohjelmien säädöspohjaisen määrittelyn tulee olla joustavampaa kuin tutkinto-ohjelmien sääntelyn, jota on myös vähitellen väljennetty. Tältä osin ERKO -hankkeen näkemys vastaa OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän esitystä.

Yksittäisten asiantuntijaohjelmien valtakunnallinen hallinto esitetään järjestettäväksi yliopistojen ja työelämän yhteisten konsortioiden kautta. Konsortiomallin periaatteellisena ytimenä on tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapaino. Konsortioiden syntyminen on mahdollista siellä, missä työelämällä on sellainen selkeä intressi asiantuntemuksen vahvistamiseen, joka kohtaa yliopistojen tieteelliset vahvuusalueet. Konsortioiden valtakunnallista luonnetta perustelee tarve organisoida ohjelmia, joiden suorittamisesta on saatavissa konkreettista arvoa työmarkkinoilla. Lisäksi asiantuntijaohjelmien kattamia laajoja osaamiskokonaisuuksia varten tarvitaan laaja-alaista ja erikoistunutta osaamis pohjaa.

Konsortion keskeisenä tehtävänä on kehittää alan asiantuntijuuden tunnistamista ja tunnustamista, linjata ja vahvistaa tältä pohjalta alakohtaisen erikoistumiskoulutuksen rakenne ja laajuus; sekä määritellä koulutuksen hyväksymiskriteerit sisäänpääsystä suorittamiseen. Konsortiosopimuksen perusteella koulutukselle voidaan laatia ”tuoteseloste”. Olennaista on myös ohjata ja kehittää valtakunnallisuutta tukemalla yliopistoyhteistyötä. Erikoistumiskoulutusten toteutumisesta tulee seurata ja prosesseja kuvata, jotta sekä niiden että konsortion oman toiminnan laatu varmistetaan (kuva 9).

HALLINNON KOHTEET ERI TASOILLA	HALLINNON TAHOT	HALLINNOITAVAT PROSESSIT
Valtakunnallinen taso <ul style="list-style-type: none"> Erikoistumiskoulutuksen yleiset perusteet ja asema koulutusjärjestelmässä Alakohtaiset yleislinjat 	OKM ja muut ministeriöt KKA? Korkeakoulu- ja työelämäosapuolet eri aloilla	<ul style="list-style-type: none"> Palvelutuotanto Erikoistumiskoulutuksen ohjaus Osaamisen osoittaminen ja arviointi Oppimisympäristöt, aineistot ja käyttöoikeudet Modulaarisuus, yksi kokonaisuus Suoritusten ja todistusten rekisteröinti Rekrytoinnit ja valinnat Laadunvarmistaminen ja parantaminen Rahoitus Oikeusturva ja reklamoinnit
Erikoistumiskoulutuskohtainen taso <ul style="list-style-type: none"> Rakenne ja pääsisällöt Valintakriteerit Asiantuntemuksen osoittaminen Ohjelmien kehittäminen (Konsortiosopimuksessa) 	Konsortiot: Yliopistot ja korkeakoulut Työelämä eri muodoissaan	
Korkeakoulukohtainen taso <ul style="list-style-type: none"> Vastuut ja mandaatit Rakenteet ja käytännöt 	Johto ja hallinto Tiedeyhteisö Täydennyskoulutusyksiköt	

Taulukko 1. Hallinnon kohteet, osapuolet ja prosessit

Kuva 9. Konsortion tehtävät

Modulaarinen toteutusmalli asettaa omat vaatimuksensa ohjelmien hallinnolle. Lähtökohtaisesti moduulien hallinnoinnista vastaavat yksittäisten osioiden tuottajat, niiden laadunhallintaa käsitellään seuraavassa luvussa. Laaja-alaisten osaamiskokonaisuuksien näkökulmasta on samalla tärkeätä, että yksittäiset osiot vastaavat sisällöiltään, laadultaan ja menettelyiltään ohjelmien kriteereitä. Tämän varmistamiseksi tarvitaan ohjelmakohtaiset periaatteet, rakenteet ja menettelyt. Usein korostettu ohjelmien johdonmukaisuus edellyttää laadukkaiden toteutussuunnitelmien ja ohjauksen lisäksi kompaktia moduulien kokonaisuuden hallintaa.

Yliopistot tekevät ratkaisunsa erikoistumishjelmien organisoinnista itsenäisesti yliopistolain perusteella. Päätöksissä täytyy ottaa huomioon sekä yliopiston omat rakenneratkaisut ja strategialinjaukset että kyky osallistua yliopistojen valtakunnalliseen yhteistyöhön. Muun muassa täydennyskoulutusratkaisut ovat yliopistoissa viime vuosina eriytyneet, eikä rakenteiden kehittäminen ole saavuttanut vieläkkään vakiintunutta vaihetta. Kaikissa yliopistoissa joudutaan tasapainottamaan hajautettu asiantuntijaverkosto ja yliopistotasoinen koordinaatio.

Ohjelmien suunnitteluun, toimeenpanoon ja kehittämiseen tarvitaan sekä yliopiston eri yksiköiden monipuolista osaamista että monialaista työelämän ja sen tarpeiden, koulutusmarkkinoiden ja rahoitusmekanismien tuntemusta. Lisäksi tulee panostaa projektinhallinnan, laadunvarmistuksen ja opetusteknologian hyödyntämiseen, joilla voidaan varmistaa tehokas palvelujen tuottaminen. Yliopistojen yhteistyöhön perustuvilla toimintamalleilla voidaan vahvistaa asiantuntemuspohjaa ja luoda edellytyksiä valtakunnallisille ratkaisuille.

Koko erikoistumiskoulutusjärjestelmän perusta on tieteellinen asiantuntemus, joka mahdollistaa tutkimusperustaiset ja laadullisesti yliopistotasoiset ohjelmat. Uutta järjestelmää rakennettaessa tiedeyhteisöjen roolia tulee terävöittää. Ilman työelämäyhteyttä kokonaisuus ei kuitenkaan toimi. Tieteellisesti laadukas ja taloudellisesti kestävä palvelutarjonta edellyttää molempien asiantuntemusalojen tarkoituksenmukaista hyödyntämistä.

2.2 Laadun hallinta

Laadunhallinnan konsortiomalli. Erikoistumiskoulutuksen laadunhallintaan on esitetty kaksi perusvaihtoehtoa: korkeakoulujen laatujärjestelmiin perustuva malli ilman erillisjärjestelyjä ja valtakunnallinen akkreditointi. Korkeakoulujen omaa laadunvarmistusta voidaan perustella voimassa olevan järjestelmän periaatteiden noudattamisella ja korkeakoulujen autonomialla. Hajautettu järjestelmä ei kuitenkaan edistä valtakunnallisen tarjonnan tarkoituksenmukaista muodostumista ja voi johtaa nykyisen hajanaisen ja lyhytjännitteisen koulutustarjonnan jatkumiseen. Valtakunnallisella akkreditoinnilla tavoitellaan erikoistumiskoulutusten yhdenmukaisuutta ja tasalaatuisuutta. Sen ongelmana voidaan pitää hallinnollista raskautta ja vaikeutta organisoida riittävä asiantuntemus.

Asiantuntemuksen uuden kehittämismuodon perusuonteeseen kuuluu tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapaino. Järjestelmän organisoinnin ja laadunhallinnan tulisi perustua tähän perusasetelmaan siten, että tietoa tuottavat korkeakoulut ja tietoa hyödyntävä työelämä toisivat asiantuntemuksensa toiminnan suuntaamiseen ja kehittämiseen. Ohjelmakohtaisen joustavuuden lisäksi järjestelmän tulee tukea uuden toimintamuodon vakiintumista, tarjontakokonaisuuden tarkoituksenmukaisuutta ja palvelujen riittävää yhdenmukaisuutta eri koulutusaloilla ja työelämäyhteyksissä.

Kahden perusvaihtoehdon rinnalla olisi tästä näkökulmasta perusteltua pohtia kolmatta vaihtoehtoa, jossa yksittäisten erikoistumiskoulutusten laadunhallinta perustuisi korkeakoulujen laadunhallinnan järjestelmiin, mutta sen lisäksi organisoitaisiin järjestely, jolla päätettäisiin uusi-muotoisten erikoistumiskoulutusten perusteista. Se voisi rakentua sellaisten valtakunnallisten alakohtaisten konsortioiden varaan, jotka perustuvat korkeakoulujen ja työelämän edustajien yhteistyöhön.

Konsortiot tekisivät omalla alallaan linjaukset laajojen osaamiskokonaisuuksien laajuudesta, sisääntulon kriteereistä sekä sisältöjen ja toteutusmuotojen perusteista. Konsortioiden toiminnan säädösperustana olisi erikoistumiskoulutusten kirjaaminen lakiin, ja asetustasoinen toimintaperiaatteiden määrittely. Korkeakoulujen arviointineuvostolle voitaisiin antaa tehtävä akkreditoida konsortiot asetuksessa määriteltävin kriteerein.

Verrattuna pelkkään korkeakoulujen laadunhallintaan konsortiomalli tarjoaisi mahdollisuuden ohjata tarjonnan muotoutumista ja ehkäistä sellaisten lyhytjännitteisten ja osin sattumanvarais-ten kokonaisuuksien rakentumista uusiksi erikoistumiskoulutuksiksi, jotka on tarkoituksenmu-kaista toteuttaa tavanomaisena täydennyskoulutuksena. Sillä voitaisiin myös taata palvelujen riittävä yhdenmukaisuus alasta riippumatta.

Keskitettyyn erikoistumiskoulutusten akkreditointiin verrattuna alakohtaisten konsortioiden akkreditointi merkitsisi kevyempää menettelyä, kun konsortioiden rooli rajoittuisi uusimuotoisten erikoistumiskoulutusten perusteiden arviointiin siten, että yksityiskohtainen laadunhallinta jäisi korkeakoulujen vastuulle. Konsortiot voitaisiin perustaa osapuolten yhteisen hakemuksen perus-teella, silloin kun säädösten mukaiset edellytykset erikoistumiskoulutuksen toteutukselle olisivat olemassa. Tällä menettelyllä voitaisiin välttää raskas kattava toimikuntamenettely.

Järjestelyn erityisenä etuna olisi yhteistyön eri muotojen suosiminen rakenteellisin järjestelyin. Yliopistojen ja työelämän yhteyden tiivistäminen ilman rakenteellista järjestelyä ei välttämättä onnistu. Alakohtaisten konsortioiden kautta ajettaisiin myös korkeakouluja erilaisina yhteenliit-tyminä yhteiseen suunnitteluun ja mahdollisesti toteutukseen. Tällä olisi merkitystä myös koulu-tuksen viennin kannalta.

Erikoistumiskoulutuksen laadunhallinta yliopistossa. Lainsäädäntö velvoittaa koulutuksen jär-jestäjää arviomaan antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistumaan toimintansa ulkopuoliseen arviointiin. Antamansa koulutuksen arvioinnista ja sen muodosta päättää tarkem-min koulutuksen järjestäjä. Tulevaisuudessa tämän tulisi koskea myös asiantuntijaohjelmia. Voi-daan kuitenkin edellyttää, että erikoistumiskoulutuksia arvioitaessa laadunvarmistukselle määri-tellään joitakin kriteerejä, käytettäviä malleja ja menetelmiä sekä kuvauksia, joiden perusteella laadunvarmistuksesta tulee vertailukelpoista ja läpinäkyvää sekä yhteismitallista (Hämäläinen & Myllymäki 2012: 31-32).

Koulutuksen tieteellistä tasoa ja laatua ohjaa yliopiston laatupolitiikka, laadunhallinta ja laatujär-jestelmä. Käytännön tasolla laatua voidaan lisäksi arvioida jo koulutuksen suunnittelusta lähte-vällä säännöllisellä vuorovaikutuksella koulutuksen järjestäjän, aine- ja tutkimuslaitosten (jos eri kuin järjestäjä), koulutukseen osallistujien sekä työelämän kanssa. Laadunvarmistuksen apuna voi toimia myös koulutuksen asiantuntijaohjaajien vertaisryhmä sekä se, että käytetään työelä-män asiantuntijoita kouluttajina.

Oleellista laadunvarmistusjärjestelmän näkökulmasta on, että sekä aiemmin hankitun osaami-sen tunnistamisessa ja tunnustamisessa, ohjelman moduulien sekä siihen liitettävien muiden opintojaksojen tai -kurssien suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä, osa-amisen arvioinnin prosesseissa, osaamisen arvioinnin kriteerien määrittelyssä on menettelytavat kuvattu. Laadun kannalta on myös tärkeää, että käytäntöä tai menettelytapaa tuetaan erilaisil-la apuvälineillä, toimintaohjeilla, dokumentointi- ja tiedonkeräyspohjilla. Kun laatu syntyy teh-dessä eikä jälkikäteen, ohjeiden on oltava selkeitä, ymmärrettäviä ja oleelliseen keskittyviä sekä helposti saatavissa. Dokumenttien ja kuvausten on oltava myös julkisia. Osaamisen arvioinnin prosessit ja menetelmät on oltava jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen kohteena.

ERKO –projektin laatuosion raportissa (Hämäläinen & Myllymäki 2012) tarkasteltiin erityisesti modulaarisesti rakentuvan laajan osaamiskokonaisuuden laadunvarmistukseen liittyviä haastei-ta. Kohteeksi valittiin kaksi näkökulmaa, koulutuksen tuottaja- ja osallistuja eli asiakasnäkökulma. Tuottajanäkökulmassa keskityttiin modulaarisesti toteutettavan laajan osaamiskokonaisuuden haasteisiin verkosto- ja palvelunäkökulmasta. Lähestymistapa valittiin, koska modulaarisuus pi-tää sisällään ajatuksen usean eri toimijan osallistumisesta koulutuksen tuottamiseen. Osallistu-janäkökulmassa nostettiin esiin niitä kysymyksiä, joissa yhdistyy sekä tuottamisen että palvelun laatu.

Kokonaislaatu voidaan jakaa tuotteen, prosessien sekä toiminnan laaduksi. Tuotteen ja toiminnan laatu muodostavat sen, miten koulutukseen osallistuja kokee laadun. Tällöin tarkastelemme laatua palvelun tuottamisen näkökulmasta. Näkökulmassa oleellista on se, että koettu laatu on yhdenmukainen odotetun toiminnan ja palvelun laadun kanssa. Odotukset muodostuvat potentiaaliselle osallistujalle esimerkiksi sen mukaan, mitä ja miten koulutuksesta, tässä tapauksessa laajasta osaamiskokonaisuuksista on viestitty, millaisia lupauksia on annettu ja miten eri koulutusta tuottavat organisaatiot kohtelevat osallistujaa ja millaisiin palveluihin osallistujat ovat eri moduuleja suorittaessaan oikeutettuja. Osallistujan odotuksia laadun suhteen hallitaan myös siten, että hänelle kerrotaan etukäteen se, millaista roolia häneltä edellytetään.

Yllä opiskelijanäkökulmasta esiin nostettuja haasteita voi tarkastella yhtä paljon palvelun laadun kuin teknisen laadun lähtökohdista. Tekninen laatu muodostuu pääasiassa siitä, miten määritellyt prosessit toimivat. Laajan osaamiskokonaisuuden moduuleihin perustuvassa toteutustavassa tekniseen laatuun kuuluvat sekä verkoston toimijoiden väliset prosessit ja roolit sekä moduulin tuottavan organisaation sisäiset prosessit ja roolit. Koska modulaarisen mallin laadun hallinta on haasteellista, oleellista on se, että laajaa osaamiskokonaisuutta koskevat ja siinä tapahtuvaa toimintaa ohjaavat periaatteet ja sitoutumisen aste sovitaan. Oleellista on myös sopia se, miten opiskelijaa ohjataan niin, että hän saa saman kohtelun eri verkoston koulutusta tuottavissa yksiköissä, sen prosesseista riippumatta. Tämä tarkoittaa sitä, että verkostoon osallistuvat organisaatiot ymmärtävät ja tuntevat toistensa tavan toimia tai sopivat siitä, miten erikoistumiskoulutuksessa toimitaan sekä verkoston tuottajanäkökulmasta että osallistujan kokeman palvelun näkökulmasta.

Tiivistäen ERKO -hankkeen näkökulmasta asiantuntijadiplomeihin johtavien koulutusten laadunhallinta on syytä rakentaa osaksi yliopiston laatutyön kokonaisuutta, josta yliopisto muutenkin vastaa. Tehtävä kuuluu yliopistojen autonomian piiriin, ja ohjelmia käsitellään laatutyössä samalla tavoin kuin muutakin yliopiston toimintaa. Ohjelmien toteutuskäytännöt kuvataan, ja niiden laadulle määritellään kriteerit. Nykymallissa niitä auditoitaisiin osana laatujärjestelmien auditointeja, jatkossa menettely sovitettaisiin uudistuviin laadunhallinnan käytäntöihin.

6. ASiantuntijuus investointina ja monitahorahoitus

RAHOITUKSEN AVAINKYSYMYKSIÄ

- Erikoistumiskoulutusten kustannukset tulisi kohdentaa nykyistä paremmin hyödynsaajalle
- Erikoistumiskoulutuksen ansaintalogiikka ei saa vaarantaa yliopistojen perusresursseja.
- Modulaarisuus mahdollistaa nykyistä kustannustehokkaamman tarjonnan.

Raportin kuudennessa pääluvussa tarkastellaan erikoistumiskoulutuksen rahoituksellisia edellytyksiä ja vaihtoehtoja. Ensimmäisessä alaluvussa pohditaan nykyisten koulutusmarkkinoiden logiikkaa ja hahmotellaan ERKO -hankkeen lähestymistapa rahoituskysymykseen. Seuraava alaluku lähestyy uudistuksen rahoitusta investointiajattelun näkökulmasta. Vaihtoehtoisia rahoitusmalleja esitellään omassa luvussaan. Rahoituksen suhdetta ERKO -konseptin mukaisiin asiantuntemuksen kehittämisen polkuihin pohditaan neljännessä alaluvussa ja viides alaluku avaa erikoistumiskoulutuksen talouteen kustannuslaskennan ja hinnoittelun näkökulmat. Rahoitusosion keskeiset teemat kootaan yhteen loppuluvussa.

6.1. Lähtökohdat, pääkysymys ja perusrahoitus

Yliopistollisen aikuiskoulutuksen rahoituksellinen kenttä on Suomessa tällä hetkellä vahvasti kaksisuuntainen. Pääpiirteissään on vain kaksi rahoittajatahoa: työnantajat ja julkiset rahoituslähteet, joista pääasiallinen on valtion budjettirahoitus eri kanavien kautta. Käytännössä henkilötökoulutusta hankkiessaan työnantajat käyttävät omaa rahoitustaan vain tilanteissa, joissa ei ole tarjolla heidän tarpeisiinsa soveltuvaa julkisesti rahoitettua tarjontaa.

Koulutusmarkkinoilla vallitsee epätasapaino, joka ilmenee asiakkaiden näkökulmasta valintapulmina. Sisällöllisesti suunnilleen samanlainen koulutuspalvelu voi olla asiakkaan itse kokonaan rahoittama tai vaihtoehtoisesti osittain tai kokonaan julkisen tahon tai työnantajan rahoittama. Markkinoilla kysyntä ohjautuu usein asiakkaalle maksuttoman tai subventoidun palvelun suuntaan, jos sellaista on tarjolla. Olemassa oleva tilanne tuottaa koulutusmarkkinoilla menestyjiä ja häviäjiä sekä asiakkaissa että palvelun tuottajissa. Keskeisinä ongelmina tai haittavaikutuksina kokonaistilanteessa voidaan pitää:

- Tarjonnan kirjo ja monipuolisuus kaventuu, koska maksuttoman tai edullisen koulutustarjonnan ala pyrkii laajentumaan ja viemään tilaa maksulliselta koulutustarjonnalta. Samalla yksilön mahdollisuus valita itselleen soveltuvaa tai oman asiantuntemuksen kehittymistä tukevaa koulutusta, heikkenee tarjonnan kaventuessa.
- Aikuiskoulutuksen kysyntää suuntautuu vahvasti maksuttomaan (myös tutkintokoulutuksen) tarjontaan, mikä vääristää koulutuspolkua entisestään.
- Koulutuksen hinta muodostuu merkittäväksi valinta- ja kilpailutekijäksi suhteessa koulutuksen sisällölliseen ja tekniseen laatuun sekä tavoiteltuun vaikuttavuuteen.
- Uusien tuotteiden tai kokonaiskonseptien tuominen markkinoille on riskialtista, eivätkä kilpailukykyä ratkaise aidot kilpailutekijät, vaan mahdollisuus asemoida koulutuspalvelu rahoituksellisessa kentässä.

Ratkaisua ja rakenteellista muutosta yliopistollisen aikuiskoulutuksen markkinoiden vääristyne-

seen tilanteeseen voi etsiä kahdesta suunnasta: nykytilanteen vakioimisesta tai rahoituspohjan laajentamisesta. Ensiksi mainittu ratkaisusuunta edellyttäisi samansuuruisia tukea kaikille toimijoille. Monitahorahoituksen suuntaan siirtyminen on helpompaa, sillä julkisen talouden niukkuus vie siihen suuntaan luonnostaan.

Monitahorahoitus kertoo jo nimenä perusideastaan. Rahoituspohja koostuu useasta lähteestä, jollakin jakosuhteella tai joillakin ehdoilla. Usein kysymys on rahoituspohjan laajentamisesta entisestään. Rahoitusvastuut jaetaan laajemmalle, koska aiemmat rahoituslähteet eivät ole riittävät ja tarvitaan uusia vastuunkantajia. Monitahoisuutta voidaan tarkastella myös eri tahojen ja eri osapuolten saaman hyödyn suhteessa, ikään kuin hyödystä maksamisena (value for money). Kun hyöty pystytään perustelemaan ja konkretisoimaan, osallistuminen rahoitukseen tietyllä osuudella on hyväksyttävää ja läpinäkyvää. Tähän palataan myöhemmin taulukossa 2, jossa yhdistetään eri osapuolten rahoitusvastuut heidän saamaansa hyötynäkökulmaan.

Yhtenä pulmana monitahoisessa rahoittamisessa nähdään usein kasvava monimutkaisuus ja hankala hallinnointi. Rahoituksen kokoaminen voi vaatia enemmän taustatyötä ja samalla riski rahoituksen osien saamatta jäämiseen kasvaa. Tämä pulma on kuitenkin ratkaistavissa hallintokäytäntöjen kehittämisen kautta.

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella ongelmaa erikoistumiskoulutuksen rahoituksen näkökulmasta. Tavoitteena on etsiä taloudellisesti kestäväälle pohjalle rakentuvaa laajan erikoistumiskoulutuksen rahoitusmallia, joka toimii myös niukkenevan julkisen rahoituksen aikana.

Pääkysymys on se, mitä ongelmaa erikoistumiskoulutuksen rahoituksessa pyritään ytimeltään ratkaisemaan? Vastaus tiivistetysti ilmaistuna: etsitään pitkäjänteisesti taloudellisesti kestäväälle pohjalle rakentuvaa erikoistumiskoulutuksen rahoitusmallia (eri vaihtoehtoja) näköpiirissä olevan niukkenevan julkisen rahoituksen aikana.

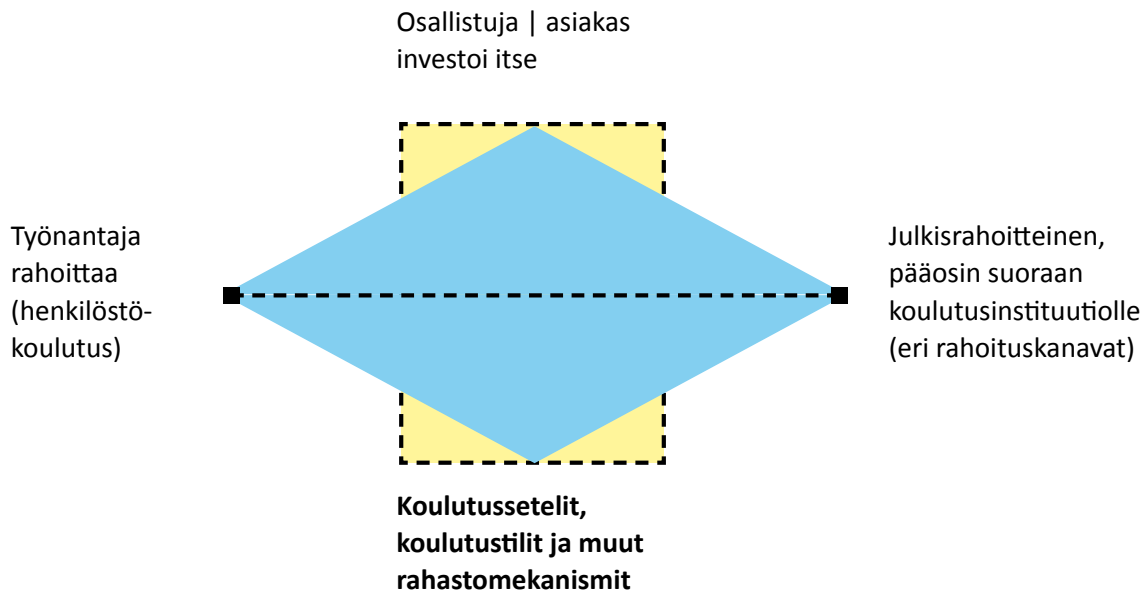
6.2 Osallistujien investointiajattelu ja koulutustilit

Monitahoisessa rahoitusjärjestelyssä voidaan puhua erikseen osallistuja-asiakkaasta ja rahoittaja-asiakkaasta (joita voi olla useita). Osallistuja-asiakas investoi omaa tai hänelle kanavoitua rahoitusta koulutuspalvelun hankintaan. Rahoittaja-asiakas rahoittaa suoraan koulutuspalvelun hankintaa eri perustein. Rahoitusteknisesti syntyy vähintään kaksi erilaista sopimussuuntaa. Niissä asiakkuuksien luonne on erilainen ja vaatii erilaista otetta asiakassuhteen hoitamiseen.

Kuvassa 10 on esitetty kaksisuuntaisen rahoitusjärjestelmän laajentamisen ensimmäinen askel. Mukaan tulevat osallistujan (asiakkaan henkilökohtainen) oma investointi eli rahoitusosuus ja erityisen rahoitusmekanismin kautta koulutustili tai rahasto. Tällöin monitahoisuus toteutuu jo tietyltä osin.

Yliopistollisessa aikuiskoulutuksessa monitahoisuus voidaan nähdä omaan kehittymiseen investoimisen tunnistamisena ja tunnustamisena. Kaksisuuntaisessa järjestelmässä tätä ulottuvuutta ei ole näkyvässä, vaan se on korvattu julkisen rahoituksen kanavoimisena palvelun tuottamiseen. Asiakas ei itse näe rahoitusta, koska se ohjautuu suoraan koulutusinstituutiolle, joka tarjoaa koulutuspalvelun. Asiakkaan (yksilö tai työnantaja) tarve ei tällöin ohjaa palvelun kohdentumista.

Osallistujan oma osuus yliopistollisen aikuiskoulutuksen rahoituksesta on perinteisesti ollut pieni. Asiakkaalle täysihintaisissa koulutustuotteissa osallistujan henkilökohtainen rahoitus on poikkeustapa, joka vahvistaa pääsääntöä eli julkisen tahon tai työnantajan rahoitusta pääasiallisena lähteenä. Viime aikoina keskustelussa on kuitenkin ollut enemmän halua jakaa rahoitusta esimerkiksi osallistujan ja työnantajan kesken myös kalliimpien koulutustuotteiden hankinnassa.

Kuva 10. Kaksisuuntaisen rahoituskentän laajentaminen.

Onko akateemisilla halua työuranaikaisesti itse investoida oman uran edistymiseen tai oman asiantuntijuuden syventämiseen? Karsiiko keskivertoakateemisen, EU-vertailussa osoitettu, vaatimaton palkkataso mahdollisuuden itse investoida omaan kehittymiseen ja työmarkkina-arvon nostamiseen? Tärkeää on pohtia, millä ehdoilla yksilöiden investointihalua asiantuntijuuteen ja sen erikoistumiseen syntyisi?

Viimeksi esitettyyn kysymykseen investointihalun ehdoista voidaan listata muutamia näkökohtia:

- tarjonnan monipuolisuus ja houkuttelevuus; osuva tarjonta voi luoda kysyntää, jos kohderyhmät tavoitetaan, ja heidän tarpeensa tunnustetaan,
- arvostus työmarkkinoilla; tietyillä aloilla (johtamiskoulutus, tilintarkastus, psykoterapia) on vahvaa näyttöä, että työuran eteneminen herättää investointihalukkuutta, ja rahoitusratkaisuja on mahdollista yhdistellä luovasti,
- kannustusjärjestelmien luominen (poliittinen tahto ja rohkeus); nykyisen tilanteen kääntäminen rinnakkaisten kannustinjärjestelmien suuntaan voi saada liikkeelle piilevää omarahoitusta,
- rahoitusmekanismien kokonaishallinta ja ohjaus; perusteettomat ja väärin ohjaavat mekanismit poistamalla parannetaan markkinoiden toimivuutta ja luodaan tilanne, joka tarjoaa mahdollisuudet yksilön investoineille.

Koulutustili ja verokannusteet. Selvityshenkilöiden (Lehtinen ja Mielikäinen 2012) ehdottama kansalaisen koulutustilimalli on yksi esimerkki rahastoivasta säästämisestä koulutusinvestoinnin tekemiseksi.

Ehdotettu malli koulutustilistä on lupaava, mutta vielä varsin varovainen. Se voisi kuitenkin sellaisenaan jo tuoda lisäelementtejä yliopistollisen aikuiskoulutuksen monitahorahoituksen kehittämiseen. Konkreettisesti mallin kautta

- osallistuja/kansalainen voisi tallettaa itse 3 vuoden aikana 3 000 euroa
- valtio myöntää tukea enintään 1 500 euroa
- osallistujan työnantaja tukee investointiin tähtäävään säästämistä vapaaehtoisesti 3 vuoden aikana 3 000 euroa
- yhteensä olisi käytettävissä 3 vuoden säästökauden jälkeen 7 500 euroa.

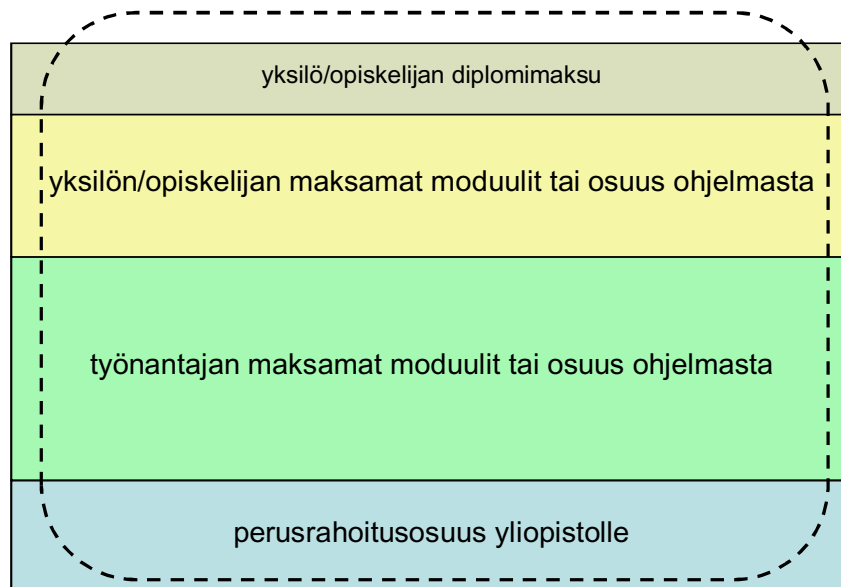
Koulutustilimalliin voisivat vielä yhdistyä säästämistä tukevat yksilön verokannustimet. Tällöin omalle investoinnille voitaisiin antaa osittainen verovähennysoikeus. Yhdessä koulutustili ja verovähennysoikeus yksilön tekemälle investoinnille voisivat työuranaikaisen koulutuksen rahoitusajattelua merkittävästi uuteen suuntaan.

6.3 Vaihtoehtoiset rahoitusmallit

Ideaalimalleja. Kun monitahorahoitusta ryhdytään soveltamaan uudenaikaisiin asiantuntijaohjelmiin tai erikoistumisohjelmapolkuihin, voidaan hahmottaa erilaisia ideaalimalleja. Seuraavassa on eroteltu neljä mallia, joista kahta kuvataan ja käydään läpi tekstissä tarkemmin. Mallit A ja D ovat äärityyppisiä, joihin viitataan kuvauksessa tietyin osin. Neljää mallia erottavat toisistaan niiden suhde niukkenevaan julkiseen rahoitukseen ja sen korvaamiseen muilla rahoituslähteillä.

Vaihtoehtoiset mallit ovat:

- (A) henkilöstökoulutus
- (B) monitahoinvestointi
- (C) monitahotuki
- (D) vahva julkinen tuki

kehyksen perustaminen ja edellytysten luominen

Kuva 11. Monitahoinvestointi B.

Malleissa (A-D) kiinteinä elementteinä ovat

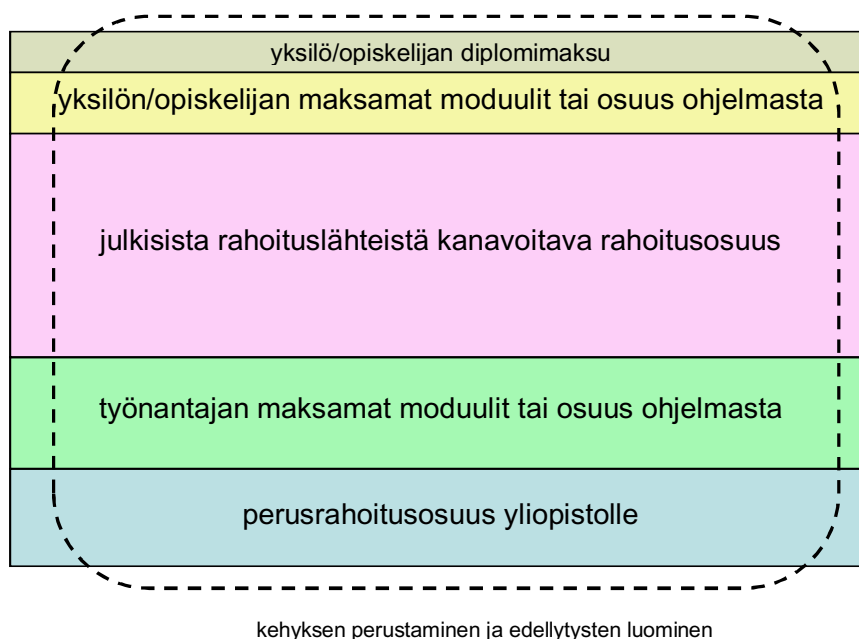
- kehyksen perustamisrahoitus (rahoitus yliopistokonsortiolle)
 - o Konsortion rakentaminen ja asiantuntijuusalueen määrittely
- perusrahoitus yliopistolle; turvataan sekä jatkuvuus että kohdentuminen erikoistumiskoulutuksiin
 - o Erikoistumisohjelmien jatkuvuus ja perustoiminnot tulisi rahoittaa yliopistolle tai sopimuksenvaraiselle yliopistojen yhteistyöverkostolle osana perusrahoitusta laajuustekijän mukaan.
 - o Perustoiminnot kattaisivat muun muassa opintopalvelun, neuvonnan, opiskelijavalinnan, yleismarkkinoinnin ja laadunhallinnan.
- yksilön/osallistujan diplomimaksu
 - o Yksilö maksaa erikoistumisohjelmapolusta diplomimaksun (esim. 600-1500 €*), jolla hän saa rajoitetun opiskeluoikeuden ja varmistaa peruspalvelut tietyksi ajaksi

Liikkuvia elementtejä malleissa (A-D) ovat puolestaan

- sisältömoduulit ja/tai ohjelmat, joko yksilön maksamana tai työnantajan kustantamana
 - o Sisältömoduulit ja/tai koulutusohjelma on hinnoiteltu erikseen.
 - o Yksilö investoi omaan asiantuntijuutensa ja osaamisensa kehittämiseen ja maksaa osan sisältömoduuleista itse.
 - o Yksilö saa mahdollisesti osarahoitusta erilaisista kanavista (vrt. Koulutustilimalli tai verovähennyskelpoisuus*).
 - o Työnantaja maksaa osan sisältömoduuleista, sillä hyöty yksilön asiantuntemuksen ja osaamisen kehittymisestä siirtyy henkilön työhön ja työorganisaatioon. Opiskelija voi tehdä työnantajansa kanssa myös ”sopimuksen” maksujen jaosta, ja sopimus voi sisältää myös sitoutumisehtoja.
 - o Sisältömoduuleita markkinoidaan ja myydään myös muille osallistujille kuin diplomimaksun maksaneille, mutta hintataso on korkeampi.
 - o Moduulien keskimääräisen hintatason pitäminen kilpailukykyisenä vaatii uudenlaista ja joustavaa moduulien tuotantotapaa.
- julkiset rahoituskanavat
 - o Aloitusvaiheessa on tärkeää kanavoida sisältömoduulien tuotekehitykseen ja ensimmäisiin toteutuksiin tukirahoitusta (esim. EU-ohjelmien tai vastaavien kautta) alakohtaisesti.
 - o Rahoituksena voidaan käyttää myös muutos-, uudelleen koulutus- ja työvoimakoulutusrahoitusta, ilman liian tiukkaa kilpailutusta.

Vertailtaessa malleja B (kuva 11) ja C (kuva 12), havaitaan, että niiden erottavana piirteenä on julkisista rahoituslähteistä kanavoituvan rahoitusosuuden taso. Mallissa B lähtökohtana on, ettei julkisista rahoituslähteistä pystytä kestäväällä tavalla ohjaamaan rahoitusta erikoistumisohjelmapolkuihin. Tällöin pääosa rahoituksesta tulee kattaa osallistujan oman investoinnin sekä hänen työnantajansa maksamien sisältömoduulien kautta. Julkinen rahoitus kanavoituu tällöin yliopistolle tai sopimuksenvaraiselle yliopistojen yhteistyöverkostolle erikoistumiskoulutuksen perustoimintoihin ja ylläpitämiseen.

Malli C tuo mukanaan toiveikkuutta julkisen rahoituksen suhteen. Siinä osallistujan investointi on huomattavasti vähäisempi, kuten myös työnantajan osuus. Näitä rahoitusosuuksia korvataan julkisista lähteistä kanavoidulla rahoituksella.

Kuva 12. Monitahotuki C.

Kaksi muuta mallia (A ja D) edustavat kaksisuuntaisen rahoitusajattelun ääripäitä. Mallissa A rahoitusvastuu on pääosin yksilön työnantajalla. Julkinen rahoitusosuus on tässä vaihtoehdossa niukimmillaan. Sen sijaan mallissa D rahoitusvastuu on hyvin vahvasti julkisen rahoituksen hartioilla. Muut osapuolet ovat mukana rahoituksessa pienellä omarahoitusosuudella.

Kohderyhmät ja maksukyky. Pohdittaessa esiteltyjä malleja suhteessa eri kohderyhmiin, voidaan nostaa esiin maksuhalu ja maksukyky. Koulutusmarkkinoilla on erilaisessa tilanteessa olevia kohderyhmiä. Ammatti- ja toimialat voidaan jakaa maksukykyisiin ja rajoitetusti maksukykyisiin aloihin. Jos ala on maksukykyinen, sen työnantajalla on mahdollisuus osallistua (henkilöstökoulutuksena) erikoistumiskoulutuksen rahoitusvastuuseen. Kaikilla aloilla maksukyky ei aina yhdisty maksuhaluun eli työnantajan halukkuuteen osallistua omin varoin koulutuspalvelujen rahoittamiseen. Tähän voi olla syynä esimerkiksi se, että perinteisesti on ollut tarjolla vastaavaa julkisesti rahoitettua palvelutarjontaa.

Toisaalta löytyy runsaasti ammattialoja, joilla työnantajien reaalin maksukyky on alentunut, ja sitä on perustellusti kompensoitu julkisella rahoitustuella. Erityisryhmät (kuten työpaikkojen välissä olevat akateemiset) tarvitsevat erityisiä ratkaisuja. Olemassa olevat julkisesti rahoitetut työvoimapolitiittiset instrumentit voivat tarjota keinon, jolla paikataan hetkellisesti heikentynyttä yksilön omaa investointikykyä.

Kohderyhmiä tarkasteltaessa tulisi siis kiinnittää huomiota aitoon maksukykyyn, eikä maksuhalukkuuteen tai aiemmin saavutettuihin etuihin.

6.4. Ohjelmapolkujen rahoituksellinen vertailu

Raportissa esitelty erikoistumiskoulutuksen mallinnus pitää sisällään kaksi päävaihetta: valtakunnallisissa yliopistojen yhteistyöverkostoissa (konsortioissa) tapahtuvan määrittelyn ja siihen pohjautuvan erikoistumiskoulutuksen järjestämisen. Yliopiston tai yliopistoverkoston vastuulla oleva ohjelmien järjestäminen toteutuu käytännössä rinnakkaisten ohjelmapolkujen kautta. Tuottajan ja osallistujasiakkaan näkökulmasta voidaan erottaa rahoituksellisesti kolme ohjelmapolkutyyppiä:

- koulutusohjelma
- moduuleista koostuva ohjelma
- asiantuntijuuden osoittamiseen perustuva ohjelma.

Kaikissa edellä mainituissa osallistujan diplomimaksu on samansuuruinen, ja sillä sekä varmistetaan peruspalvelut tietyksi ajaksi että katetaan asiantuntijuuden osoittamisen (kokonaisuus, arviointitilanne) perusosuus.

Koulutusohjelmalle asetetaan tuottajan näkökulmasta (full cost –periaatteella) osallistumismaksu osallistujamäärästä riippuen. Ohjelman maksuaikataulussa voidaan jouta monella tapaa. Osallistujan on puolestaan hankittava rahoitus eri rahoituslähteistä, ja katettava puuttuva osuus henkilökohtaisena investointina. Osallistuja voi tehdä työnantajansa kanssa maksuosuusopin, jossa molemmat sitoutuvat tiettyihin rahoitusosuuksiin ja velvoitteisiin.

Pulmia koulutusohjelmapolussa syntyy, jos osallistujan (elämän)tilanne muuttuu, eikä hän syystä tai toisesta pysy ohjelman aikataulussa. Opiskelun jatkaminen myöhemmin vastaavassa koulutusohjelmassa voi osoittautua hankalaksi.

Moduuleista koostuvan ohjelman lähtökohta on rahoituksellisesti selkeä: kullakin moduulilla on hinta, joka voi vaihdella myös opintopisteperustaisesti. Osallistuja voi maksaa moduulin itse, jakaa maksuvastuun tai pyrkiä löytämään maksajan kokonaan ulkopuolelta. Moduulipolku on ajallisesti ja suoritusjärjestyksellisesti joustava.

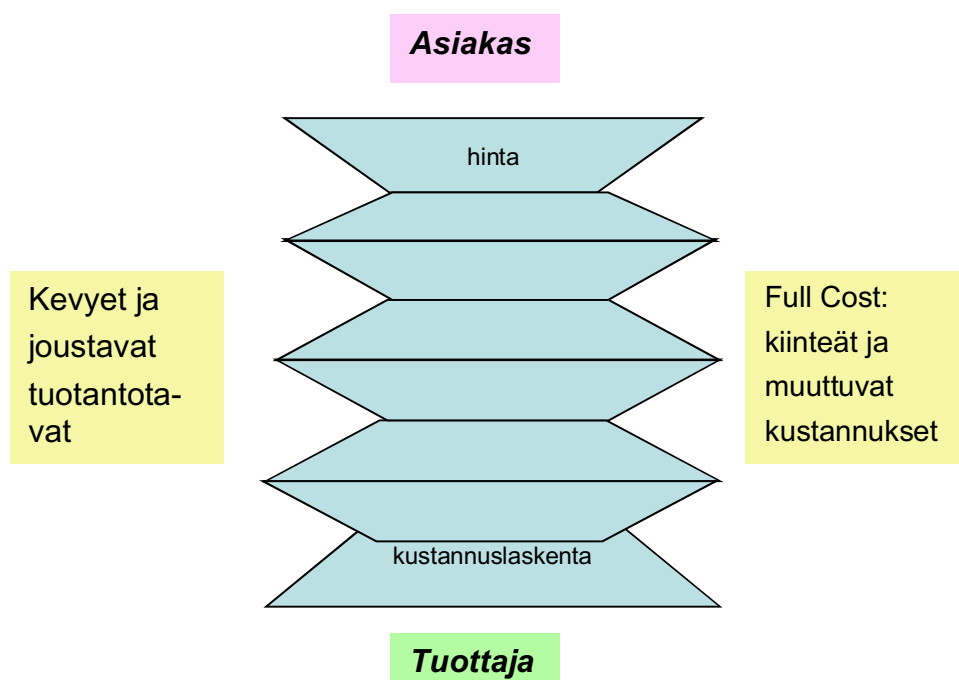
Pulmia moduulipolussa voi syntyä aikataulujen yhteensopimattomuudesta ja muutostilanteissa, esimerkiksi työpaikan vaihtuessa tai rahoittajien löytymisessä. Oman lisänsä tuo kysynnän rakenteistuminen ja siihen liittyvä tarjoajien riskinotto. Ongelman voi muodostaa myös moduulien epätasainen tarjonta: kysynnän vähäisyydestä johtuen ohjelmien tuottajat eivät pysty toteuttamaan kaikkia moduuleita joka vuosi. Tätä pulmaa voidaan lieventää moduulien monikäyttöisyydellä, kuten myöhemmin ansaintalogiikkaa koskevassa osuudessa (kts. luku 6.5.) kuvataan.

Asiantuntijuuden osoittamiseen perustuva polku eroaa rahoituksellisesti kahdesta muusta polusta. Sen lähtökohtana on, että asiantuntija on hankkinut osaamisensa aiemmin tai hankkii sitä polun aikana ilman sitoutumista koulutusohjelmaan tai tiettyyn määrään moduuleita. Polulle on kuitenkin asetettu valtakunnallisen määrittelyn kautta selkeitä asiantuntijuuden osoittamisen ”portteja”. Osallistuja-asiakkaan polkusuunnitelmassa määritellään ”portit” ja niiden maksut. Maksut perustuvat asiantuntijuuden osoittamisen muotoihin ja siitä koostuviin kustannuksiin (esim. ohjaus ja hyväksyminen). Osallistuja-asiakas voi jakaa maksut koko polun osalta eri rahoittajatahoille tai kattaa ne itse.

Pulmia asiantuntijuuden osoittamisen polussa voi syntyä liiallisessa henkilökohtaistamisessa. Porttien kustannukset saattavat nousta korkeiksi, sillä polut ovat hyvin yksilöllisiä. Käytännössä yksilö voi joutua täydentämään osaamistaan moduuleja suorittamalla, jolloin osallistuja-asiakkaan ohjelmapolun hinta muodostuu korkeaksi. Moduulipolun ja asiantuntijuuden osoittamiseen perustuvan polun suunnitelmallinen yhdistäminen voi olla ratkaisu, jolla koulutuksen kustannuksia voidaan alentaa.

6.5 Kustannuslaskentaa kahdesta suunnasta

Arviointi ja hinnoittelu. Erikoistumiskoulutuksen kustannuslaskentaa ja markkinahinnan asettamista on syytä tarkastella ja kahdesta suunnasta (kustannusten arviointi ja hinnoittelu). Kustannusten arviointi koulutuspalvelun tuottajan suunnasta on tärkeää, ja se olisi hyvä tehdä avoimesti kattaen sekä kiinteät että muuttuvat kustannukset. Hintaa ei kuitenkaan voi asettaa vain ”syntyvien kustannusten” pohjalta. Tämä menetelmä voi johtaa hintatasoon, joka on markkinoilla ylivoimaisen kallis.

Kuva 13. Hinnoittelun ulottuvuudet.

Kuvassa 13 on kiteytetty hinnoittelun perusasetelma. ”Haitari” tuottajan ja asiakkaan välillä voi venyä pitkäksi, jos hinnoittelun yhteydessä ei kiinnitetä huomiota kahteen asiaan:

- Mistä kiinteät ja muuttuvat kustannukset tuottajaorganisaatiossa koostuvat? Ovatko esimerkiksi yleiskustannusten vyörytykset, erilaiset kohdennukset ja muut kertoimet asetettu liiketoiminnan tai omakustannusarvon laskemisen kannalta kohdalleen?
- Pystytäänkö riittävästi vaikuttamaan tuotantotavan joustavuuteen? Millaisia yhteistyöhön perustuvia ja verkottuneita, uusia tai osaulkoistettuja tuotantotapoja voidaan hyödyntää?

Taulukossa 2 esitetään yksi konkreettinen lähestymistapa erikoistumiskoulutuksen hinnoitteluun. Hintavertailu perustuu Tampereen yliopiston koulutustarjonnasta valittujen avoimien ohjelmien hintoihin. Opintopistehinta perustuu ohjelman normaalille ryhmäkoolle, joka vaihtelee ohjelman luonteen mukaan.

	OHJELMA	e/op
Vertailuaineisto TaY	Oppis, 30 op	108 - 136
	Psykoterapiaohjelma, 70 op	213 - 269
	JOKO, 30 op	316
	SoteMBA, 80 op	324
Vaihteluväli/keskiarvo	108 - 324	216
		hinta/euroa:
Hintalaskentaa keskiarvolla (216 e/op)	EXD lyhyt, 30 op (EXD = ExpertDiploma)	6 480
	EXD pitkä, 60 op	12 960

Taulukko 2. Hintareferenssejä.

Ansaintalogiikka. Miten yliopistojen ansainta varmistetaan monitahorahoituksellisesti rakennetuissa erikoistumisohjelmissa? Onko kysyntää riittävästi, jotta yksi yliopisto voi toimia markkinoilla kannattavasti? Kysymykseen ansainnasta liittyy useita tekijöitä. Ensimmäinen niistä on markkinoiden tasapaino. Eli millaiseen markkinatilanteeseen ja -odotuksiin kokonaisuutta peilataan. Jotta kysyntää olisi kannattavuuden näkökulmasta riittävästi, ja markkinoiden tasapaino voitaisiin asteittain saavuttaa, tulisi:

- arvioida uudelleen julkisten koulutustukien kohdentaminen ja niiden perusteet (esimerkkinä erikoisammattitutkinnot),
- järjestää erikoistumisohjelmapolkuja alkuvaiheessa mieluummin yliopistoverkoston yhteisenä toteutuksena kuin luoda valtakunnallisesti rinnakkaista tarjontaa,
- pitäytyä asiantuntijuusalueiden määrittelyssä ja sen myötä ohjelmien tarjonnassa niillä aloilla, joilla ei ole vakiintunutta markkinaehtoisesti syntynyttä erikoistumisohjelmatarjontaa (vrt. Johtamisohjelmat ja eMBA -ohjelmat, joilla on jo vakiintuneet markkinat)

Yliopistotasolla erikoistumisohjelmapolkuihin liittyviä ansainnan aineksia ovat:

- tuotettavien moduulien käyttö eri ohjelmissa yliopiston sisällä (liittymät maisteriohjelmiin ja tohtoriohjelmiin),
- tutkinnon osien ja erikoistumiskoulutuksen moduulien yhdistelmät,
- moduulitarjonnan toteuttamisvastuun jakaminen yliopistoverkoston kesken ja sisällä,
- moduulien tarjoaminen erillisinä kysynnän mukaan

6.6. Rahoitus- ja hyötynäkökulmien yhdistäminen, yhteenveto ja ehdotukset

Monitahorahoituksen perusajatuksen mukaisesti saatava hyöty sidotaan yhä selvemmin rahoittamisvastuuseen. Tällöin on perusteltua ja läpinäkyvää myös eritellä eri osapuolten rahoittamisen näkökulmat ja siitä syntyvä hyöty. Taulukko 3 tiivistää nämä ulottuvuudet neljän pääryhmän (yksilö/opiskelija, työnantaja, yliopisto ja yhteiskunta) tasolla.

	Rahoitusnäkökulma	Miksi hyödyt
Yksilö/ opiskelija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Diplomimaksulla yksilö varmistaa EXD-polun itselleen tietyksi periodiksi. Hän saa alkuohjauksen (heks), mahdollisuuden ahotointiin, ja pääsee kiinnittymään valtakunnalliseen erko-tarjontaan tietyllä hintatasolla. 2. Moduulien suhteen hänen on mahdollista investoida itse ja/tai neuvotella työnantajansa kanssa moduulitarjonnan maksamisesta. 	<ol style="list-style-type: none"> A. Oman asiantuntijuuden laajentaminen ja/tai syventäminen. B. Työmarkkinoilla tunnustettu ja omaa työmarkkina-arvoa parantava diplomi
Työnantaja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Työnantaja maksaa osan moduulikustannuksista tai koulutusohjelmasta omaan (lyhyt ja/tai pidempi tähtäin) tarpeeseen perustuvan harkinnan mukaan. 2. Työnantaja ja yksilö/opiskelija tekevät sopimuksen moduulien tai ohjelman maksuusuksista. Sopimuksessa voi olla myös sitoutumisehtoja. 3. Työnantaja lähettää (ja maksaa) omia työntekijöitään valittuihin moduuleihin. Yksilön omassa harkinnassa on se, täydentääkö hän, omalla investoinnillaan tai muiden rahoituslähteiden avulla, valitun EXD-polun puuttuvat osat. 	<ol style="list-style-type: none"> A. Jalostunut osaaminen ja uusi näkemys siirtyvät yksilön/opiskelijan myötä työorganisaatioon/yritykseen. Erikoistumista voi käyttää suoraan uuden toiminnan kehittämiseen tai suuntaamiseen. B. Muuttuvat osaamisvaateet edellyttävät asiantuntijuuden päivittämistä työuranaikaisesti korkeatasoisesti ja pitkäjänteisesti. Ammatillisen orientaation rinnalle kaivataan tieteellistä orientaatiota ja monimutkaisten ilmiöiden jäsentämistä myös teoreettisesti.
Yliopisto	<ol style="list-style-type: none"> 1. Perusrahoituksella voidaan ylläpitää erikoistumisohjelmien jatkuvuutta ja varmistaa järjestelmän (ohjelmien) peruspalvelut yliopistoissa. 2. Kehyksen perustamisrahoituksella on mahdollista saattaa valtakunnalliset yliopistoverkostot (konsortiot) asiantuntijuusalueiden määrittelytyöhön. 3. Ansaintamalli voidaan jakaa kahteen ulottuvuuteen: <ol style="list-style-type: none"> a. omakustannusarvon mukaisesti tuotetut moduulit (tutkintokoulutuksen opetus suunnitelman mukaiset kokonaisuudet räätälöitynä erkoille) b. katetavoitteellisesti suunnitellut ja tuotetut moduulit, joilla laajemmat markkinat ja erkokysynnän lisäksi myös normaalia täydennyskoulutuskysyntää ilman EXD-kytkentää 	<ol style="list-style-type: none"> A. Tutkinnon jälkeisen täydennyskoulutuksen selkiytyminen ja sen jatkuvuus perusrahoitusosuuden kautta. B. Mahdollisuus vahvistaa merkittävästi työelämäyhteyttä, ja tuoda sitä uudella tavalla myös tutkintotavoitteisen opetuksen kehitystyöhön. C. Saada täydentävän rahoituksen avulla lisää opetusresursseja.
Yhteiskunta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rahoittaa yliopistoja erkoperustamisrahoituksella. 2. Kanavoi yliopistoille tai niiden muodostamille erko-yliopistoverkostoille perusrahoituksen laajuustekijän mukaan. 3. Ohjaa tietyille aloille subventiorahoitusta erko-ohjelmien ja kokonaisuuksien toimintaan määräaikaisesti/alkuvaiheessa. 4. Selkeyttää rahoituskenttää kohdentamalla rahoitusta yhteen kanavaan monien erillisten muotojen asemesta. 	<ol style="list-style-type: none"> A. Yhteiskunnan investointi perustutkinnon jälkeiseen asiantuntijuuden vahvistamiseen (laajentaminen ja/tai syventäminen) maksaa itsensä takaisin nopeasti, koska tutkintotavoitteisen koulutuksen kohdentuminen ensimmäistä tutkintoa suorittaville paranee, ja läpäisy tehostuu.

Taulukko 3. Rahoitus ja koulutuksen hyödyt.

Niukkeneva julkinen rahoitus asettaa uudet raamit erikoistumiskoulutukselle ja niiden kehitystyölle valtakunnallisesti. Siirtymä julkisrahoitteisesta koulutusideaalista kohti uudenlaista monitahorahoitusta vaati aikaa. Kestävän rahoituksen ulottuvuudet pitää pystyä huolellisesti argumentoimaan.

Rahoituksellisen jatkokeskustelun pohjaksi voidaan yhteenvetona tehdä seuraavat ehdotukset:

1. Otetaan käyttöön laajojen ohjelmien rahoituksessa aito monitahorahoitusperusta, jolla rahoitusvastuuta jaetaan asteittain useampaan suuntaan. Kaikki hyödynsaajat ovat tällöin myös rahoitusvastuullisia.
2. Akateemisen osallistuja-asiakkaan oman asiantuntemuksen kehittämisen investointi-ajattelua korostetaan, jotta monitahorahoitus saadaan taloudellisesti kestäväälle pohjalle. Osallistujien suorien rahoitusosuuksien rinnalle tarvitaan pitkäkestoisempaan säästämiseen (ja sen kannustamiseen) rahastoivia malleja, kuten henkilökohtainen koulutustili tai kannustussetelit.
3. Uuden järjestelmän luomiseen tarvitaan perustamisrahoitus, jolla kansallisen tason määrittelytyö pystytään keskeisillä asiantuntijuusaloilla turvaamaan. Perustamisrahoitus voi olla myös sidottu yliopistojen yhteistyöverkoston eli konsortioiden akkreditointiin eli se voidaan saada jälkikäteisesti. Jatkuvuuden näkökulmasta yliopistot tarvitsevat (myöhemmin osana perusrahoitusta, aloitusvaiheessa erillisenä 2-3 vuotta) kiinteää ylläpitorahoitusta uudenlaisen koulutusmuodon perustehtäviin. Kun järjestelmä ja volyymit vakiintuvat, perustehtävät pystytään hoitamaan integroituna muihin koulutustyyppeihin (tutkintotavoitteinen ja täydennyskoulutus).
4. Realistisen kokonaisjärjestelmän aikaansaaminen edellyttää, että tietyille, erityiset perustelut omaaville ammatti- ja toimialoille, tarvittaneen kiinteää tukirahoitusta. Tuen tarve ja perustelut pitää pystyä kuitenkin jatkuvasti argumentoimaan läpinäkyvästi.
5. Asiantuntijuuden osoittamiseen perustuva erikoistumisohjelmanpolku vaatii eniten (valtakunnallisesti ohjattua, kansainväliset kokemukset heijastavaa) jatkovalmistelua, jotta se voisi muotoutua tasaveroiseksi vaihtoehdoksi asiantuntijoiden valitessa omaa polkuun kohti erityistä asiantuntijuutta.

7. YLIOPISTOLLISEN ERIKOISTUMIS- KOULUTUKSEN KONSEPTI

Tässä tiivistelmäluvussa palataan ensin luvussa 2.2. luonnosteltuihin asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmän ydinkysymyksiin. Ensimmäisessä alaluvussa esitellään tärkeimpiä kysymysten tiimoilta projektin aikana tehtyjä havaintoja ja tulkintoja. Seuraava alaluku kokoaa yhteen projektin keskeisimmät suositukset yliopistollisen erikoistumisjärjestelmän kehittämiseksi. Lopuksi nostetaan esiin joitakin uudistuksen edistämisen kannalta hyödyllisiä konkreettisia toimia. Olenaista on, että työ jatkuu toteutettujen kehittämisprojektien pohjalta valtakunnallisesti koordinoituna kokonaisuutena, jonka perussuunnat on määritelty opetus- ja kulttuuriministeriön korkeasti koulutettujen erikoistumiskoulutuksen työryhmän raportin linjauksissa.

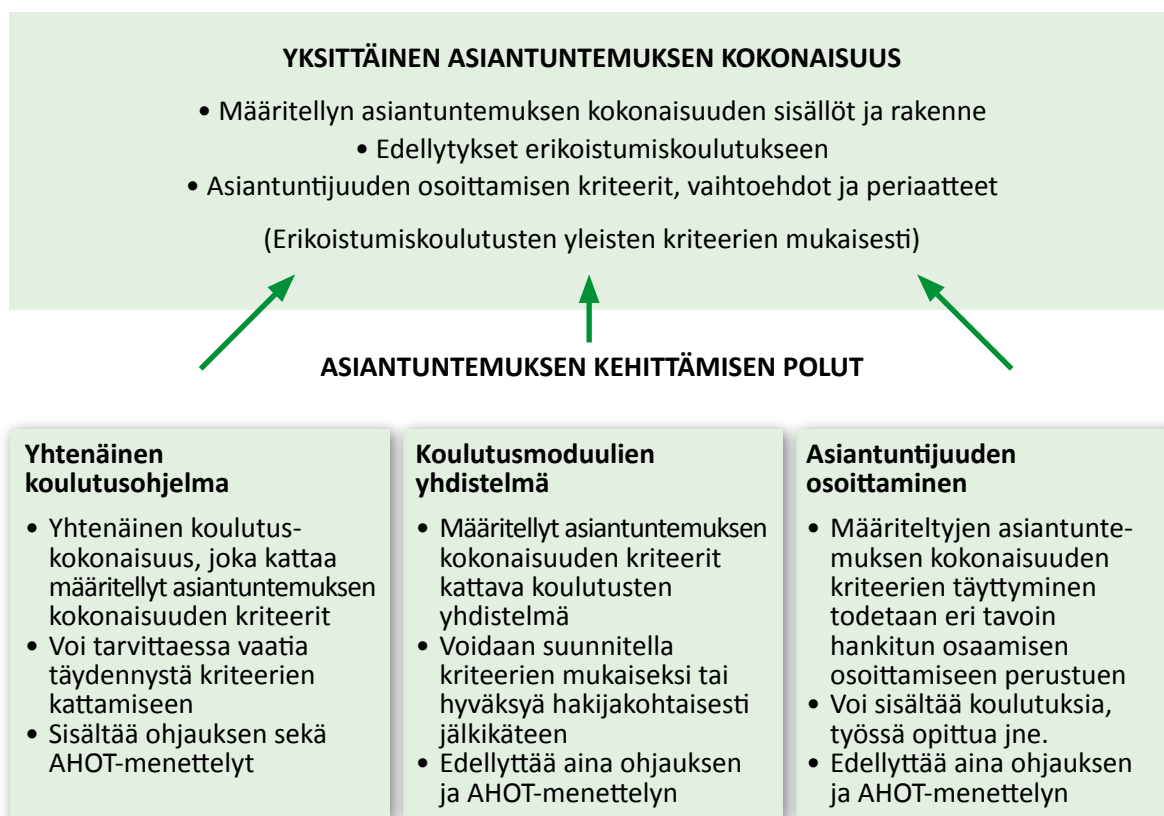
7.1 Uudistamisen tarve

Luvussa 2.2. todettiin tarve löytää uudenlainen tapa uudistaa asiantuntemusta. Peruslähtökohdaksi oli, että asiantuntemus on yhteiskunnan kehittämisessä niin tärkeä tekijä, että sen uudistamiseen täytyy kiinnittää erityinen huomio. Tutkintokoulutuksen varassa ei yksinkertaisesti voi selviytyä pitkän työuran edellyttämistä vaatimuksista. Tutkinnon jälkeisen koulutuksen nykyinen tarjonta todettiin riittämättömäksi. Lisäksi määriteltiin joitakin avainkysymyksiä, joiden tarkastelu antaa vastauksia siihen, mihin suuntaan järjestelmää tulisi kehittää (kuva 14).

<p>Millainen muutos kysyntään mukautumisessa, palvelujen tarjonnassa ja toteutusmalleissa on tarpeen?</p>	<p>Nykyisin maisterintutkinnon suorittaneen mahdollisuudet uudistaa asiantuntemustaan vaihtelevat merkittävästi eri aloilla ja erilaisissa organisaatioissa. Monipuolista lyhyttä täydennyskoulutusta on yleensä tarjolla, ja joillakin aloilla myös laajoja koulutusohjelmia on riittävästi.</p> <p>Sen sijaan ei ole tyypillistä, että maisterille olisi samalla kertaa nähtävissä laaja-alainen kokonaisuus, joka mahdollistaisi pitkäjännitteisen ja määrittätöisen suuntautumisen kohti tavoitetta ja samalla olisi tarjolla mahdollisuus edetä opintopolulla vaiheittain yksittäisten suppeiden kokonaisuuksien kautta. Keskeisin muutostarve olisi luoda koko työelämän kattava järjestelmä, jossa työmarkkinoilla merkittävää asiantuntemusta kohti voisi edetä suunnitelmallisesti joustavien sekä työtehtäviin ja rahoitusmahdollisuuksiin mukautuvien opintosuoritusten kautta.</p>
<p>Miten yliopistojen ja työelämän yhteistyön näkökulma tulisi ottaa huomioon uutta järjestelmää rakennettaessa?</p>	<p>Erikoistumiskoulutusten näkökulmasta yhteistyössä on viime kädessä kysymys tiedeyhteisöjen tutkimusosaamisen ja työelämän käytännön ja ammattiosaamisen kohtaamisesta. Kummankin osaamisalueen hyödyntäminen tulisi varmistaa suunnittelemalla ohjelmien toiminnalliset ja päätöksenteon rakenteet tältä pohjalta. Yliopistoissa olennaista on kytkeä vuorovaikutukseen sekä tieteellinen asiantuntemus että työelämän tarpeet huomioon ottava ammattimainen palvelutuotanto.</p>
<p>Miten asiantuntemuksen osoittamisen käytännöllä uudistetaan koulutusajattelua?</p>	<p>Tutkintokoulutuksessa AHOT -käytännöt on sovitettu vakiintuneisiin koulutuksen järjestelmiin ja käytäntöihin. Post experience –ohjelmissa olisi tarkoituksenmukaista tarkastella kokonaisjärjestelmän asiantuntijuuden kehittymistä ja tunnustamista. Koulutus olisi yksi tapa hankkia ohjelmien kriteereissä määritelty osaaminen, koulutuksesta saatu todistus yksi tapa osoittaa osaaminen. ERKO -konseptin mukainen opintopolkujen ja asiantuntemuksen kokonaisuuksien järjestelmä herättää edelleen kysymyksen asiantuntemuksen osoittamisen mekanismeista verrattuna yksittäisten opintokokonaisuuksien kriteerien perusteella tehtävään osaamisen osoittamiseen.</p>
<p>Mitä voidaan tehdä rahoituksen varmistamiseksi?</p>	<p>Lähtökohtaisesti on syytä mukautua talouden niukkuuden realiteetteihin. Toteutusmallit tulee suunnitella siten, että kustannukset ovat kohtuullisia ja erilaisin järjestelyin katettavissa. ERKO -konseptin mukainen malli jakaa rahoitusvastuuta osapuolille, jotka hyötyvät ohjelmien toteuttamisesta. Yhtä tärkeätä on rahoitusvastuun paloittelu siten, että kustannuksia voidaan kattaa yksittäisten koulutusosioiden osalta erilaisin rahoitusratkaisuin. Osallistujien rahoitusosuutta voidaan pitkällä aikavälillä kasvattaa, kun ohjelmista työuralla saatava hyöty voidaan konkretisoida. Samalla on todettava, että eri alojen erilaisen maksukyvyyn vuoksi näköpiirissä olevilla menettelyillä eri alojen ammattilaisten eriarvoisuutta ei merkittävästi voida vähentää.</p>
<p>Mille markkinoille erikoistumiskoulutuksia on syytä suunnitella?</p>	<p>Asiantuntijoiden määrä sekä palveluntuottajina että asiakkaina on Suomessa niin pieni, että resursseja täytyy koota vähintään valtakunnallisiin ohjelmiin. Myös työmarkkinavaikutuksia voidaan tällä tavoin tehostaa. Monilla aloilla kansainvälisten markkinoiden huomioonottaminen tarjoaa lähtökohtaisesti paremmat toimintaedellytykset sekä palvelutuotannon että markkinoiden näkökulmasta.</p>
<p>Millä tavoin uusille ohjelmille voidaan taata vahva asema tutkintojärjestelmässä?</p>	<p>Säädetään ohjelmien perusteet yliopistolakiin ja niiden yleiset periaatteet asetuksella. Säädöksiin ei kuitenkaan ole syytä jäykistää mukautumista toimintaympäristön muutoksiin ohjaamalla yksittäisten ohjelmien järjestämistä.</p>

Kuva 14. On aika rakentaa uusi tapa kehittää asiantuntemusta, näkökulmia.

7.2 Kohti uutta asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmää

Kuva 15. Erikoistumiskoulutuksen peruskonsepti.

Erikoistumiskoulutuksen peruskonsepti lähtee siitä, että erotetaan selkeästi omaksi käsitteekseen se *asiantuntemuksen kokonaisuus*, joka on pohjana osaamisen kehittämisen suunnitelman valmistelulle ja jonka hallinta on yksittäiseen koulutukseen osallistujan tavoitteena (kuva 15). Asiantuntemuksen kokonaisuudesta erillinen osa-alue ovat *asiantuntemuksen kehittämisen polut*, eli se millä tavoin osallistuja etenee hallitakseen tämän kokonaisuuden. Erikoistumiskoulutuksen voi suorittaa periaatteessa kolmella tavalla:

- osallistumalla pitkäkestoiseen koulutusohjelmaan
- suorittamalla opintomodulit, jotka kattavat asiantuntemuksen kokonaisuuden
- osoittamalla asiantuntemuksensa asiantuntijakokonaisuuden määrittelyssä kirjatulla tavalla

Suoritustavat ovat ideaalityyppejä ja on todennäköistä, että käytännössä rakentuu suoritustapojen erilaisia yhdistelmiä. Olennaista on, että määritelty asiantuntemuksen kokonaisuus määrittelee todistuksen myöntämisen edellytykset, ja tapa hankkia sekä osoittaa asiantuntemus on sen hankkimistavasta riippumaton. Todennäköisin yhdistelmä on sellainen, jossa hakija osoittaa osan osaamisestaan ja hakeutuu suorittamaan opintoja täydentääkseen, syventääkseen ja laajentaakseen asiantuntemustaan. Korkeakoulujen vastuu kattaa koulutusten yksityiskohtaisen suunnittelun, toteutuksen, talouden ja laadunhallinnan. Asiantuntemuksen kehittämisen polut kuvattu tarkemmin luvussa 2.3.

Konsepti vastaa perusratkaisuiltaan OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän kesäkuussa 2013 tekemiä esityksiä, mutta painottaa monilta osin asiantuntemuksen kehittämisen logiikkaa enemmän kuin valtakunnallinen työryhmä, jonka näkökulma on tutkintojärjestelmäkeskeisempi.

7.3 Suositukset

Lukuun on koottu ERKO -hankkeen aikana esiin nousseet keskeisimmät näkökulmat yliopistolaisen erikoistumiskoulutuksen järjestelmän aikaansaamiseen. Ne perustuvat sekä pilotoinnin, verrokkien ja osaprojektien analyysiin että hankkeen työpajojen ja ohjausryhmätyöskentelyn tuloksiin.

Rakennetaan uusi tapa kehittää ja osoittaa asiantuntemusta.

1. Koulutuksen tasa-arvotavoitteen rinnalla varmistetaan osaamistason riittävyys kehittämällä järjestelmällinen mahdollisuus korkean tason asiantuntemuksen rakentamiseen.
2. Suurimmalle osalle työelämässä toimivista korkeakoulututkinnon suorittaneista toisen perustutkinnon suorittaminen tai tohtorintutkinto eivät ole tarkoituksenmukaisia koulutusväyliä työuran aikaiseen oman asiantuntemuksen vahvistamiseen.
3. Erikoistumisohjelmalle 30 opintopisteen laajuus on liian paljon ja liian vähän. Suurimpaan osaan asiantuntijatehtävistä tarvitaan laajempi asiantuntemuksen kokonaisuus. Suurimmalle osalle korkeakoulututkinnon suorittaneista osallistuminen 30 opintopisteen koulutukseen on mahdotonta.

Määritellään asiantuntijuus osaamisen kehittämisen pohjaksi

4. Yliopistojen täydennyskoulutus- ja erikoistumisopintojen tarjonta on satunnaista ja pirstaloitunutta. Todellisia edistysaskelaita voidaan saavuttaa, kun rakennetaan yliopistojen ja työelämän yhteisiä valtakunnallisia konsortioita, jotka määrittelevät asiantuntijuuden kokonaisuudet, rakenteet ja osoittamisen periaatteet.
5. Tarvitaan kaksipuolainen järjestelmä, jossa laaja-alaisen asiantuntemuksen rakenne, sisällöt ja kriteerit määritellään erikseen ja siihen johtavat polut rakennetaan erikseen. Polkujen perustyyppit olisivat erikoistumisohjelma, modulaariset opinnot ja asiantuntemuksen osoittaminen.
6. Asiantuntemuksen kehittämisen ja osoittamisen järjestelmä perustuu tutkimusperustaisuuden ja työelämärelevanssin tasapainoon. Kestävä järjestelmä edellyttää riittävää pysyvyyttä ja samalla mukautuvuutta asiantuntemuksen tietoperustan muutoksiin ja työelämän dynamiikkaan.

Siirrytään koulutuksen organisoinnista asiantuntemuksen vahvistamiseen

7. Pinnallinen nykyisten koulutusmuotojen hienosäätö ei riitä, vaan tarvitaan perustavaa laatua oleva muutos ajattelutapaan. Tutkintokoulutuksessa aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen toimii koulutuksen tukijärjestelmänä. Uudessa järjestelmässä koulutuksen tulee olla yksi keino asiantuntemuksen kehittämisessä ja osoittamisessa.
8. Yleisiä työelämätaitoja kouluttamalla ei voida varmistaa korkeatasoisen asiantuntemuksen riittävyyttä ja uusiutumista. Ytimessä ovat monialaisesti rakennetut tutkimusperustaiset ja työelämärelevantit tieteellis-ammattilliset sisällöt.
9. Asiantuntijakoulutuksessa tieteellisten ja ammatillisten ohjaajien nimeäminen ei riitä. Sekä toiminnallisesti että taloudellisesti on välttämätöntä tukeutua ryhmämuotoiseen vertaisohjaukseen.

Otetaan kaikki resurssit käyttöön

10. Yliopistoissa tiedeyhteisöjen asiantuntemus ei yksin mahdollista kilpailukykyistä tarjontaa. Täydennyskoulutusyksiköiden varaan rakennettu järjestelmä ei yksin ole kestävä.

Yliopistojen sisäinen organisoituminen rakennetaan tieteellisen asiantuntemuksen ja ammattitaitoisen palvelutuotannon pohjalle.

11. Yliopistojen laadunvarmistus ei takaa työelämätarpeiden ja uusien asiantuntijuusalueiden tunnistamista riittävällä tavalla. Laaja-alaisten asiantuntemuksen kokonaisuuksien laadun varmistaminen edellyttää lisäksi rakennetta, joka sitoo yhteen tutkimusperustaisen ja työelämän asiantuntemuksen. Valtakunnallisten konsortioiden akkreditoinnilla voitaisiin ennakkollisesti ohjata tarjonnan kokonaisuutta ja laadunhallintaa.

12. Monitahorahoituksen kokonaisuudessa korkeakoulutettujen on vähitellen osallistuttava nykyistä enemmän oman osaamisensa kehittämisen kustannuksiin. Omat investoinnit ovat tuottavia, kun asiantuntemuksen kokonaisuudet luovat todellisia mahdollisuuksia uusiin rooleihin, tehtäviin ja työmarkkina-asemiin. Uuden järjestelmän rakentamiseen tarvitaan perusresurssointi.

7.4 Jatkotoimet

Korkeasti koulutettujen asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmän aikaansaaminen edellyttää eri osapuolten sitoutumista uudistuksen toteuttamiseen. Erityisen tärkeitä on korkeakoulujen ja työelämän liikkeellelähtö, samoin keskittyminen konsortioiden rakentamisen ja johtamisen kysymyksiin.

OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän raportti luo hyvän pohjan jatkotyöskentelylle. Lausuntokierroksen jälkeen olisi perusteltua järjestää valtakunnallinen seminaari, jossa vahvistettaisiin laaja-alaisen yhteistyön edellytyksiä. Säädösvalmistelun rinnalla tulisi käynnistää OKM:n työryhmän esittämä korkeakoulujen ja työelämän kehittämishanke, joka edellyttää käynnistysavustusta valtion tulo- ja menoarviossa.

LÄHTEET

- AKKU 2008. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. AKKU -johtoryhmän väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:20. www.keops.utu.fi/raportit/opm/.../20.8.08_johtoryhman_valiraportti.pdf [viitattu 1.7.2013]
- AKKU 2009. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotukset (toinen väliraportti). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:11. www.minedu.fi › Etusivu › Julkaisut [viitattu 1.7.2013]
- Bereiter, C. ja Scardamalia, M. (1993). *Surpassing ourselves. An inquiry into the nature of and implications of expertise.* Open Court Publishing Company.
- Biggs, J. ja Tang, C. 2007. *Teaching for Quality Learning at University.* Berkshire: The Society for Research into Higher Education ja Open University Press.
- Billett, S. ja Smith, R. 2006. *Personal agency and epistemology at work.* Kirjassa Billett, S., Fenwick, T., Somerville, M. *Work, subjectivity and learning. Understanding learning through working life.* Dordrecht: Springer.
- EK = Elinkeinoelämän keskusliitto 2011. OIVALLUS loppuraportti. <http://ek.multiedition.fi/oivallus/fi/> [viitattu 1.7.2013]
- Eraut, M. 2004. *Informal learning in the Workplace.* *Studies in Continuing Education*, Vol. 26, No. 2.
- Ericsson, K.A. 2006. *The Influence of Experience and Deliberate Practice on the Development of Superior Expert Performance.* Kirjassa Ericsson, K. A., Charness, N., Feltovich P. ja Hoffman, R. *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance.*
- Eteläpelto, A. 2008. *Perspectives, prospects and progress in work-related learning.* Teoksessa Billett, S., Harteis, C. ja Eteläpelto A. (toim.), *Emerging perspectives of workplace learning.* A. Rotterdam: Sense.
- Hallitusohjelma 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>, [viitattu 28.3.2013]
- Haltia, Petri 2011. *Toimivaan osaamisperustaisuuteen.* *Ammattikasvatuksen aikakauskirja 4/2011.*
- HE 165/2010 = Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksestä. www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100165.pdf
- Hietaniemi-Virtanen Niina (2013). *Toim. Yliopistollisen aikuiskoulutuksen uusi muoto: Tutkinnon osat tarkastelun kohteena. Aikuiskoulutuksen mallinnus Tampereen yliopistossa hankkeen loppuraportti.* Tampere: Yliopistopaino.
- Hämäläinen, Seija ja Myllymäki, Hanna-Riikka 2012. *ERKO-projekti, Laatuosio. Julkaisematon selvitys.*
- Hökkä, P., Eteläpelto A., ja Rasku-Puttonen, H. 2012. *The professional agency of teacher educators amid academic discourses.* *Journal of Education for Teaching: International research and pedagogy*, 38: 1, 83-102.

Kaukonen, Erkki ja Välimaa, Jussi 2010. Yliopistopolitiikan ja rakenteellisen kehittämisen taustoja. Teoksessa: Yliopistojen rakenteellinen kehittäminen, akateemiset yhteisöt ja muutos. Aittola, Helena ja Marttila, Liisa (toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2010:5, 13-20.

Erno Lehtinen, Tuire Palonen, Päivi Tynjälä, Kirsi Klemelä, Satu Merenluoto, Kirsi Pohjola ja Koen Veermans: Korkeakoulutettujen jatkokoulutuksen haasteet ja ehdotus järjestelmän kehittämiseksi – KYTKÖS-hankkeen loppuraportti, 2012.
Lehtinen 2012a. Esitys 4.5.2012

Lehtinen, Erno ja Mielityinen, Ida 2012. Selvitys henkilökohtaisista koulutustileistä. Ehdotukset ja vaikuttavuuden arviointi. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:27. 82 s.

Lehtinen, Erno ja Palonen, Tuire 2011. Asiantuntijaosaamisen luonne ja osaamisen tunnistamisen haasteet. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 4/2011.

Lunetti 2012. Työelämälähtöiset erikoistumistarpeet ympäristöalalla –hankkeen loppuraportti. www.helsinki.fi/.../tyoelamalahtoiset-erikoistumistarpeet-ymparistoalalla, [viitattu 1.7.2013]

MTV3 2013. Yli 30000 eläkeläistä käy myös töissä. <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2013/07/1776365/yli-30-000-elakelaista-kay-myos-toissa>, [viitattu 4.7.2013]

OKM = Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012a. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. 74 s. Helsinki.

OKM 2012b. Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/koulutuksellinen_tasa_arvo.html, [viitattu 5.7.2013]

OKM 2013a. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistaminen. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/opiskelijavalinnat/, [viitattu 28.3.2013]

OKM 2013b. Asiantuntijuus edellä. Korkeakoulujen uusi erikoistumiskoulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:7, [viitattu 13.8.2013]

Taidealojen erityispätevyyspaletti 2013. Taidealojen yliopistollisten erikoistumiskoulutusten yhteisiä suuntaviivoja hahmottelemassa. Taidealojen erityispätevyyspaletti –hankkeen loppuraportti. www.siba.fi/documents/.../1f454965-acbd-4e0d-a04e-1e4da43bdb52 [viitattu 1.7.2013]

TekTäk 2012. PROFESSIONAL DIPLOMA for the future. Tekniikan alan yliopistollisen erityisosaamisen tarpeet, kysyntä ja osaamisen kehittämisen mallintaminen (TekTäk) -hankkeen loppuraportti. www.teknologiateollisuus.fi/file/15385/ LoppuraporttiTEKTK.pdf.html, [viitattu 1.7.2013]

Tynjälä P. 2012. Toward a 3-P Model of Workplace Learning: a Literature Review. *Vocations and Learning*, 6:11-36.

Ursin, Jari, Aittola, Hellena ja Välimaa, Jussi 2010. Kohti yhteisiä koulutusrakenteita. Teoksessa: Yliopistojen rakenteellinen kehittäminen, akateemiset yhteisöt ja muutos. Aittola, Helena ja Marttila, Liisa (toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2010:5, 51-67.

YHTIS GE (2011). Erikoisen geneeristä etsimässä. YHTIS GE –hankkeen loppuraportti. www.uta.fi/hallinto/.../YHTIS%20GE%20loppuraportti.pdf, [viitattu 28.3.2013]

Yle 2013. Yhä useammat viihtyvät työelämässä vielä yli 65-vuotiaina. http://yle.fi/uutiset/yha-useammat_viihtyvat_tyoelamassa_yhla_yli_65-vuotiaina/6586215, [viitattu 4.7.2013]

TIIVISTELMÄ

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman *ERKO–Erikoistumiskoulutusten toteutuminen yliopistoissa* -hanke toteutettiin Turun yliopiston ja Tampereen yliopiston yhteistyönä 1.1.2012 - 30.6.2013.

Asiantuntijuus, työ ja koulutus muuttuvat. Vastauksena tähän ammatillisia valmiuksia lisääviä, asiantuntijuutta edistäviä ja työmarkkinakelpoisuutta kohottavia erikoistumiskoulutuksia on järjestetty jo pitkään eri muodoissaan ja eri aloilla. Edelleen kuitenkin puuttuu kokonaisvaltainen yliopistotasoinen järjestelmä maisteritutkinnon jälkeiseen asiantuntemuksen kehittämiseen. Tähän viittaavat niin Jyrki Kataisen hallitusohjelman (2011) linjaukset kuin Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaluonnos 2011-2016 (OKM 2012a).

ERKO -hankkeen toteutuksen reunaehdot sovitettiin erikoistumiskoulutuksen valtakunnallisen kehittämistyön periaatteisiin ja valmisteluvaiheeseen. Siinä missä koulutuspoliittinen valmistelu on kattanut koko korkeakoululaitoksen, ERKOn erityisenä näkökulmana oli yliopistosta valmistuneiden asiantuntemuksen kehittäminen. Tavoitteena on järjestelmä, jossa yleiset periaatteet ja toimintakäytännöt ovat asiantuntijuuden alasta riippumatta lähtökohtaisesti yhtenäiset. Nimikkeistön vakiintumisen edistämiseksi yleisnimikkeenä käytetään **'erikoistumiskoulutusta'** siten, että se kattaa määritellyn asiantuntemuksen ja siihen johtavien polkujen kokonaisuuden. Ratkaisua puoltaa se, että OKM:n työryhmän esittämä erikoistumiskoulutuksen järjestelmä ja ERKO -hankkeen linjaukset ovat pääosin yhdensuuntaisia.

ERKOn erikoistumiskoulutuksen peruskonsepti lähtee siitä, että kouluttautuminen on yksi tapa hankkia se osaaminen, joka tarvitaan asiantuntemuksen kokonaisuuden osoittamiseksi. Pitkäjännitteisyyden ja joustavuuden tasapainoa haetaan konseptissa kaksitasoisella modulaarisella ratkaisulla. Järjestelmä paitsi mahdollistaa kustannusvastuun tarkoituksenmukaisen jakautumisen, tukee koulutuksen työmarkkina-arvon lisäämistä ja kannustaa siten myös henkilökohtaisiin investointeihin. Konseptissa yliopistojen ja työelämän yhteistyö korostuu.

Hankkeen konseptissa erotetaan selkeästi omaksi käsitteekseen se *asiantuntemuksen kokonaisuus*, joka on pohjana osaamisen kehittämisen suunnitelman valmistelulle ja jonka hallinta on yksittäiseen koulutukseen osallistujan tavoitteena. Asiantuntemuksen kokonaisuudesta erillinen osa-alue ovat *asiantuntemuksen kehittämisen polut*; ohjelmasta riippuen polkuja voi olla yksi tai useampia.

Konseptin mukaisia valtakunnallisia erikoistumiskoulutuksia on mallinnettu verrokkitarkastelun ja hankkeen omien pilottikoulutuksien kautta. Lopputuloksena esitetään yhtä perustoimintamallia, mutta ei yhtä ainoata tapaa toteuttaa sitä. Pilotoitavat alat olivat elintarvikeala, opetusala, monikulttuurisuus, työelämä, julkinen ja yksityinen palvelutuotanto ja vaikuttajaviestintä. Pilottien toteutusta tuettiin seitsemällä työpajalla, joissa käsiteltiin raportin lukujen mukaisia teemoja. Pilotoinnin, verrokkien ja osaprojektien sekä hankkeen työpajojen ja ohjausryhmätyöskentelyn perusteella hanke esittää yliopistollisen erikoistumiskoulutusjärjestelmän kehittämiseksi suosituksia, jotka on koottu raportin viimeiseen lukuun.

Korkeasti koulutettujen asiantuntemuksen kehittämisen järjestelmän aikaansaaminen edellyttää eri osapuolten sitoutumista uudistuksen toteuttamiseen. Erityisen tärkeätä on korkeakoulujen ja työelämän liikkeellelähtö, samoin keskittyminen konsortioiden rakentamisen ja johtamisen kysymyksiin. OKM:n erikoistumiskoulutustyöryhmän raportti luo hyvän pohjan jatkotyöskentelylle. Lausuntokierroksen jälkeen olisi perusteltua järjestää valtakunnallinen seminaari, jossa vahvistettaisiin laaja-alaisen yhteistyön edellytyksiä. Säädösvalmistelun rinnalla tulisi käynnistää OKM:n työryhmän esittämä korkeakoulujen ja työelämän kehittämishanke, joka edellyttää käynnistysavustusta valtion tulo- ja menoarviossa.

SAMMANDRAG

Projektet *ERKO – Erikoistumiskoulutusten toteutumisen yliopistoissa (Genomförandet av specialiseringsutbildning vid universiteten)*, som finansierades av undervisnings- och kulturministeriet, genomfördes i samarbete mellan Åbo och Tammerfors universitet 1.1.2012–30.6.2013.

Expertis, arbete och utbildning förändras. För att bemöta detta har man redan under en längre tid och inom ett flertal områden ordnat olika former av specialiseringsutbildningar som ökar de yrkesmässiga färdigheterna, sakkunskapen och arbetsmarknadsdugligheten. Fortfarande saknas dock ett övergripande system på universitetsnivå för utveckling av expertisen efter magisterexamen. Detta framgår av såväl riktlinjerna i Jyrki Katainens regeringsprogram (2011) som utvecklingsplanen för utbildning och forskning 2011–2016 (UKM 2012a).

Ramvillkoren för genomförandet av projektet ERKO anpassades till principerna för och beredningen av den nationella utvecklingen av specialiseringsutbildningen. Medan den utbildningspolitiska beredningen har omfattat hela högskoleväsendet har projektet ERKO särskilt fokuserat på utvecklingen av expertisen hos personer som avlagt universitetsexamen. Målet är ett system som utgår från enhetliga allmänna principer och enhetlig praxis oberoende av expertisområde. I syfte att etablera terminologin används **”specialiseringsutbildning”** som en allmän, övergripande beteckning som omfattar både den fastställda sakkunskapen och de studievägar som leder fram till den. Denna lösning underbyggs av att det specialiseringsutbildningssystem som föreslås av UKM:s arbetsgrupp och riktlinjerna i projektet ERKO i huvudsak är förenliga.

Grundkonceptet i ERKO-specialiseringsutbildningen utgår från att utbildning är ett sätt att skaffa sig den kompetens som behövs för att man ska kunna påvisa sin sakkunskap som helhet. Konceptet eftersträvar en balans mellan långsiktighet och flexibilitet genom en modullösning på två nivåer. Systemet möjliggör en ändamålsenlig fördelning av kostnadsansvaret, bidrar till att höja utbildningens värde på arbetsmarknaden och sporrar således också till personliga investeringar. Konceptet framhäver samarbetet mellan universiteten och arbetslivet.

I projektkonceptet särskiljs tydligt den *expertis* som ligger till grund för beredningen av planen för kompetensutveckling och som deltagarna i enskilda utbildningar har som mål att behärska. Separat från denna helhet behandlas delområdet *vägar till expertisutveckling*. Beroende på programmet kan det finnas en eller flera vägar.

Nationella specialiseringsutbildningar enligt konceptet beskrevs genom referensstudier och projektets egna pilotutbildningar. Som slutresultat presenteras en grundläggande verksamhetsmodell som kan genomföras på flera olika sätt. Pilotområden var livsmedels- och undervisningssektorn, den kulturella mångfalden, arbetslivet, den offentliga och den privata serviceproduktionen och påverkansarbetet. Pilotgenomförandet stöddes genom sju verkstäder som behandlade teman enligt siffrorna i rapporten. Utifrån pilotverksamheten, referensstudierna och delprojekten samt projektverkstäderna och styrgruppsarbetet lägger projektet fram rekommendationer för utvecklingen av universitetens specialiseringsutbildningssystem. Dessa har sammanställts i det sista kapitlet i rapporten.

För att få till stånd ett system för utveckling av högutbildade personers expertis krävs det att de olika parterna förbinder sig att genomföra en reform. Särskilt viktigt är det att högskolorna och arbetslivet kommer i gång och att fokus ligger på byggande av konsortier och på ledarskap. Rapporten från UKM:s arbetsgrupp för specialiseringsutbildning skapar en god grund för vidare arbete. Efter remissbehandlingen är det motiverat att ordna ett nationellt seminarium för att stärka förutsättningarna för samarbete på bred front. Parallellt med lagberedningen bör man inleda ett projekt för utveckling av högskolorna och arbetslivet enligt UKM-arbetsgruppens förslag. Detta förutsätter ett startbidrag i statsbudgeten.

ABSTRACT

The careers of HE graduates are flexible. There is a growing need for extensive programmes that would boost expertise in society and enable the recognition of expertise for individual specialists. The post-experience education will support the forming of the new fields of expertise and the specialization of experts. It will also widen and update their know-how. The HEIs build up specialization studies based on their expertise and working life needs.

According to the current government platform, specialization education will be developed as paths to the extensive fields of know-how, for a minimum of 30 ECTS. The Finnish Ministry of Education and Culture set up a working group to prepare common goals for post experience academic education in 2012. The working group gave its report in June 2013. Taking into account the aims and objectives of adult and higher education policies, the working group was to: 1) define the mission and aims of the specialization studies; 2) specify the position of specialization studies in relation to degree studies, academic continuing education, and other continuing education utilized by the HE graduates; 3) put forward a proposal for the revision of statutes, the quality assurance system, and financing; 4) illustrate the operation models of the specialization studies.

The Ministry of Education and Culture also set up several projects to enhance the preparation of the specialisation studies. One of them was called 'Implementation of specialization studies in universities' (ERKO). The project was a joint venture of the universities of Turku and Tampere. It started in 2012 and has now finalized its report.

The idea of the ERKO project was to design implementation plans for six pilot programmes and to capitalise on the results so as to build capacity for the new system. Pilot (line of trade)s were: food industry, municipal sector, effective communication, interculturalism, and teaching. The thread was to collect the practical experience of implementation in the university context. For each pilot, scientific and professional experts were recruited to produce a plan for a specific expert programme. Separate work packages were organised for RPL, finances, and quality.

ERKO organized six workshops covering the (1) context, content and structure, (2) knowhow, RPL, and guidance, (3) administration, (4) funding, (5) quality, evaluation, and rich learning environments, and (6) marketing and feedback. In the workshops, the pilot groups co-planned their work and shared their experience. To set the scene, the project also collected information about the current Continuing Professional Education (CPE) service at post-masters level.

The project made several recommendations for the development of post-experience academic education under the theme "Balance perseverance and flexibility!" More precisely we need progress in various issues:

A new approach to develop expertise during the career

1. We need a systematic possibility to construct high-level expertise after MA.
2. For most university graduates, a second masters degree or a doctorate is not an appropriate learning path.
3. There lies a challenge between the need for extensive expert programmes and the practical possibility to participate.

A clear definition of a specific body of expertise lays the foundation for the programme development

4. A clear distinction is needed between (a) the criteria of expertise (cf. "learning outcomes") and (b) the ways to demonstrate the expertise (cf. "learning path")
5. Real success is achievable through the establishment of national university - work life

consortia that would define the general principles of the expert programmes.

6. We need a balance between research base and work life relevance. The system also demands both stability and flexibility.

A shift from the concept of 'education' to 'pathways to expertise'

7. We need a fundamental change in how we think about expert learning; there is a shift from restricted 'education' to the construction and recognition of expertise.
8. Learning transferable skills is not enough; the core of an expert programme is a scientific-professional content based, on diversified research and relevant practices.
9. Both functional and economic reasons justify a peer guidance group that will support progress on the learning path.

A scientific-professional alternative in cooperation between universities and working life

10. The new system requires a structural arrangement that combines scientific and professional expertise.
11. The internal organisation of universities will need both scientific expertise and professional service production.
12. In the context of multisource funding, the university graduates will need to contribute more to the costs of their learning. Investments in expertise can be productive, where they open paths to new worklife roles, tasks, and careers.

LIITE 1: HANKKEEN HENKILÖT

Hankkeen johtaja

Kari Seppälä, johtaja, Turun yliopiston
koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea

Jukka Mäkinen kehitysjohtaja, Tampereen
yliopiston täydennyskoulutus- ja
kehittämispalvelut, Tampereen osion johtaja

Projektipäällikkö

Satu Korhonen (ent. Merenluoto),
projektipäällikkö, 1.5.–31.12.12.

Sami Tantarimäki, suunnittelija, 1.1.–30.6.13,
TY

Ohjausryhmä

Kari Seppälä (johtaja, pj)
Jukka Mäkinen (kehitysjohtaja, TaY)
Kirsi Rimpisalo (koulutusasiantuntija, TaY)
Niina Hietaniemi-Virtanen (koulutusjohtaja, TaY)
Kirsi-Marja Varjokorpi (kv-koordinaattori, TaY)
Heimo Välimäki (osastonjohtaja, TY)
Timo Halttunen (kehittämispäällikkö, TY)
Anne Rouhelo (suunnittelija, TY)

Pilotit

Elintarvike

Koordinaattori

Projektipäällikkö Johanna Mattila (TY)

Tieteellinen vastuuhenkilö

Akatemiatutkija Mari Sandell, Turun yliopisto

Resurssihenkilöt

Projektipäällikkö Päivi Töyli (TY)
Projektipäällikkö Sanna Vähämiko (TY)
Projektisuunnittelija Mervi Louhivaara (TY)
Projektipäällikkö Laura Mattinen (TY)
Kehittämispäällikkö Heidi Valtari (TY)

Opetus

Koordinaattori

Mari Isotalo (TY)

Tieteelliset vastuuhenkilöt

Professori Arja Virta (TY)
Akatemiaprofessori Erno Lehtinen (TY)
Dekaani Marja Vauras (TY)

Resurssihenkilöt

Rehtori Veli-Matti Hakanen (Turun
normaalikoulu)
Kollegim-tutkija Niina Juntila (TY)
Yliopisto-opettaja Tiina Tuijula (TY)
Yliopisto-opettaja Elina Kouki (TY)
Rehtori Vesa Valkila
Rehtori Annika Hongisto rehtori

Kulttuuri

Koordinaattori

Kia Lundqvist, suunnittelija (TY)
Sirkka Komulainen, suunnittelija (TY)

Tieteellinen vastuuhenkilö

Dekaani Eija Suomela-Salmi (TY)

Resurssihenkilöt

Professori emerita Liisa Salo-Lee (JY)
Toimitusjohtaja Merja Anis (VASSO)
Lehtori Suvi Keskinen (TY)

Kulttuuritietoiset työkäytännöt

maahanmuuttajatyössä – yhteistyöverkosto
Niina Alapuranen, Lapin yliopisto
Bärbel Fink, Oulun yliopisto
Johanna Heimonen, Helsingin yliopisto
Sanna Koistinen, Itä-Suomen yliopisto

Työelämä

Koordinaattori

Tutkimuskoordinaattori Eija Vuorio (TY)
Suunnittelija Katri Saarinen (TaY)

Tieteelliset vastuuhenkilöt

Professori Soili Keskinen (TY)
Professori Jouko Nätti (TaY)

Resurssihenkilöt

Opintosihteeri Hanna Carroll (TaY)
Professori, laitoksen johtaja Juha-Pekka
Heikkilä (TY)
Professori Jarna Heinonen (TY)
Professori Martti Kairinen (TY)
Yliopistolehtori Eija Karstén (ÅA)
Akatemiaprofessori Anne Kovalainen (TY)
Professori Jyrki Liesivuori (TY, TTL)
Tutkimusjohtaja Marja-Liisa Manka (TaY)
Vararehtori Harri Melin (TaY)
Tohtorikoulutettava Jari Murto (TY)

Professori Johanna Ruusuvuori (TaY)
Opintoasianpäällikkö Leena Wilkman (TaY)
Tutkijatohtori Maija Vähämäki (TY)
Erikoistutkija (alana työelämän tutkimus)
Hanna Ylöstalo (TaY)

Viestintä

Koordinaattori
Pia Sivunen (TaY)

Tieteellinen vastuhenkilö
professori Pekka Isotalus (TaY)

Resurssihenkilöt
Professori Ari Heinonen (TaY)
Yliopistonlehtori Tuula-Riitta Välikoski
Koulutusasiantuntija Kirsi Rimpisalo (TaY)
Koulutussuunnittelija Jukka Sihvola(TaY)

Kunta

Koordinaattori
Mika Vainio, koulutuspäällikkö (Tay)

Tieteellinen vastuhenkilö
Professori Asko Uoti (Tay)
Yliopistonlehtori Ari-Veikko Anttiroiko
Yliopistonlehtori Lotta-Maria Sinervo (Tay)

Resurssihenkilöt
Tutkimusjohtaja Pekka Valkama (Tay)
Yliopisto-opettaja Janne Ruohonen (Tay)
Yliopisto-opettaja Ulriika Leponiemi (Tay)
Varatuomari Antero Oksanen

LIITE 2: VERROKKIVERTAILUN KOULUTUKSET

Verrokkivertailun koulutukset, ala, järjestäjä, menestystekijä sekä koulutuksen laajuus

Koulutuksen nimi	Ala	Järjestäjä	Menestystekijä	Koulutuksen laajuus
Tilintarkastajien tutkinto – KHT (isot yritykset)	Rahoitus/ tilintarkastus	Tilintarkastuslautakunta ja Keskuskauppakamari	Ammattijärjestön järjestämä, pätevä	Vaatus 112op taustaopinnoista määritellyillä aloilla + 2 koetta
Tilintarkastajien tutkinto – HTM (pienet yritykset)	Rahoitus/ tilintarkastus	Tilintarkastuslautakunta ja Keskuskauppakamari	Ammattijärjestön järjestämä, pätevä	Vaatus 96op taustaopinnoista määritellyillä aloilla + 2 koetta
Tilintarkastajien tutkinto – JHTT (julkisen puolen tutkinto)	Rahoitus/ tilintarkastus	JHTT-lautakunta	Ammattijärjestön järjestämä, pätevä	Kolmiosainen tutkinto
Aktuaarin tutkinto	Rahoitus/vakuutus	Suomen Aktuaariyhdistys ja Aktuaaritoiminnan kehittämissäätiö	Ammattijärjestön järjestämä, pätevä	Neljä koetta
Energiatehokkuusasiantuntija	Tekniikka	Tampereen teknillinen yliopisto ja Aalto Pro	Emergentti ala	30op
Rakennushankkeen pääsuunnittelija	Tekniikka	Tampereen teknillinen yliopisto/ Edutech ja Arkkitehtuurin laitos	Pätevyyteen valmentava koulutus (FISE: n pääsuunnittelijan pätevyys)	14op
Systems thinking and systems engineering	Tekniikka, tietojärjestelmät	Tampereen teknillinen yliopisto (Edutech), Aalto yliopiston ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston asiantuntijat	Emergentti ala	20op
Monikulttuurisen työn erikoistumisopinnot	Kulttuurien välinen	Mikkelin AMK	Emergentti ala	30op
Liiketoiminta-akatemia	Työelämä	Turun yliopisto/ Kauppakorkea	Olosuhdemuutoksessa	n. 30op – ilmoitettu tunteina
Aalto Executive MBA	Työelämä	Aalto yliopisto	Liiketoiminnallisesti menestyvä	60op
Työnohjaajakoulutus	Työelämä/ psykoterapia	Turun yliopisto/Brahea	Pätevä	80op
Erytisopettajien tehtäviin ammattillisia valmiuksia antavat opinnot	Opetus	Jyväskylän yliopisto	Pätevä	60op
Elintarviketalouden PD-ohjelma	Elintarvike	Helsingin yliopisto/Ruralia	Erikoistumisohjelma/ Olosuhdemuutoksessa	60op
Laulunopettajien pedagoginen erikoistumisohjelma	Taide	Sibelius Akatemia	Pätevä	10op
Taide kasvattaa – taidekasvatuksen opintokokonaisuus	Taide	Helsingin yliopisto/ Palmenia, Lahden aikuiskoulutuskeskus	Emergentti ala	25op

Koulutusten tavoite, sijainti, hakukelpoisuus ja rakenne

Koulutuksen nimi	Tavoite	Sijainti	Hakukelpoisuus	Rakenne
Tilintarkastajien tutkinto – KHT (isot yritykset)	Pätevyys isompien yritysten tilintarkastamiseen	Ylemmän korkeakoulututkinnon + 3v. työkokemuksen jälkeen	Ylempi korkeakoulututkinto + 112op määritellyjä teoreettisia opintoja	Aikaisemmat opinnot + 2-osainen tutkinto (2 koetta)
Tilintarkastajien tutkinto – HTM (pienet yritykset)	Pätevyys pienempien yritysten tilintarkastamiseen	Korkeakoulututkinnon + 3v. työkokemuksen jälkeen	Alempi korkeakoulututkinto + 96op määritellyjä teoreettisia opintoja	Aikaisemmat opinnot + 2-osainen tutkinto (2 koetta)
Tilintarkastajien tutkinto – JHTT (julkisen puolen tutkinto)	Pätevyys julkishallinnon- ja talouden tilintarkastukseen	Ylempi korkeakoulututkinto + vähintään 3v. työkokemusta	Soveltuva taustakoulutus ja määritellyjä teoreettisia opintoja	Kolmiosainen tutkinto kahdessa päivässä
Aktuaarin tutkinto	Valmiudet aktuaarina (vakuutusmatematiikka) toimimiseen	Ylempi korkeakoulututkinto + soveltava työkokemus	Ylempi korkeakoulututkinto, joka sisältää syventävät opinnot matematiikasta	Neljä koetta ja harjoitustyö
Energiatehokkuusasiantuntija	Erytisoamisen kehittäminen alalla	Korkea-asteen oppisopimustyyppistä täydennyskoulutusta	Soveltuva korkeakoulututkinto. Myös insinöörututkinto käy yhdistettynä pitkään työkokemukseen	Lähipäivät (12-21pv), itseopiskelua, ohjattua työssäoppimista sekä näytöt

Rakennushankkeen pääsuunnittelija	Valmentaa FISE:n pääsuunnittelijapätevyuden toteavaan valtakunnalliseen tenttiin.		Pääsuunnittelijoina toimivat, arkkitehdit, erityissuunnittelijat ja projektipäälliköt, myös uran alkuvaiheessa olevat	10 lähipäivää, vierailu työmaalla, lopussa koulutuksen sisällöt kokoava tentti
Systems thinking and systems engineering	Ajatusmalleja ja työkaluja monimutkaisten ja dynaamisten järjestelmien hahmottamiseen.	Useamman vuoden työkokemuksen jälkeen	Edellytetään useamman vuoden työkokemusta ja perehtyneisyyttä alan toimintaan	12pvä lähiopetusjaksoja, kirjallisuutta, projektityö
Monikulttuurisen työn erikoistumisopinnot	Tutustutaan aihealueeseen, syvennetään ammatillista osaamista	Opisto- tai korkeakoulututkinnon jälkeen	AMK- tai yliopistotutkinto sekä soveltuvalla alalla toimiminen	Teemoitettua opiskelua, kehittämistehtävä sekä opintomatka käytännön työhön tutustumiseksi
Liiketoiminta-akatemia	Potkua työuralle tai suuntaaminen uusiin tehtäviin. Päätavoite on työllistyminen	Akateemisesti koulutetut	Työtön, työttömyysuhan alainen tai koulutustaan vastaamattomissa tehtävissä oleva akateemisesti koulutettu	345t lähiopiskelua, 110t etäopiskelua sekä 385t ohjattua projektitoimeksiannon tekemistä
Aalto Executive MBA		Väh. alempi korkeakoulututkinto + väh. 5v. työkokemusta	Tutkinto, työkokemus, hyvä englanninkielen taito sekä suositus työnantajalta	Modulaarinen koulutus, jossa 11 pakollista (core) ja 10 valinnaista (elective) moduulia, ryhmätyö, reflektio- ja oppimisraportti, kansainväliset viikot. Eteneminen 1 moduuli/kk
Työnohjaajakoulutus	Perusvalmiudet toimia osaamisen kehittäjänä eri toimialoilla	Korkeakoulututkinnon ja työkokemuksen jälkeen	Korkeakoulututkinto (tai muuten riittävän opiskeluvaiheen omaksuva), 2v. työkokemus ja riittävä perusosaaminen alan tehtävissä	270t seminaaripäiviä, kirjallisia töitä, harjoittelua 100t ja siihen liittyvää ohjausta 65-70t, tiimuutoinen opintopiirityöskentely 100t sekä oppimispäiväkirja
Koulutuksen nimi	Tavoite	Sijainti	Hakukelpoisuus	Rakenne
Erityisopettajien tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot	Valmius erityisopettajana toimimiseen	Korkeakoulututkinnon ja työkokemuksen jälkeen	Tutkinto, soveltuva työkokemus, opettajan pedagoginen pätevyys	7op perusopintoja, 33op aineopintoja sisältäen 7op harjoittelua ja 3x4op valinnaisia ammatillisia erikoistumisjaksoja. Lisäksi mahdollisesti perusopinnot. Yhteensä 9x4x lähipäivää
Elintarviketalouden PD-ohjelma	Ammatillinen kehittyminen ja alan vaihtaminen	Korkeakoulututkinnon ja työkokemuksen jälkeen	Korkeakoulututkinto tai muuten riittävät opiskeluvaiheet saavuttanut, 3v. ohjelmaan soveltuvaa työkokemusta	Pohjautuu henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. 8op akateemista opiskelua, 10op teemaseminaareja, 26op yksilöllisiä opintoja sekä 14op loppu työ (kehittämisprojekti) ja 2op loppuraportti
Laulunopettajien pedagoginen erikoistumisohjelma	Laulupedagogiikkaan tutustuminen sekä uusien sisältöjen ja työtapojen tarkastelu		Alalla toimivat (laulunopettajat, musiikinopettajat, kuoronjohtajat, laulajat)	Työpajatyöskentely 6-9pvä
Taide kasvattaa – taidekasvatuksen opintokokonaisuus	Ammatillista ja luovaa kehittymistä tukeva sisältö- ja menetelmäkoulutus		Taidekasvatuserityiskoulutus	10 lähiopetusjaksoa sisältäen luentoja, yksilö- ja ryhmätyöskentelyä, kirjallisuutta, etätyöskentelyä kentällä sekä verkossa. Taidepedagoginen portfolio

Taulukko

Koulutuksen nimi	Ohjaus	Laadunvarmennus	Maksut osallistujalle	Todistukseen vaaditaan
Tilintarkastajien tutkinto – KHT (isot yritykset)			610e tutkintomaksu	
Tilintarkastajien tutkinto – HTM (pienet yritykset)			490e tutkintomaksu	
Tilintarkastajien tutkinto – JHTT (julkisen puolen tutkinto)			Tampereella järjestettävän koulutusohjelman hinta 3490e	
Aktuaarin tutkinto				
Energiatehokkuusasiantuntija			Maksuton	
Rakennushankkeen pääsuunnittelija	Jokaisella osallistujalla asiantuntijaohjaaja		3800e + matka- ja majoituskulut	
Systems thinking and systems engineering			9800e + internaattijakson täysihoitokulut	
Monikulttuurisen työn erikoistumisopinnot			168e + matkat, majoitus, ruokailu ja materiaali	
Liiketoiminta-akatemia	Ohjattu projektitoimeksianto		Maksuton (työvoimakoulutus)	
Aalto Executive MBA		Kolme kansainvälistä laatuakkreditointia	41 500e + alv, mikä ei sisällä kansainvälisiä vierailuja	
Työnohjaajakoulutus	Ohjattu tiimityöskentely, työharjoittelun ohjaus		7850e	
Erytisopettajien tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot	HOPS-prosessi, osastosihteeri auttaa käytäntöjen kanssa ja vastuulehtori muissa kysymyksissä			
Elintarviketalouden PD-ohjelma	Ohjauskeskustelut mentorin kanssa, jokaisella tieteellisesti pätevä asiantuntijaohjaaja	Laatua valvoo PD-lautakunta	4500e + yksilöllisten opinnot ja matka- ym. kulut	
Laulunopettajien pedagoginen erikoistumisohjelma			960e + majoitus ym. kulut	
Taide kasvattaa – taidekasvatuksen opintokokonaisuus	Taidetutorointi ja ohjattu portfoliotyöskentely		2400e + työskentelymateriaalit	

